

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Εαρινή Έκθεση 2020

ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Αμερικής 11

Αθήνα 106 72

www.hfisc.gr

T: 211 1039600

Φ: 210 3615531

e-mail: hfisc@hfisc.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η πανδημία του νέου κορωνοϊού, με τα αναγκαία περιοριστικά μέτρα για υγειονομικούς λόγους, πλήττει και την ελληνική οικονομία, με συνέπεια να προβλέπεται μια ύφεση για το 2020, το βάθος της οποίας δεν μπορεί σήμερα να προσδιοριστεί επακριβώς. Η μεγάλη εξάρτηση της οικονομίας από τον τουρισμό, την εστίαση και τις μεταφορές, σε συνδυασμό με την πιθανότητα κάποιας έξαρσης των κρουσμάτων μετά το φθινόπωρο, είναι παράγοντες που προοιωνίζουν μια βαθιά ύφεση, ενώ και η σχέση Δημοσίου Χρέους προς ΑΕΠ αναμένεται να διαμορφωθεί κοντά στο 200%. Από την άλλη πλευρά, τα προσωρινά στοιχεία για το ΑΕΠ του πρώτου τριμήνου του 2020, που δεν είναι τόσο αποθαρρυντικά, ίσως αντανakλούν την επίδραση της θετικής δυναμικής του 2019, ενώ και οι διεθνείς αγορές που είναι forward looking διατηρούν χαμηλό το επιτόκιο των ελληνικών ομολόγων. Η επιτυχής διαχείριση της υγειονομικής πρόκλησης θέτει υψηλά τον πήχη για την διαχείριση της οικονομικής κρίσης, και ελπίζεται να αποτελέσει αφορμή για τον επανακαθορισμό της δομής της ελληνικής οικονομίας, προς ένα μοντέλο που ενισχύει τους τομείς εκείνους που είναι λιγότερο ευάλωτοι σε εξωγενείς διαταραχές. Με την προϋπόθεση ότι δεν θα ισχύσει η δέσμευση για υψηλά πρωτογενή δημοσιονομικά πλεονάσματα, η ανάκαμψη του 2021 μπορεί να αποτελέσει μια ευχάριστη έκπληξη.

Ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου

Καθηγητής Παναγιώτης Κορλίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I:	6
ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ & ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ 2019	6
1. Μακροοικονομικά αποτελέσματα 2019	6
1.1. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	6
1.1.1. Ανάλυση της αύξησης του ΑΕΠ σε συνιστώσες	6
1.1.2. Ετήσια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κλάδων παραγωγής	9
1.1.3. Απόκλιση προβλέψεων και πραγματοποιήσεων	10
1.2. Λοιπές μακροοικονομικές εξελίξεις 2019	12
1.2.1. Πληθωρισμός	12
1.2.2. Απασχόληση	14
1.2.3. Ισοζύγιο πληρωμών	15
2. Δημοσιονομικά αποτελέσματα 2019	19
2.1. Αποτελέσματα Γενικής Κυβέρνησης 2019 σύμφωνα με το Σύστημα ευρωπαϊκών Λογαριασμών (ESA)	19
<i>Ένθετο I: Η μεθοδολογία για τη «δημοσιονομική λογιστική» και τα πρωτογενή πλεονάσματα.</i>	<i>20</i>
2.2. Κρατικός Προϋπολογισμός & υποτομείς Γενικής Κυβέρνησης 2019.....	23
2.2.1. Κρατικός Προϋπολογισμός	23
2.2.2. Κεντρική Κυβέρνηση (πλην ΚΠ).....	26
2.2.3. Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ)	26
2.2.4. Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ).....	27
2.3. Εξέλιξη ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων, απαιτήσεων και εγγυήσεων ελληνικού Δημοσίου 2019.	28
2.3.1. Ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις ελληνικού Δημοσίου 2019	28
2.3.2. Ληξιπρόθεσμες φορολογικές απαιτήσεις ελληνικού Δημοσίου 2019	29
2.3.3. Εγγυήσεις ελληνικού Δημοσίου 2019.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II:	33
ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ (COVID-19), ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΥΦΕΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ.....	33
1. Μακροοικονομικές & Δημοσιονομικές εξελίξεις στις αρχές του 2020 - Οι επιπτώσεις της πανδημίας	33
1.1. Μακροοικονομικές εξελίξεις & πρόδρομοι δείκτες Μαρτίου, Απριλίου/Μαΐου 2020	33
1.1.1. ΑΕΠ και συνιστώσες Α' τριμήνου	33
1.1.2. Πληθωρισμός.....	35
1.1.3. Απασχόληση	36

1.1.4. Οικονομική συγκυρία & μεταποίηση	37
1.1.5. Ισοζύγιο Πληρωμών	40
1.1.6. Χρηματοπιστωτικός τομέας.....	42
1.2. Εξέλιξη Κρατικού Προϋπολογισμού Ιανουαρίου-Απριλίου 2020	44
1.3. Αρχικές εκτιμήσεις για την εξέλιξη των οικονομικών μεγεθών 2020: Μια πρώτη αξιολόγηση	46
1.3.1. Προβλέψεις εγχώριων και διεθνών φορέων	46
1.3.2. Τρία σενάρια για ΑΕΠ, έλλειμμα, δημόσιο χρέος και απασχόληση	49
1.3.2.1. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	49
1.3.2.2. Δημοσιονομικό Έλλειμμα και Δημόσιο Χρέος	51
1.3.2.3. Απασχόληση/Ανεργία.....	53
1.3.3. Κίνδυνοι-Αβεβαιότητες	55
2. Μέτρα αντιμετώπισης σε ελληνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο	57
2.1. Μέτρα αντιμετώπισης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο	57
2.1.1. Η Ευελιξία των κανόνων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (Ρήτρες Διαφυγής).....	57
2.1.2. Ο ευρωπαϊκός μηχανισμός σταθερότητας (ESM) ως χρηματοδοτικός μηχανισμός για την κάλυψη των δημοσιονομικών μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας.....	58
2.1.3. Η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη βάση του Γαλλογερμανικού σχεδίου για την αντιμετώπιση της κρίσης	59
2.1.4. Επισκόπηση μέτρων Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για την αντιμετώπιση της κρίσης COVID-19	60
2.2. Δημοσιονομικά μέτρα στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση της κρίσης	63
2.3. Παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας	66

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1: Εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (σε εκατ. ευρώ)	8
Πίνακας 2: Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου ανά κατηγορία (2019) .	8
Πίνακας 3: Μεταβολή ΑΕΠ και συνιστωσών Δ' τρίμηνο 2019	9
Πίνακας 4: Είδος απασχόλησης (πλήρης/μερική)	15
Πίνακας 5: Αριθμός μακροχρόνια ανέργων (σε χιλ.)	15
Πίνακας 6: Δημοσιονομικά στοιχεία Γενικής Κυβέρνησης 2017-2019 κατά ESA 2010 (εκατ. Ευρώ).....	20
Πίνακας 7: Δημοσιονομικά στοιχεία Γενικής Κυβέρνησης 2016-2019 σε ταμειακή και κατά ESA 2010 Βάση (εκατ.ευρώ)	21
Πίνακας 8: Πρωτογενή πλεονάσματα 2019	22
Πίνακας 9: Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού 2019 (σε εκατ. ευρώ)	24
Πίνακας 10 Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού 2019 (εκατ. ευρώ).....	25
Πίνακας 11: Ταμειακό αποτέλεσμα Νομικών Προσώπων, επαναταξινομημένων ΔΕΚΟ και νοσοκομείων (εκατ. ευρώ)	26
Πίνακας 12: Ταμειακό αποτέλεσμα των ΟΤΑ (σε εκατ. ευρώ)*	27
Πίνακας 13: Αποτελέσματα Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ) 2019 (εκατ. ευρώ)	28
Πίνακας 14: Ανεξόφλητα εγγυημένα υπόλοιπα φορέων εντός και εκτός ΓΚ στις 31/12/2019	32
Πίνακας 15: Ισοζύγιο ροών μισθωτής εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, Απρίλιος 2020	36
Πίνακας 16 Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού Ιανουάριος - Απρίλιος 2020	45
Πίνακας 17: Προβλέψεις για τη μεταβολή του ΑΕΠ, σύμφωνα με εγχώριους και διεθνείς φορείς (σταθερές τιμές 2010)	47
Πίνακας 18: Προβλέψεις (2020-2021) για ετήσια μεταβολή των συνιστωσών του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 2010 (%)	48
Πίνακας 19: Δείκτες «ανισορροπίας» της ελληνικής οικονομίας.....	49
Πίνακας 20: Προβλέψεις για το ΑΕΠ 2020 (μεταβολή σε σχέση με το 2019, σε σταθερές τιμές 2010)	50
Πίνακας 21: Προβλέψεις για το δημοσιονομικό αποτέλεσμα κατά ESA 2020.....	51
Πίνακας 22: Εκτίμηση απασχόλησης, ανεργίας και ποσοστού ανεργία βάσει των τριών σεναρίων του ΕΔΣ	54
Πίνακας 23: Συνέπειες των περιοριστικών μέτρων με στόχο τον περιορισμό εξάπλωσης του COVID-19 στις επιχειρήσεις	63
Πίνακας 24: Δημοσιονομική επίπτωση των εκτάκτων μέτρων στήριξης για την αντιμετώπιση της πανδημίας του COVID-19 ως ποσοστό του ΑΕΠ 2019 σε ευρωπαϊκές χώρες	63
Πίνακας 25: Έκτακτα μέτρα στήριξης της οικονομίας για την αντιμετώπιση της κρίσης του COVID-19 και οι δημοσιονομικές επιπτώσεις αυτών στον προϋπολογισμό του 2020.	65
Πίνακας 26: Συνέπειες των μέτρων στήριξης της οικονομίας στην ύφεση (2 σενάρια)	66

Ευρετήριο Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: ΑΕΠ, 2008-2019 (εκατ. ευρώ και ετήσια μεταβολή σε %)	7
Διάγραμμα 2: Βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ, 2019 (εκατ. ευρώ/αριστερός άξονας και % μεταβολή σε σχέση με το 2018/δεξιός άξονας)	7
Διάγραμμα 3: Ποσοστά Προστιθέμενης Αξίας Κλάδων το Έτος 2019 και Ετήσια Μεταβολή από 2018	10
Διάγραμμα 4: Μεταβολή του ΑΕΠ για το 2019 & οι αντίστοιχες προβλέψεις	11
Διάγραμμα 5: Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ετήσιες % μεταβολές)	12
Διάγραμμα 6: Εν. ΔΤΚ και δομικός πληθωρισμός (ετήσιες % μεταβολές)	13
Διάγραμμα 7: Εν. ΔΤΚ Ελλάδας και ευρωζώνης (ετήσιες % μεταβολές)	13
Διάγραμμα 8: Εξέλιξη απασχόλησης, εργατικού δυναμικού και ποσοστού ανεργίας	14
Διάγραμμα 9: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (εκατ. ευρώ)	16
Διάγραμμα 10: Ισοζύγιο αγαθών (εκατ. ευρώ)	16
Διάγραμμα 11: Εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών (εκατ. ευρώ)	17
Διάγραμμα 12: Ισοζύγιο υπηρεσιών (εκατ. ευρώ)	17
Διάγραμμα 13: Άμεσες ξένες επενδύσεις (εκατ. ευρώ)	18
Διάγραμμα 14: Ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις υποτομέων και ΓΚ 2012- 2019 (σε εκατ. ευρώ)	29
Διάγραμμα 15: Ληξιπρόθεσμες απαιτήσεις ελληνικού Δημοσίου (οφειλές φορολογουμένων προς το δημόσιο) και συνολικές εισπράξεις (σε εκατ. ευρώ)	30
Διάγραμμα 16: Ανεξόφλητο εγγυημένο υπόλοιπο, πληρωμές καταπτώσεων εγγυήσεων και παρεχόμενες νέες εγγυήσεις (ΕΔ) 2009-2019	31
Διάγραμμα 17: Εξέλιξη Α.Ε.Π. τριμήνου (σε εκατ. € και μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους)	34
Διάγραμμα 18: Βασικές Συνιστώσες του ΑΕΠ Α' τριμήνου 2020 (σε εκατ. €/αριστερός άξονας και μεταβολή σε σχέση με το Α' τρίμηνο του 2019/δεξιός άξονας)	34
Διάγραμμα 19: Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή (ετήσιες % μεταβολές)	35
Διάγραμμα 20: Ανάλυση μεταβολής Εν.ΔΤΚ Απριλίου 2020 (ετήσιες % μεταβολές)	36
Διάγραμμα 21: Δείκτες οικονομικού κλίματος, επιχειρηματικών προσδοκιών και καταναλωτικής εμπιστοσύνης	38
Διάγραμμα 22: Δείκτης υπεύθυνων προμηθειών στη μεταποίηση PMI	39
Διάγραμμα 23: Δείκτες βιομηχανικής παραγωγής	40
Διάγραμμα 24: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών Ιανουαρίου-Μαρτίου (εκατ. ευρώ)	41
Διάγραμμα 25: Ισοζύγια αγαθών και υπηρεσιών Ιανουαρίου-Μαρτίου (εκατ. ευρώ)	42
Διάγραμμα 26: Υπόλοιπα (εκ. ευρώ) των καταθέσεων των νοικοκυριών	43
Διάγραμμα 27: Χρηματοδότηση ιδιωτικού τομέα από ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα	44
Διάγραμμα 28: Εισπράξεις Ισοζυγίου Υπηρεσιών ανά κατηγορία και τουριστικές εισπράξεις ανά χώρα προέλευσης 2019	51
Διάγραμμα 29: Δημόσιο Χρέος ως % του ΑΕΠ 2010- 2020*	52
Διάγραμμα 30: Αποδόσεις 10ετών Ομολόγων Δημοσίου	61
Διάγραμμα 31: Συγκεντρωτικά Στοιχεία Παθητικού Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος	62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I:

ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ & ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ 2019

1. Μακροοικονομικά αποτελέσματα 2019

- Σε 1,9% διαμορφώθηκε η ετήσια αύξηση του ΑΕΠ το 2019, βασιζόμενη κυρίως, στην αύξηση της τελικής κατανάλωσης και στην αύξηση των εξαγωγών - κυρίως υπηρεσιών (τουρισμός, μεταφορές).
- Αύξηση παγίων επενδύσεων το 2019 σχεδόν αποκλειστικά λόγω κατασκευής νέων κατοικιών και εισαγωγών πλοίων οι οποίες στήριξαν την αύξηση των επενδύσεων σχεδόν κατά 1 δισ. ευρώ.
- Σε πτωτική τροχιά η ανεργία και εντός του 2019. Διαμορφώθηκε στο 17,3%.
- Σημαντική συρρίκνωση του ελλείμματος του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών στο 1,3% του ΑΕΠ, λόγω ενισχυμένων εισπράξεων στο ισοζύγιο υπηρεσιών και έκτακτων εισροών στο ισοζύγιο Β' εισοδημάτων.

1.1. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

1.1.1. Ανάλυση της αύξησης του ΑΕΠ σε συνιστώσες

Η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ για το 2019 με βάση τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ είναι της τάξης του 1,9% (Διάγραμμα 1). Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι την τελευταία τριετία -και πριν από το ξέσπασμα της τρέχουσας κρίσης - φαίνεται να είχε εδραιωθεί μία, έστω μέτρια ανοδική τροχιά της ελληνικής οικονομίας.

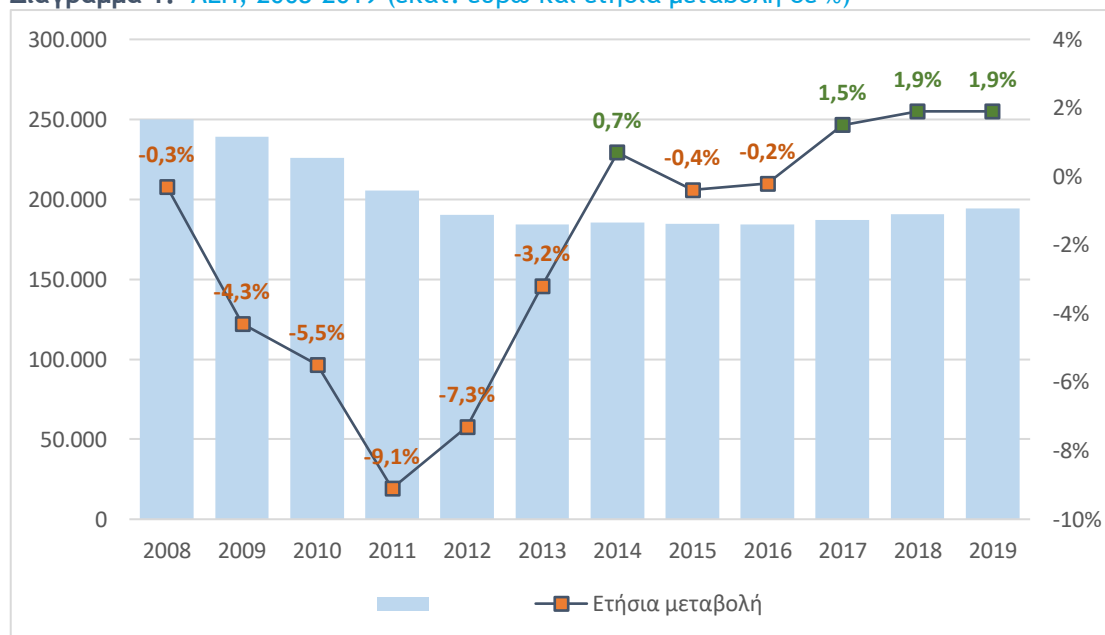
Η επίδοση αυτή οφείλεται κατά βάση στην ταχύτερη αύξηση των εξαγωγών σε σχέση με τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, η οποία περιόρισε το έλλειμμα του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών κατά €1,4 δισ. περίπου¹. Συγκρατημένη ήταν η συνεισφορά της ιδιωτικής κατανάλωσης στο ΑΕΠ, με άνοδο που εκτιμάται σε 0,8%. Ο ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου σημείωσε επίσης άνοδο της τάξης του 0,7%, κυρίως λόγω αύξησης των πάγιων επενδύσεων² (+4,8%). Θετική ήταν επίσης η συμβολή της δημόσιας κατανάλωσης, με αύξηση της τάξης του 2,1%.

¹ Μεταβολή σε πραγματικούς όρους έτους αναφοράς 2010, αλυσωτοί δείκτες όγκου.

² Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου (ΑΣΠΚ)

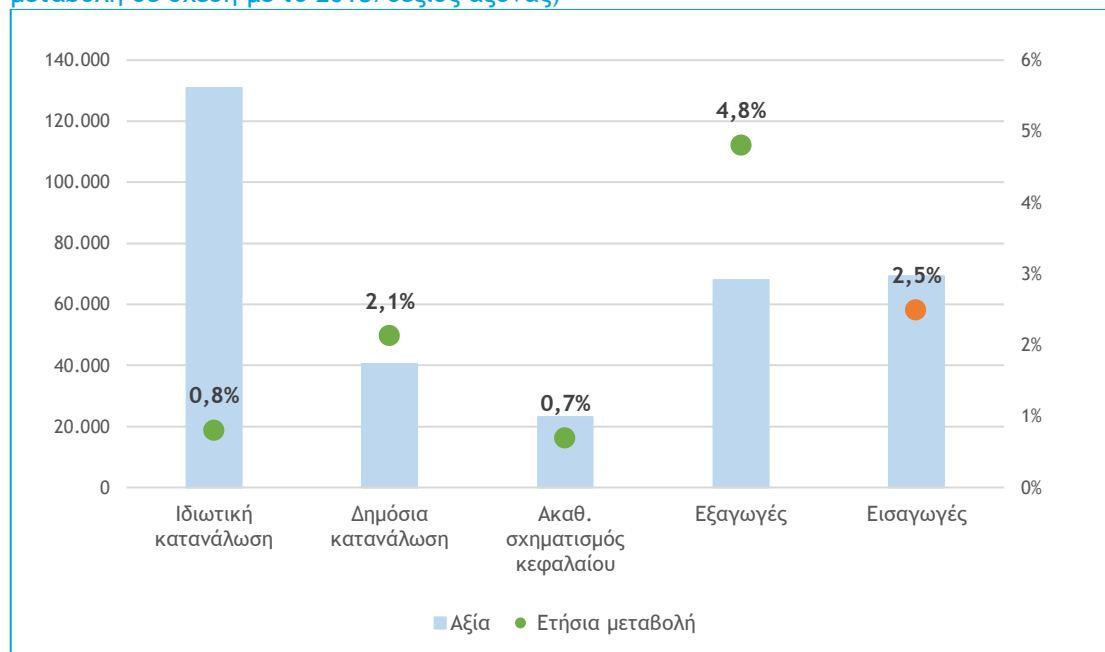
Διάγραμμα 1: ΑΕΠ, 2008-2019 (εκατ. ευρώ και ετήσια μεταβολή σε %)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Σταθερές τιμές 2010).

Ειδικότερα (Διάγραμμα 2), το 2019, η άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης οφείλεται στην αύξηση της απασχόλησης που συντελέστηκε εντός του έτους, αλλά και στην αύξηση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος εντός του έτους κατά 3,3%³.

Διάγραμμα 2: Βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ, 2019 (εκατ. ευρώ/αριστερός άξονας και % μεταβολή σε σχέση με το 2018/δεξιός άξονας)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ και επεξεργασία ΕΔΣ (Σταθερές τιμές 2010).

*Η πράσινη κουκίδα αντιστοιχεί σε θετική -από τη σκοπιά της μεγέθυνσης- εξέλιξη και η πορτοκαλί σε αρνητική.

³ Για τις πιθανές αιτίες υστέρησης της αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης σε σχέση με την αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος βλ. ΕΔΣ ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΗ ΕΚΘΕΣΗ 2019 - Νοέμβριος, σελ 48-49

Σημαντική άνοδος καταγράφηκε στην αξία των **εξαγωγών** κατά 4,8% οφειλόμενη σε αύξηση της αξίας των εισπράξεων υπηρεσιών (τουρισμός και ναυτιλία). Η αύξηση των **εισαγωγών** κατά 2,5% αποδίδεται κατά βάση σε αύξηση των εκροών για υπηρεσίες (+6,9%), ενώ η αύξηση της αξίας των εισαγωγών προϊόντων ήταν σαφώς πιο συγκρατημένη (+1,5%).

Πίνακας 1: **Εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (σε εκατ. ευρώ)**

	2018	2019	Δ%
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών			
Σύνολο	64.849	68.053	4,8%
<i>Αγαθά</i>	35.732	36.527	2,2%
<i>Υπηρεσίες</i>	29.057	31.421	8,1%
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών			
Σύνολο	67.235	68.910	2,5%
<i>Αγαθά</i>	54.717	55.545	1,5%
<i>Υπηρεσίες</i>	12.480	13.337	6,9%

Πηγή: **ΕΛΣΤΑΤ**.

*Αλυσωτοί δείκτες όγκου έτους αναφοράς 2010.

(1) Η αλύσωση εφαρμόζεται σε κάθε μέγεθος χωριστά. Ως εκ τούτου οι συνιστώσες στους αλυσωτούς δείκτες όγκου δεν συναθροίζονται στο σύνολο.

Η μεγέθυνση κατά 4,8% των παγίων επενδύσεων αφορά σχεδόν αποκλειστικά τις επιμέρους κατηγορίες «Κατοικίες» και «Μεταφορικός εξοπλισμός και οπλικά συστήματα» (Πίνακας 2). Η αξία των κατασκευών νέων κατοικιών αυξήθηκε κατά 12%, μετά από πολλά έτη συνεχούς κάμψης. Στην εξέλιξη αυτή βοήθησε η υψηλή ζήτηση για βραχυχρόνιες μισθώσεις ακινήτων που καταγράφηκε τα τελευταία έτη και η σταδιακή αποκατάσταση της στεγαστικής πίστης. Οι δαπάνες για μεταφορικό εξοπλισμό που αυξήθηκαν κατά 29% περίπου, αφορούν κατά βάση εισαγωγές πλοίων. Τα τελευταία χρόνια, η αξία της συγκεκριμένης κατηγορίας ήταν εξαιρετικά ευμετάβλητη, καθώς επηρεάζεται πρωτίστως από τη διεθνή συγκυρία. Ήπια θετική επίδοση σημείωσαν οι επενδύσεις σε «Εξοπλισμό Τεχνολογίας Πληροφορικής και Επικοινωνίας» (+2,4%) και «Μηχανολογικό εξοπλισμό και οπλικά συστήματα» (+2,4%).

Πίνακας 2: **Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου ανά κατηγορία (2019)**

	Αξία* (εκατ. ευρώ)	Ετήσια μεταβολή
Κατοικίες	1.541	12,0%
Άλλες κατασκευές	7.082	-6,2%
Αγροτικά προϊόντα	98	-4,7%
Μεταφορικός εξοπλισμός και οπλικά συστήματα	3.517	29,4%
Εξοπλισμός Τεχνολογίας Πληροφορικής και Επικοινωνίας	1.675	2,4%
Μηχανολογικός εξοπλισμός και οπλικά συστήματα	5.266	2,4%
Άλλα προϊόντα	2.996	-0,7%
Σύνολο⁽¹⁾	22.346	4,7%

Πηγή: **ΕΛΣΤΑΤ**.

*Αλυσωτοί δείκτες όγκου έτους αναφοράς 2010.

(1) Η αλύσωση εφαρμόζεται σε κάθε μέγεθος χωριστά. Ως εκ τούτου οι συνιστώσες στους αλυσωτούς δείκτες όγκου δεν συναθροίζονται στον ΑΣΠΚ.

Προβληματίζει, ωστόσο, ότι η οι πάγιες επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ (11,4%), υστερεί σημαντικά τόσο σε σύγκριση με τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό μέσον όρο (21,2%) όσο και με τις επιδόσεις των υπόλοιπων χωρών που εξήλθαν από προγράμματα οικονομικής προσαρμογής⁴.

Πάντως το ΑΕΠ σημείωσε κατά το Δ' τρίμηνο του 2019, μη αναμενόμενη κάμψη κατά 0,7% σε σχέση με το Γ' τρίμηνο. Επρόκειτο για την υψηλότερη κάμψη που είχε καταγραφεί από το Γ' τρίμηνο του 2015. Παράλληλα το Δ' τρίμηνο η αύξηση του ΑΕΠ σε ετήσια βάση περιορίστηκε σε μόλις 1% σημειώνοντας έτσι τη χαμηλότερη επίδοση που είχε καταγραφεί από το πρώτο τρίμηνο του 2017. Οι εξελίξεις αυτές υποδηλώνουν μίαν ανάσχεση της δυναμικής της μεγέθυνσης που έδειχνε να έχει εδραιωθεί τα τελευταία τρία έτη. Ωστόσο, οι χαμηλές αυτές επιδόσεις οφείλονται σχεδόν αποκλειστικά στην αρνητική μεταβολή του ακαθάριστου σχηματισμού κεφαλαίου (Πίνακας 3), η οποία, με τη σειρά της προκύπτει αποκλειστικά από τη μείωση των αποθεμάτων. Αντίθετα, οι πάγιες επενδύσεις αυξήθηκαν. Εξάλλου η πτώση των εξαγωγών κατά 3,5% αντισταθμίστηκε πλήρως από την υψηλότερη μείωση των εισαγωγών (5%). Τα τελευταία αυτά στοιχεία αντικρούουν εν πολλοίς την προαναφερόμενη εκτίμηση για ανάσχεση της δυναμικής της μεγέθυνσης κατά το Δ' τρίμηνο του 2019.

Πίνακας 3: Μεταβολή ΑΕΠ και συνιστωσών Δ' τρίμηνο 2019

	Μεταβολή σε σχέση με το Γ' τρίμηνο 2019	Μεταβολή σε σχέση με το Δ' τρίμηνο του 2018
ΑΕΠ	-0,7%	1,0%
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,7%	1,8%
Δημόσια Κατανάλωση	0,1%	-1,4%
Ακαθάριστος Σχηματισμός Κεφαλαίου	-9,7%	-7,1%
Ακαθάριστος Σχηματισμός Παγίου Κεφαλαίου	6,7%	14,4%
Εξαγωγές	-3,5%	1,0%
Εισαγωγές	-5,0%	-0,3%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

*Άλυσωτοι και δείκτες όγκου έτους αναφοράς 2010, εποχικά διορθωμένα στοιχεία.

1.1.2. Ετήσια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κλάδων παραγωγής

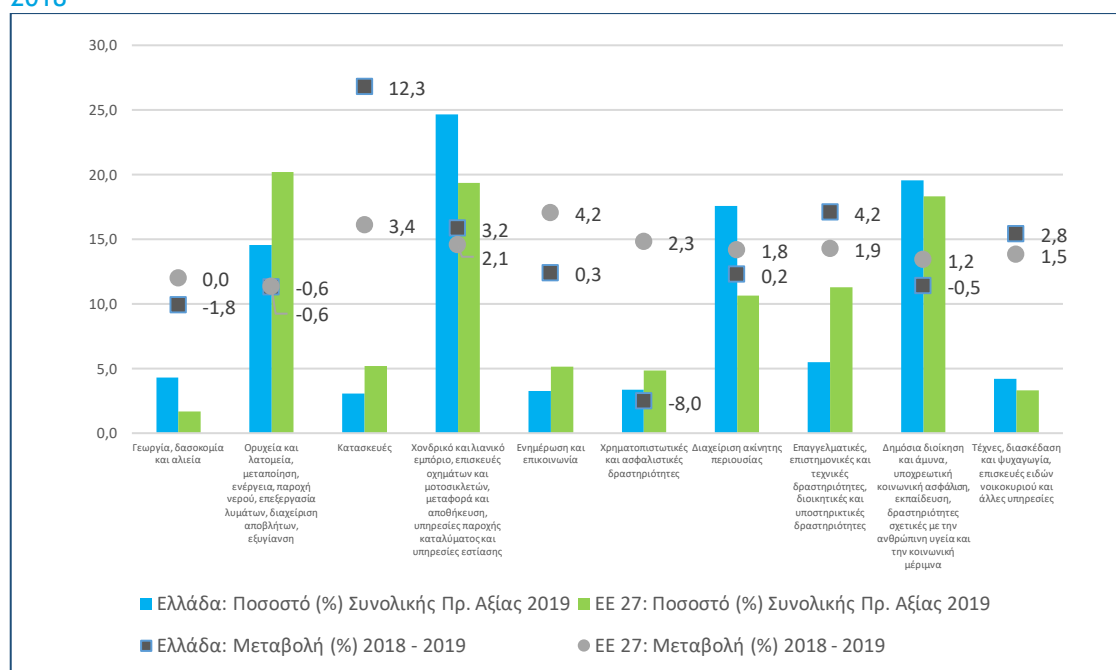
Η ετήσια αύξηση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της παραγωγής στους επιμέρους κλάδους εμφανίζει ποικίλες τάσεις (Διάγραμμα 3). Ισχυρή αύξηση κατέγραψε ο κλάδος των Κατασκευών (12,3%), ενώ ο κλάδος των «Επαγγελματικών και λοιπών δραστηριοτήτων» κατέγραψε ηπιότερη (4,2%). Ο κλάδος του εμπορίου (με μερίδιο 25% της συνολικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας) σημείωσε αύξηση κατά 3,2%, ενώ ο κλάδος της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (με μερίδιο άνω του 15%) αύξησε την προστιθέμενη αξία της παραγωγής του κατά 0,2%. Στον αντίποδα, μειώσεις κατά 0,6% εμφάνισε η αξία της παραγωγής στην βιομηχανία (με συμμετοχή

⁴ Πορτογαλία 18,3%, Κύπρος 19,1%, Ιρλανδία 43,4%.

περίπου 15% στη συνολική προστιθέμενη αξία). Μειώσεις κατά 0,5% παρουσίασε επίσης ο κλάδος της δημόσιας διοίκησης.

Σε σύγκριση με τους ευρωπαϊκούς μέσους όρους (ΕΕ 27), κάποιοι κλάδοι με υψηλότερο μερίδιο στην Ελλάδα σημείωσαν μικρότερες ετήσιες μεταβολές. Τέτοια είναι η περίπτωση της γεωργίας, της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας και του δημόσιου τομέα. Άλλοι κλάδοι με χαμηλότερο μερίδιο στην Ελλάδα αυξήθηκαν περισσότερο από τον μέσο ευρωπαϊκό όρο, όπως ο κλάδος των Κατασκευών και των Επαγγελματιών Δραστηριοτήτων. Αποκλίνουσες από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο τάσεις, εμφάνισαν εν γένει οι υπόλοιποι κλάδοι. Αυξητική τάση χαρακτήρισε το κλάδο του εμπορίου και των τεχνών, και φθίνουσα τις χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες. Ο κλάδος της μεταποίησης με αρκετά μικρότερο (κατά πέντε εκατοστιαίες μονάδες) μερίδιο στην Ελλάδα έναντι της ΕΕ, σημείωσε την προαναφερθείσα οριακή μείωση στην Ελλάδα όπως και στην ΕΕ των 27 κρατών μελών.

Διάγραμμα 3: Ποσοστά Προστιθέμενης Αξίας Κλάδων το Έτος 2019 και Ετήσια Μεταβολή από 2018

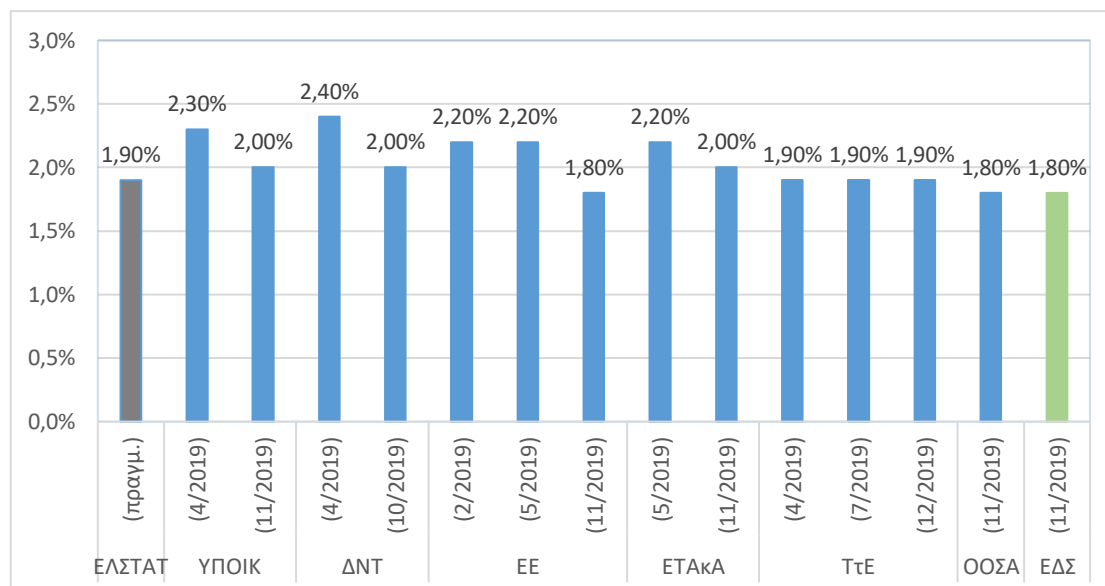
Πηγή: Στοιχεία EUROSTAT (Αλυσωτοί δείκτες Όγκου σε εκατομμύρια Ευρώ)

1.1.3. Απόκλιση προβλέψεων και πραγματοποιήσεων

Κατά τη διάρκεια του 2019 οι προβλέψεις των περισσότερων φορέων συνέκλιναν ότι ο ρυθμός μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας επρόκειτο να κυμανθεί περί το 2,0%. Εξαιρέση αποτελούσαν οι πιο αισιόδοξες προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών - όπως και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (από τις αρχές του 2019)- οι οποίες υιοθετούσαν ένα ευνοϊκότερο σενάριο για περαιτέρω αύξηση των επενδύσεων και της ιδιωτικής κατανάλωσης. Από τα μέσα του 2019, οι περισσότερες προβλέψεις, ωστόσο, είχαν προσεγγίσει την αύξηση του ΑΕΠ που τελικά πραγματοποιήθηκε

(σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ) με μικρές μόνο αποκλίσεις της τάξης του 0,1%-0,3%.

Διάγραμμα 4: Μεταβολή του ΑΕΠ για το 2019 & οι αντίστοιχες προβλέψεις

Πηγές:

1. Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΛΣΤΑΤ), *Ετήσιοι Εθνικοί Λογαριασμοί*, Δελτίο Τύπου, Μάρτιος 2020.
2. Υπουργείο Οικονομικών (ΥΠΟΙΚ), *Πρόγραμμα Σταθερότητας 2019 & Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2020*, Απρίλιος & Νοέμβριος 2019.
3. IMF, *World Economic Outlook*, Απρίλιος & Οκτώβριος 2019.
4. European Commission, *European Economic Forecast*, Winter, Spring & Autumn Forecasts 2019.
5. Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑκΑ), «Regional Economic Prospects in the EBRD Regions», Μάιος & Νοέμβριος 2019.
6. Τράπεζα της Ελλάδος (ΤΤ), *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2018* (Απρίλιος 2019) & Νομισματική Πολιτική - Ενδιάμεση έκθεση 2019 (Ιουλίου και Δεκεμβρίου).
7. OECD *Economic Outlook* 106 database, Νοέμβριος 2019.
8. Ελληνικό Δημοσιονομικό Συμβούλιο (ΕΔΣ), *Φθινοπωρινή Έκθεση*, Νοέμβριος 2019.

Οι αποκλίσεις όσον αφορά την πρόβλεψη του ρυθμού μεγέθυνσης για το 2019 παρέμειναν σε χαμηλό εύρος, όπως συνέβη και το 2018⁵. Γεγονός που εξηγείται από την εξομάλυνση της οικονομικής κατάστασης στην Ελλάδα τα τελευταία έτη και μείωση της αβεβαιότητας.

⁵ Βλ. Εαρινή Έκθεση Ελληνικού Δημοσιονομικού Συμβουλίου 2019, σελ.39-40.

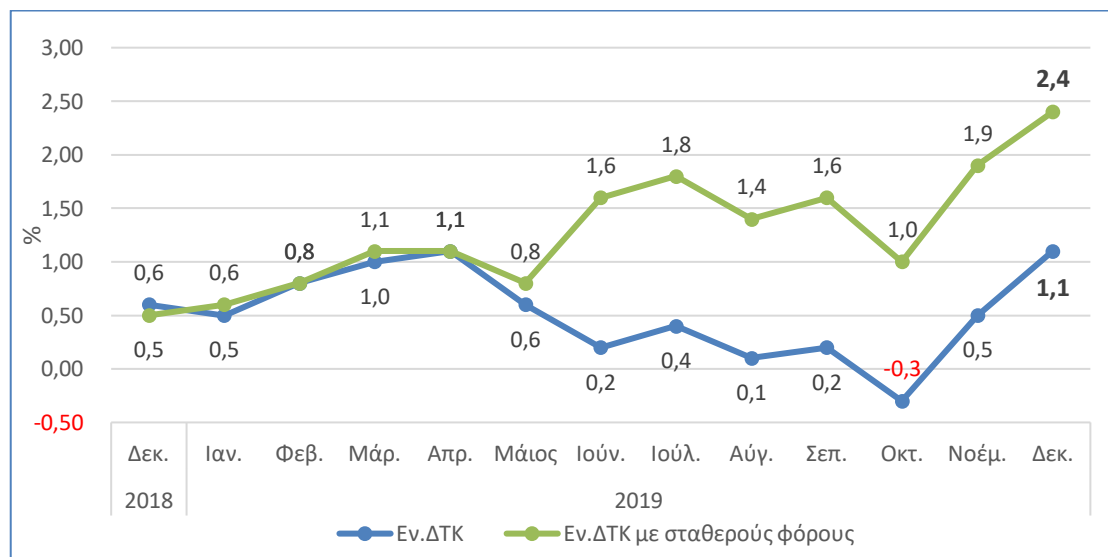
1.2. Λοιπές μακροοικονομικές εξελίξεις 2019

1.2.1. Πληθωρισμός

Κατά το 2019, ο πληθωρισμός παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα και ιδίως από το Μάιο και μετά παρουσίασε σημαντική επιβράδυνση, λόγω κυρίως της μετάταξης συγκεκριμένων κατηγοριών αγαθών και υπηρεσιών σε χαμηλότερο συντελεστή ΦΠΑ⁶, αλλά και της υποχώρησης των διεθνών τιμών του πετρελαίου, κατά το δεύτερο εξάμηνο του έτους.

Συγκεκριμένα (Διάγραμμα 5), οι ποσοστιαίες μεταβολές του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) σε σχέση με τον αντίστοιχο μηνιαίο δείκτη του προηγούμενου έτους κυμάνθηκαν μεταξύ -0,3% και 1,1%, με τον μέσο Εν.ΔΤΚ του δωδεκαμήνου Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2019 να διαμορφώνεται σε 0,5% έναντι 0,8% το 2018. Ανάκαμψη των τιμών παρατηρήθηκε κατά το τελευταίο δίμηνο του έτους. Σημειώνεται πως μετά το Μάιο, ο Εν.ΔΤΚ διαμορφώθηκε σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα του Εν.ΔΤΚ με σταθερούς φόρους, αντανakλώντας ακριβώς την προαναφερθείσα πτωτική επίδραση της μείωσης του ΦΠΑ στο επίπεδο των τιμών.

Διάγραμμα 5: Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ετήσιες % μεταβολές)

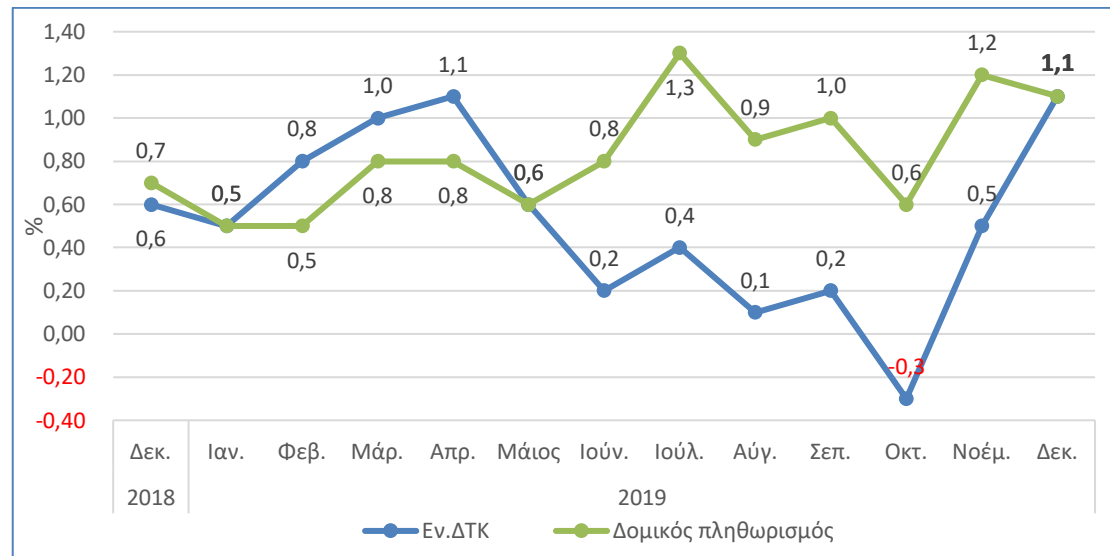

Πηγή: Eurostat.

Εφόσον εξαιρεθούν από τον Εν.ΔΤΚ οι ευμετάβλητες τιμολογιακά κατηγορίες της ενέργειας, των ειδών διατροφής, των αλκοολούχων ποτών και του καπνού προκύπτει ο «δομικός» πληθωρισμός που συνήθως αντανakλά καλύτερα τη μακροχρόνια τάση. Εν προκειμένω (Διάγραμμα 6), ο Εν.ΔΤΚ υποχώρησε από το Μάιο και μετά σε επίπεδα χαμηλότερα του δομικού πληθωρισμού, καθώς μειώθηκε ο ΦΠΑ για τις κατηγορίες των ειδών διατροφής και της ενέργειας, οι οποίες όμως δεν λαμβάνονται υπόψη στον υπολογισμό του δομικού πληθωρισμού.

⁶ Συγκεκριμένα, ο συντελεστής του ΦΠΑ στην εστίαση και σε σημαντικό αριθμό επεξεργασμένων ειδών διατροφής μειώθηκε από 24% σε 13%, ενώ στον ηλεκτρισμό και το φυσικό αέριο μειώθηκε από 13% σε 6%.

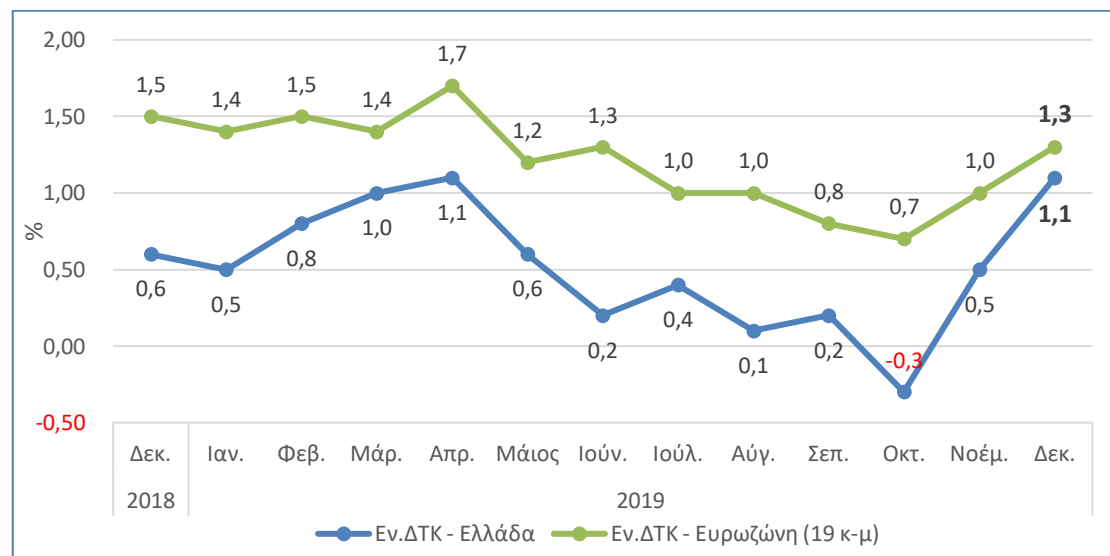
Διάγραμμα 6: Εν. ΔΤΚ και δομικός πληθωρισμός (ετήσιες % μεταβολές)

Πηγή: Eurostat.

Τέλος, συγκρίνοντας τον Εν.ΔΤΚ Ελλάδας και Ευρωζώνης (19 κ-μ), προκύπτει ότι ο πληθωρισμός στην Ελλάδα παρέμεινε σταθερά σε χαμηλότερα επίπεδα από το μέσο όρο της Ευρωζώνης (Διάγραμμα 7), γεγονός που λειτουργεί θετικά για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, τουλάχιστον όσον αφορά τους εμπορικούς μας εταίρους εντός της ζώνης του ευρώ.

Διάγραμμα 7: Εν. ΔΤΚ Ελλάδας και ευρωζώνης (ετήσιες % μεταβολές)

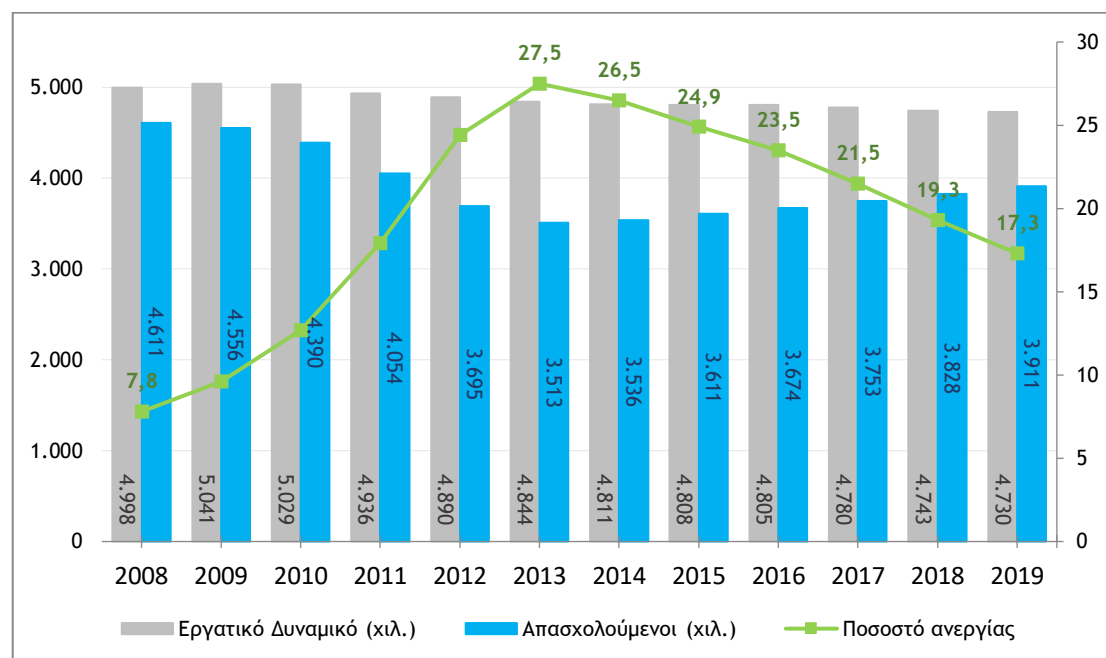

Πηγή: Eurostat.

1.2.2. Απασχόληση

Η απασχόληση παρουσίασε αύξηση το 2019 για έκτη συνεχόμενη χρονιά και διαμορφώθηκε σε 3.911 χιλιάδες άτομα (μέσος όρος 4 τριμήνων) αυξημένη κατά 2,2% σε σχέση με το 2018. Εξακολουθεί ωστόσο να παραμένει σε χαμηλότερη κατά 699 χιλ. άτομα σε σχέση με τα επίπεδα πριν από την κρίση (Διάγραμμα 8). Αντίστοιχη βελτίωση παρουσίασε και το ποσοστό ανεργίας που περιορίστηκε σε 17,3% το 2019 από 19,3% το 2018. Το ποσοστό ανεργίας είναι χαμηλότερο κατά -10,2 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με την περίοδο αιχμής (2013: 27,5%) , αλλά παραμένει κατά +7,7 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σχέση με τα επίπεδα του 2008. Σημειωτέον ότι το εργατικό δυναμικό της χώρας συνεχίζει να μειώνεται κάθε χρόνο την τελευταία δεκαετία. Το 2019 το εργατικό δυναμικό ήταν 4.730 χιλ., μειωμένο κατά -13 χιλ. σε σχέση με το 2018 (-0,28%) και κατά -268 χιλ. σε σχέση με το 2008 (-5,4%).

Διάγραμμα 8: Εξέλιξη απασχόλησης, εργατικού δυναμικού και ποσοστού ανεργίας

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

Η αύξηση της απασχόλησης προήλθε τόσο από την αύξηση των θέσεων πλήρους απασχόλησης κατά 75 χιλ. σε σχέση με το 2018 (+2,2%), όσο και των θέσεων μερικής απασχόλησης κατά 8 χιλ. (+2,3%). Σημειώνεται, πάντως, ότι σύμφωνα με τις απαντήσεις των εργαζομένων με μερική απασχόληση στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, το 63,2% αυτών αναζητεί θέσεις πλήρους απασχόλησης και, εφόσον αυτές δεν υπάρχουν, αποδέχεται εκ των πραγμάτων τη μερική απασχόληση.

Πίνακας 4: Είδος απασχόλησης (πλήρης/μερική)

Είδος απασχόλησης	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Δ 2018- 19	% Δ 2018- 19
Πλήρης απασχόληση (σε χιλ.)	3.214	3.201	3.267	3.311	3.383	3.476	3.550	75	2,2%
% επί συνολικής	91,5%	90,5%	90,5%	90,1%	90,2%	90,8%	90,8%		
Μερική απασχόληση (σε χιλ.)	299	336	343	363	369	353	361	8	2,3%
% επί συνολικής	8,5%	9,5%	9,5%	9,9%	9,8%	9,2%	9,2%		
% μερικά απασχολούμενων που δεν μπορούν να βρουν πλήρη απασχόληση	64,6%	66,5%	68,8%	68,7%	67,1%	67,0%	63,2%		
Συνολική απασχόληση	3.513	3.536	3.611	3.674	3.753	3.828	3.911	83	2,2%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

Σημαντικό χαρακτηριστικό της ανεργίας είναι ότι από τους 819 χιλ. άνεργους, οι 574 χιλ. που αντιστοιχούν στο 70,1% των ανέργων το 2019 αναζητούσαν εργασία πάνω από 12 μήνες. Είναι δηλαδή μακροχρόνια άνεργοι. Η μακροχρόνια ανεργία παραμένει επίμονα υψηλή για πάνω από μία εξαετία. Η μεταβολή στο ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας το 2019 σε σχέση με το προηγούμενο έτος δείχνει μια αργή αλλά συνεχή μείωση (Πίνακας 5).

Πίνακας 5: Αριθμός μακροχρόνια ανέργων (σε χιλ.)

Διάρκεια ανεργίας	2008	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Δ 2018- 19	% Δ 2018- 19
Άνεργοι	388	1274	1197	1131	1027	915	819	-96	-10,5%
Πάνω από 12 μήνες	193	937	875	814	747	644	574	-64	-10,8%
% επί συνολ. ανεργίας	47,1%	73,5%	73,1%	72,0%	72,8%	70,3%	70,1%		
Ποσοστό ανεργίας	7,8%	26,5%	24,9%	23,5%	21,5%	19,3%	17,3%		

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

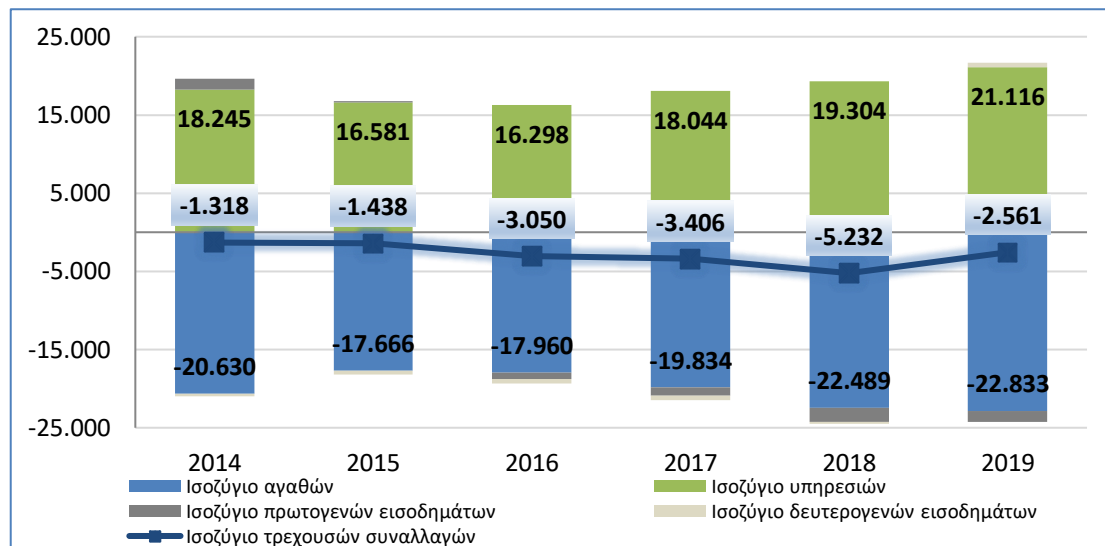
1.2.3. Ισοζύγιο πληρωμών

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (Διάγραμμα 9) παρουσίασε σημαντική βελτίωση το 2019, καθώς το έλλειμμα μειώθηκε περίπου στο μισό: από 5.232 εκατ. ευρώ το 2018 (2,7% του ΑΕΠ) σε 2.561 εκατ. ευρώ το 2019 (1,3% του ΑΕΠ).

Η βελτίωση αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση του πλεονάσματος του ισοζυγίου υπηρεσιών κατά 1.811 εκατ. (+9,4%) και δευτερευόντως στη βελτίωση των ισοζυγίων πρωτογενών και δευτερογενών εισοδημάτων κατά 300 και 905 εκατ. ευρώ αντίστοιχα. Σημειώνεται πάντως ότι η βελτίωση στο ισοζύγιο δευτερογενών εισοδημάτων οφείλεται στην έκτακτη αύξηση των καθαρών εισπράξεων του τομέα της γενικής κυβέρνησης από εισροές που εκταμιεύθηκαν από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ). Συγκεκριμένα, σε δύο δόσεις (Μάιος και Δεκέμβριος 2019)

επιστράφηκε από τον ΕΜΣ ποσό 1,3 δισ. ευρώ που αντιστοιχεί στα κέρδη από τα ελληνικά ομόλογα που διακρατούνται από το ευρωσύστημα (SMP/ANFA). Επιστράφηκαν επίσης 103 εκατ. ευρώ επιτοκιακού περιθωρίου (step-up margin) που είχε πληρώσει η Ελλάδα για την περίοδο μεταξύ 1ης Ιανουαρίου και 17 Ιουνίου 2018⁷.

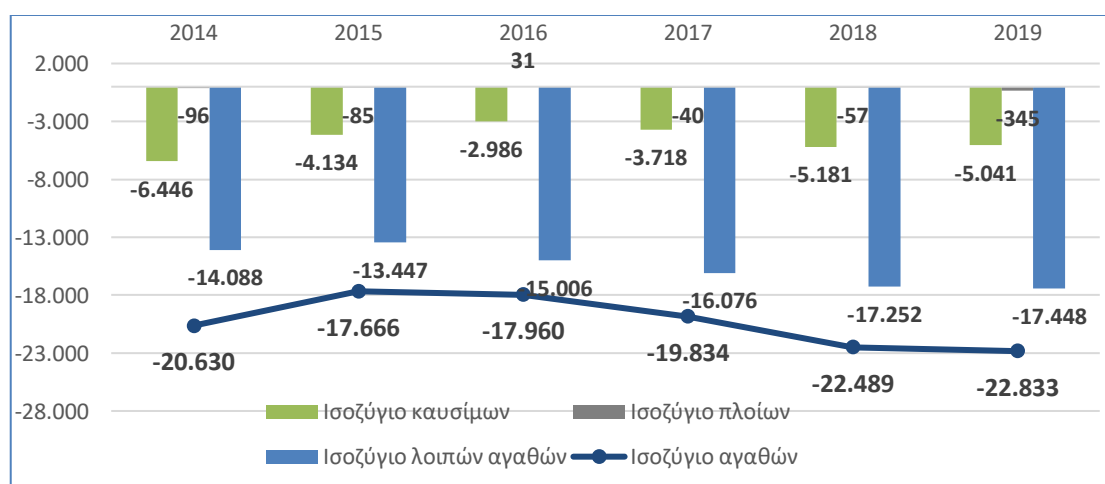
Διάγραμμα 9: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Το ισοζύγιο αγαθών (Διάγραμμα 10) ήταν ελλειμματικό κατά 22.833 εκατ. ευρώ έναντι 22.489 εκατ. το 2018 (+1,5%). Η επιδείνωση αυτή προήλθε από τις αυξήσεις των ελλειμμάτων στα ισοζύγια πλοίων και λοιπών αγαθών κατά 288 και 196 εκατ. αντίστοιχα, οι οποίες αντιστάθμισαν τη βελτίωση του ισοζυγίου καυσίμων κατά 140 εκατ. ευρώ.

Διάγραμμα 10: Ισοζύγιο αγαθών (εκατ. ευρώ)

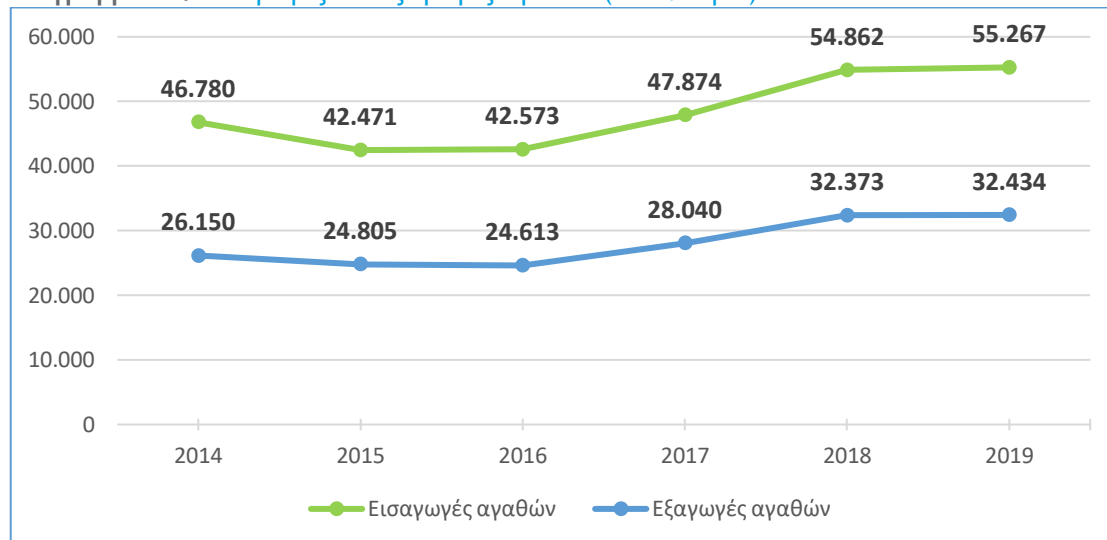

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

⁷ «Η επιστροφή αυτή είναι συνέπεια εφαρμογής του πρώτου σκέλους των μεσοπρόθεσμων μέτρων ελάφρυνσης του ελληνικού δημοσίου χρέους σύμφωνα με το οποίο το ελληνικό Δημόσιο απαλλάχθηκε από την υποχρέωση καταβολής επιπλέον τόκου 2% για δανειακά κεφάλαια ύψους 11,3 δισ. ευρώ που είχαν αντληθεί από τον EFSF στα πλαίσια εφαρμογής του 2ου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής. Η εκταμίευση των εν λόγω κεφαλαίων είχε πραγματοποιηθεί το 2012 και στους όρους περιλαμβανόταν ότι το step-up interest rate margin 2% (επιπλέον τόκος), θα ίσχυε αρχής γενομένης από το έτος 2017. Η εν λόγω επιστροφή αφορά την επιτοκιακή επιβάρυνση που είχε προκύψει για αυτά τα κεφάλαια από το 2017 έως και τον Ιούνιο του 2018» Βλ. <https://www.esm.europa.eu/press-releases/efsf-approves-reimbursement-and-reduction-step-interest-margin-greece>

Οι εξαγωγές αγαθών (Διάγραμμα 11) παρέμειναν σχεδόν στάσιμες και διαμορφώθηκαν σε 32.434 εκατ. (+61 εκατ.). Εξαιρουμένων ωστόσο των καυσίμων, οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά περίπου 1 δισ. (+4,5%). Σε κάθε περίπτωση, επισημαίνεται η σχετικά συνεχής ανοδική κίνηση των εξαγωγών ειδικά κατά την τελευταία τριετία, ενώ σε σχέση με την περίοδο πριν από την κρίση (το 2009) είναι πλέον αυξημένες κατά 83%. Οι εισαγωγές σημείωσαν οριακή αύξηση κατά 0,7% σε σχέση με το 2018 και έφθασαν τα 55.267 εκατ.

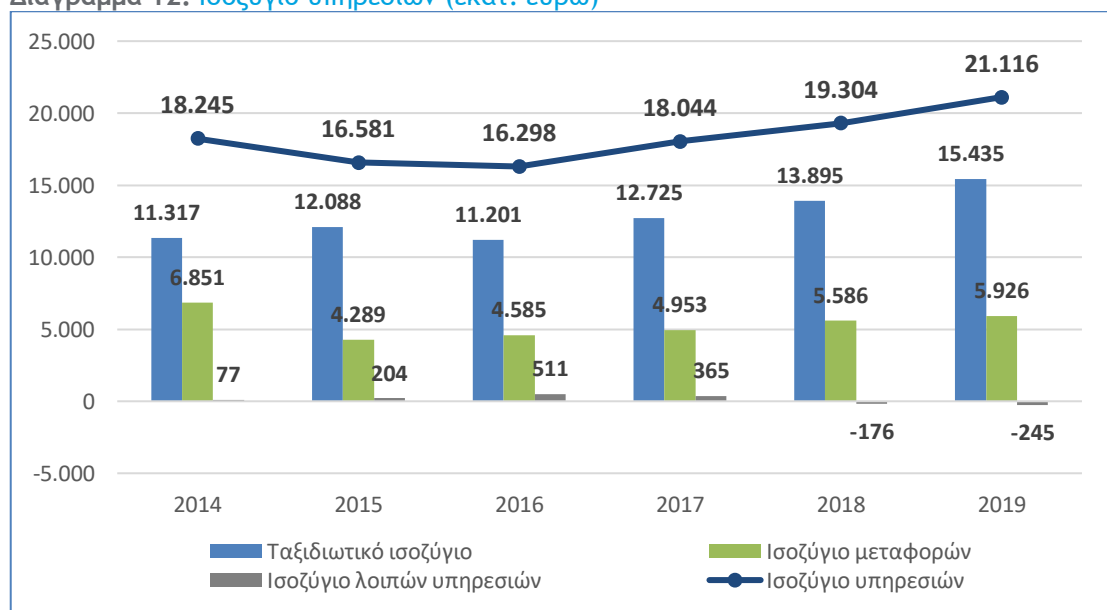
Διάγραμμα 11: Εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών (εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Όσον αφορά το ισοζύγιο υπηρεσιών, η αύξηση του πλεονάσματος κατά 1.811 εκατ. (+9,4%) οφείλεται κατά κύριο λόγο στη βελτίωση του ταξιδιωτικού ισοζυγίου κατά 1.540 εκατ. (+11,1%) και δευτερευόντως στην αύξηση του πλεονάσματος του ισοζυγίου μεταφορών κατά 340 εκατ. (+6,1%). Αντιθέτως, το ισοζύγιο λοιπών υπηρεσιών επιδεινώθηκε κατά 69 εκατ. ευρώ.

Διάγραμμα 12: Ισοζύγιο υπηρεσιών (εκατ. ευρώ)

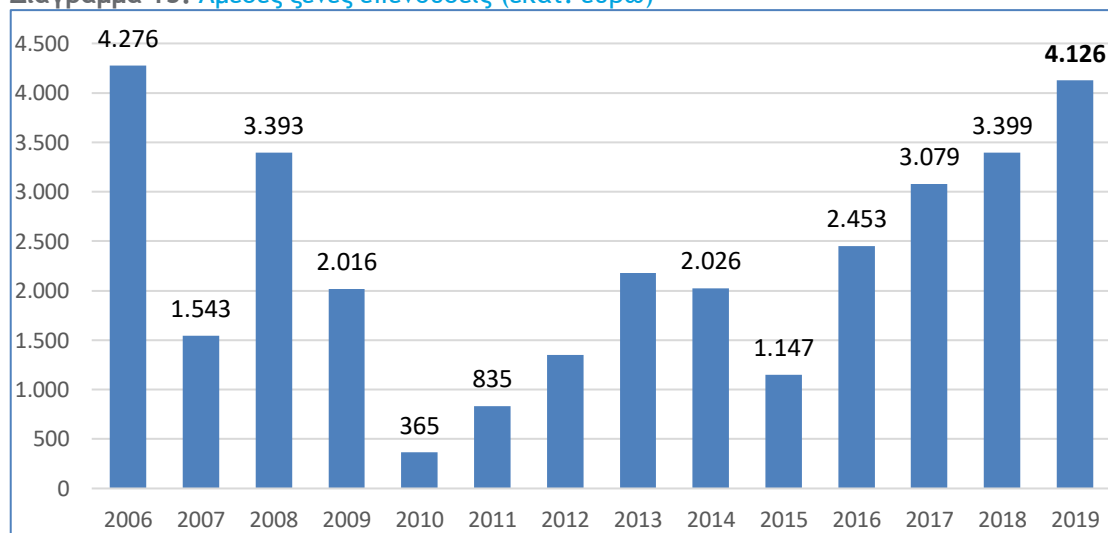

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Η προαναφερθείσα βελτίωση του ταξιδιωτικού ισοζυγίου οφείλεται τόσο στην αύξηση κατά 932 χιλ. της εισερχόμενης ταξιδιωτικής κίνησης⁸ η οποία ανήλθε σε 34 εκατ. άτομα (+2,8%), όσο και στην αύξηση κατά 48,2 ευρώ της μέσης δαπάνης ανά ταξίδι η οποία ανήλθε σε 534,6 ευρώ (+9,9%). Επισημαίνεται ότι οι ταξιδιωτικές εισπράξεις διαμορφώθηκαν σε 18.179 εκατ. το 2019, ποσό το οποίο αποτελεί ιστορικό υψηλό και είναι αυξημένο κατά 75% σε σχέση με το 2009.

Στο πεδίο των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ), η ανοδική πορεία των τελευταίων ετών διατηρήθηκε και το 2019 (Διάγραμμα 13). Συγκεκριμένα, οι ΑΞΕ (υποχρεώσεις των κατοίκων προς το εξωτερικό) αυξήθηκαν κατά 728 εκατ. ευρώ σε σχέση με το 2018 (+21,4%) και ανήλθαν στα 4.126 εκατ. ευρώ. Αφορούσαν κυρίως αγορές ακινήτων και αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου θυγατρικών εταιριών που βρίσκονται στην Ελλάδα.⁹ Το επίπεδο αυτό των ΑΞΕ είναι το υψηλότερο που έχει διαμορφωθεί από το 2006, ωστόσο παραμένει σχετικά μικρό ως ποσοστό του ΑΕΠ (2,1%) ενώ πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, κατά κανόνα, δεν αφορούν σε δαπάνες που αυξάνουν το φυσικό απόθεμα παραγωγικού κεφαλαίου.

Διάγραμμα 13: Άμεσες ξένες επενδύσεις (εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τέλος, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας ενισχύθηκαν κατά 946 εκατ. ευρώ σε σχέση με το 2018 και ανήλθαν στο ποσό των 7.571 εκατ. ευρώ.

⁸ Συμπεριλαμβάνονται οι κρουαζιέρες.

⁹ Σύμφωνα με την Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2019, οι κυριότερες συναλλαγές αφορούσαν την εξαγορά της Εθνικής Πανγαία Α.Ε.Ε.Α.Π. από την Invel Real Estate (Ολλανδία), την εξαγορά της ΙΑΣΩ Α.Ε. από την OCM Luxembourg Healthcare Greece S.a.r.l. (Λουξεμβούργο), την πώληση από την Τράπεζα Πειραιώς του 80% των εταιριών INTRUM HELLAS ΑΕΔΑΔΠ και INTRUM HELLAS REO SOLUTIONS ΑΕ στην INTRUM HOLDING SPAIN SAU (Ισπανία) και τη συμμετοχή της Consolidated LAMDA Holdings SA (Λουξεμβούργο) στην αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της LAMDA Development SA.

2. Δημοσιονομικά αποτελέσματα 2019

- Πρωτογενές πλεόνασμα 4,4% του ΑΕΠ κατά ESA-2010 και 3,5% σε όρους ενισχυμένης εποπτείας για το 2019.
- Φορολογικά έσοδα και δαπάνες διατηρήθηκαν στα επίπεδα του 2018.
- Υψηλές εισπράξεις εκτάκτων εσόδων από αποκρατικοποιήσεις και επιστροφές κερδών της ΕΚΤ.
- Ελαφρώς μειωμένες οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις του ελληνικού Δημοσίου σε σχέση με το 2018. Παραμένουν κοντά στα 2 δισ. ευρώ.
- Διατηρήθηκε ο υψηλός ρυθμός εισπράξεων ληξιπρόθεσμων φορολογικών απαιτήσεων του ελληνικού Δημοσίου πάνω από 5 δισ. ευρώ ετησίως.

2.1. Αποτελέσματα Γενικής Κυβέρνησης 2019 σύμφωνα με το Σύστημα ευρωπαϊκών Λογαριασμών (ESA)

Το 2019 ο προϋπολογισμός της ΓΚ σε όρους ESA εμφάνισε πλεόνασμα 1,46% του ΑΕΠ. Το πρωτογενές πλεόνασμα ανήλθε σε 4,4% του ΑΕΠ (Πίνακας 6). Σε όρους “ενισχυμένης εποπτείας” το πρωτογενές πλεόνασμα ήταν χαμηλότερο και υπολογίζεται σε 3,5%, όσο ακριβώς δηλαδή είχε προσδιοριστεί ως «στόχος» στο πρόγραμμα. Η διαμόρφωση σε επίπεδα χαμηλότερα σε σχέση με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (ESA) οφείλεται κυρίως στο ότι δεν συμπεριελήφθησαν στον σχετικό υπολογισμό έσοδα του δημοσίου από αποκρατικοποιήσεις και από επιστροφές κερδών από την ΕΚΤ (SMPs και ANFAs)¹⁰.

Για ένα έτος επιπλέον η δημοσιονομική επίδοση ήταν εντός στόχων του προγράμματος και του προϋπολογισμού. Τα αίτια της επίτευξης των φορολογικών στόχων οφείλονται σε ένα συνδυασμό γεγονότων με προεξέχοντα την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας και τη μείωση της ανεργίας, τα οποία ώθησαν υψηλότερα τα φορολογικά έσοδα και τις εισπράξεις από κοινωνικές εισφορές. Επιπλέον, η διατήρηση υψηλών εισπράξεων από ληξιπρόθεσμες απαιτήσεις του ελληνικού Δημοσίου συνέβαλε στην βελτίωση του δημοσιονομικού αποτελέσματος. Η σημαντική αύξηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια και συνεχίστηκε το 2019 και επέτρεψε να «αποκαλυφθεί» φορολογητέα ύλη, η οποία ενδεχομένως θα αποκρυπτόταν διαφορετικά. Ωστόσο στα αρνητικά θα πρέπει να καταγραφεί η υπο-εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) η οποία σε όρους ESA αφορά κυρίως δαπάνες για κεφαλαιακές μεταβιβάσεις, οι οποίες κατέγραψαν πτώση κατά 3,9% σε σχέση με το 2018.

¹⁰ Βλ. ένθετο Ι με ανάλυση στη σχετική μεθοδολογία.

Πίνακας 6: Δημοσιονομικά στοιχεία Γενικής Κυβέρνησης 2017-2019 κατά ESA 2010 (εκατ. Ευρώ)

	2017	2018	2019	Δ% 18/17	Δ% 19/18
Έσοδα	86.787	88.555	89.480	2,0%	1,0%
Φόροι στην παραγωγή και στις εισαγωγές	30.591	31.332	31.775	2,4%	1,4%
Φόροι στο εισόδημα και την περιουσία	17.734	18.598	17.806	4,9%	-4,3%
Κοινωνικές εισφορές	25.963	26.299	26.719	1,3%	1,6%
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	10.035	9.622	10.096	-4,1%	4,9%
Κεφαλαιακές μεταβιβάσεις	2.464	2.704	3.084	9,7%	14,1%
Δαπάνες	85.497	86.720	86.735	1,4%	0,02%
Πρωτογενείς Δαπάνες	79.931	80.642	81.230	0,9%	0,7%
Αμοιβές εξηρητημένης εργασίας	21.511	21.722	21.915	1,0%	0,9%
Κοινωνικές παροχές	38.426	38.284	38.856	-0,4%	1,5%
Προϊόντα και υπηρεσίες	9.296	8.467	8.425	-8,9%	-0,5%
Επιδότησεις	1.701	1.554	2.042	-8,6%	31,4%
Λοιπές τρέχουσες μεταβιβάσεις	2.662	3.391	3.047	27,4%	-10,1%
Κεφαλαιακές μεταβιβάσεις	6.335	7.224	6.945	14,0%	-3,9%
Τόκοι	5.566	6.078	5.505	9,2%	-9,4%
Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης	1.290	1.835	2.745	42,2%	49,6%
...ως % του ΑΕΠ	0,72%	0,99%	1,46%	-	-
Πρωτογενές Αποτέλεσμα (ESA)	6.856	7.913	8.250	15,4%	4,3%
...ως % του ΑΕΠ	3,80%	4,28%	4,40%	-	-
Πρωτογενές Αποτέλεσμα ΣΧΔ/ΟΕΠ	7.442	7.684	6.561	3,3%	-14,6%
...ως % του ΑΕΠ	4,13%	4,16%	3,50%	-	-

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Οι εισπράξεις από τις κατηγορίες φορολογικών και μη εσόδων αυξήθηκαν σε σχέση με το 2018, εκτός από τους φόρους στο εισόδημα και την περιουσία λόγω της μείωσης του φόρου περιουσίας (ΕΝΦΙΑ) που έλαβε χώρα το 2019. Οι δαπάνες δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερες διακυμάνσεις και παραμένουν σε μεγάλο βαθμό συγκρατημένες την τελευταία τριετία εντός εύρους 85-86 δισ. ευρώ. Μια μικρή αύξηση που παρατηρήθηκε το 2019 στο μισθολογικό κόστος («Αμοιβές εξηρητημένης εργασίας») οφείλεται κατά βάση σε μισθολογικές ωριμάνσεις. Οι δαπάνες για τόκους επίσης παρουσιάζουν σταθερότητα χάρη στην εφαρμογή της συμφωνίας αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρέους με τους Ευρωπαίους εταίρους. Ειδικά για το 2019 παρουσιάζονται μειωμένοι κατά περίπου 500 εκατ. ευρώ σε σχέση με το 2018.¹¹

Ένθετο Ι: Η μεθοδολογία για τη «δημοσιονομική λογιστική» και τα πρωτογενή πλεονάσματα.

Η συνήθης αποτύπωση της δημοσιονομικής διαχείρισης, ως προς την εκτέλεση του προϋπολογισμού έχει ταμειακά χαρακτηριστικά. Το Υπουργείο Οικονομικών δημοσιεύει κάθε μήνα το δελτίο εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού και της Γενικής Κυβέρνησης με βάση το οποίο διαπιστώνεται η δημοσιονομική πορεία που σχετίζεται τόσο με την εισροή εσόδων στα δημόσια ταμεία, μέσω κυρίως των πηγών

¹¹ Εκτενής ανάλυση για τις επιμέρους μεταβολές των κυριότερων κατηγοριών δαπανών και εσόδων πραγματοποιείται στην ενότητα Ι(2.2).

άντλησης φορολογικών εσόδων, όσο και η εκροή για την πληρωμή δαπανών. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται η αντιπαράθεση των αποτελεσμάτων με τους τεθέντες εκ των προτέρων μηνιαίους στόχους εσόδων και δαπανών, ώστε να είναι δυνατή η έγκαιρη διαπίστωση μια σημαντικής απόκλισης, η αναγνώριση της αιτίας αυτής και η λήψη, όπου είναι απαραίτητο, διορθωτικών μέτρων. Αυτή η ταμειακή δημοσιονομική λογική είναι εξαιρετικά χρήσιμη καθώς παρέχει μια άμεση εικόνα των δημοσιονομικών επιδόσεων. Διαφοροποιείται όμως σημαντικά από την τελική-οριστική αποτύπωση των δημοσιονομικών μεγεθών η οποία πραγματοποιείται από την ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) βάσει του κανονισμού ESA 2010 για το Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών ο οποίος κατέστη υποχρεωτικός από το 2014, αντικαθιστώντας τον προηγούμενο κανονισμό ESA95. Οι διαφορές μεταξύ των δύο κανονισμών σχετίζονται με μια αναλυτικότερη και πιο ξεκάθαρη καταγραφή κάποιων συναλλαγών (π.χ. των αμυντικών δαπανών οι οποίες λογίζονται πλέον ως σχηματισμός κεφαλαίου παρά ως δημόσια κατανάλωση), την εισαγωγή επιπρόσθετων στοιχείων που καταγράφονται (π.χ. χρηματοοικονομικά παράγωγα), νέους κανόνες καταγραφής των συνταξιοδοτικών παροχών κ.α.

Η λογική του κανονισμού ESA-2010 προσεγγίζει το σύστημα της δεδουλευμένης βάσης όπως νοείται στη λογιστική πρακτική. Για παράδειγμα, η καταβολή του φόρου ακίνητης περιουσίας (ΕΝΦΙΑ) πραγματοποιείται από τους υπόχρεους σε πέντε μηνιαίες δόσεις, η τελευταία εκ των οποίων ταμειακά πραγματοποιείται τον Ιανουάριο του επόμενου έτους, λογίζεται όμως κατά τρόπο δεδουλευμένο σαν να έχει εισπραχθεί μέσα στο έτος βεβαίωσης του συγκεκριμένου φόρου. Γενικά, η αρχή που ακολουθείται για την δημοσιονομική (κατά ESA) αποτύπωση είναι Έσοδα - Δαπάνες + Μεταβολή Ληξιπρόθεσμων Υποχρεώσεων. Η αύξηση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων επιβαρύνει το δημοσιονομικό αποτέλεσμα ενώ η μείωση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων βελτιώνει το δημοσιονομικό αποτέλεσμα έναντι του ταμειακού, καθώς η ταμειακή εκροή δεν αφορά υποχρεώσεις της τρέχουσας περιόδου.

Πίνακας 7: Δημοσιονομικά στοιχεία Γενικής Κυβέρνησης 2016-2019 σε ταμειακή και κατά ESA 2010 βάση (εκατ.ευρώ)

	2016	2017	2018	2019
Εσοδα Κατά ESA	87.337	86.787	88.555	89.480
Έσοδα Ταμειακά	80.116	79.729	80.403	85.043
Δαπάνες Κατά ESA	86.484	85.497	86.720	86.735
Δαπάνες Ταμειακά	80.545	79.051	79.508	80.153
Αποτέλεσμα ΓΚ κατά ESA	853	1.290	1.835	2.745
ως ποσοστό του ΑΕΠ	0,48%	0,72%	0,99%	1,46%
Αποτέλεσμα ΓΚ Ταμειακά	-429	678	895	4.890
ως ποσοστό του ΑΕΠ	-0,24%	0,38%	0,48%	2,61%
Τόκοι δεδουλευμένοι	5.612	5.566	6.078	5.505
Τόκοι πληρωθέντες	5.260	5.131	5.106	4.560
Πρωτογενές Αποτέλεσμα ΓΚ Ταμειακά	4.831	5.809	6.001	9.450
ως ποσοστό του ΑΕΠ	2,74%	3,22%	3,25%	5,04%
Πρωτογενές Αποτέλεσμα ΓΚ κατά ESA	6.465	6.856	7.913	8.250
ως ποσοστό του ΑΕΠ	3,66%	3,80%	4,28%	4,40%
Πρωτογενές Αποτέλεσμα σε όρους ενισχυμένης εποπτείας / ΣΧΔ	6.560	7.442	7.684	6.561
ως ποσοστό του ΑΕΠ	3,72%	4,13%	4,16%	3,50%

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, επεξεργασία στοιχείων δελτίων μηνιαίας εκτέλεσης προϋπολογισμού Γενικής Κυβέρνησης 2016-2019

Όπως είναι εμφανές (

Πίνακας 7) η δημοσιονομική επίδοση της Γενικής Κυβέρνησης (ΓΚ) το 2019 κατά ESA υπήρξε η καλύτερη τα τελευταία έτη καθώς ανήλθε στα 2.745 δις. ευρώ, αυξημένη κατά 910 εκατ. ευρώ σε σχέση με το 2018. Το δε πρωτογενές αποτέλεσμα ανήλθε στο 4,4% επί του ΑΕΠ που αποτελεί το καλύτερο διαχρονικά δημοσιονομικό αποτέλεσμα. Με βάση δε τον ορισμό που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας (βλέπε εδάφιο Γ. πιο κάτω), το πρωτογενές πλεόνασμα ανήλθε σε 3,5% επί του ΑΕΠ, ταυτίστηκε ακριβώς δηλαδή με τον στόχο που έχει τεθεί.

Πίνακας 8: Πρωτογενή πλεονάσματα 2019

Δημοσιονομικό αποτέλεσμα	Σε εκατ. ευρώ	% του ΑΕΠ
Πρωτογενές πλεόνασμα ΓΚ σε ταμειακή βάση ^Α	9.450	5,0%
Πρωτογενές πλεόνασμα ΓΚ σε εθνολογιστική βάση (κατά ESA 2010) ^Β	8.250	4,4%
Πρωτογενές πλεόνασμα ΓΚ σύμφωνα με τους όρους Ενισχυμένης Εποπτείας ^Γ	6.561	3,5%

Πηγή: ΥΠΟΙΚ και ΕΛΣΤΑΤ.

Α. Σύμφωνα με τη μεθοδολογία της ταμειακής βάσης, τα έσοδα καταγράφονται τη χρονική στιγμή που πραγματοποιείται η είσπραξη και αντίστοιχα οι δαπάνες τη χρονική στιγμή που πραγματοποιείται η πληρωμή.

Β. Για τον υπολογισμό του αποτελέσματος της ΓΚ σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών (ESA 2010), οι δαπάνες καταγράφονται τη χρονική στιγμή που γεννιέται η υποχρέωση πληρωμής και όχι όταν πραγματοποιείται η πληρωμή. Επομένως, παράγοντες, όπως το απόθεμα των απλήρωτων οφειλών της ΓΚ και των εκκρεμών επιστροφών φόρων, οι δεδουλευμένοι τόκοι, οι φυσικές παραλαβές των εξοπλιστικών προγραμμάτων του ΥΠΕΘΑ, παρόλο που δεν έχουν επίδραση στο ταμειακό αποτέλεσμα του ΚΠ και της ΓΚ, λαμβάνονται υπόψη κατά τον υπολογισμό του αποτελέσματος της ΓΚ σε εθνολογιστική βάση (κατά ESA 2010). Κατά συνέπεια, η μετάβαση από το ταμειακό αποτέλεσμα στο εθνολογιστικό απαιτεί την πραγματοποίηση μιας σειράς εθνολογιστικών προσαρμογών. Αντίστοιχα, γίνονται ορισμένες εθνολογιστικές προσαρμογές στο σκέλος των εσόδων για τα έσοδα αποκρατικοποιήσεων, για τον ΕΝΦΙΑ, για τις προκαταβολές από την ΕΕ κ.ά. Επομένως, λόγω των προαναφερόμενων αναγκαίων εθνολογιστικών προσαρμογών, το συνολικό και το πρωτογενές αποτέλεσμα της ΓΚ σε εθνολογιστική βάση διαφέρει από το ταμειακό. Σε αυτό το πλαίσιο, η μεγάλη μείωση του αποθέματος των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων της ΓΚ ή/και των εκκρεμών επιστροφών φόρων σε σχέση με το προηγούμενο έτος οδηγεί σε βελτίωση του πρωτογενούς αποτελέσματος της ΓΚ σε εθνολογιστική βάση. Αντίθετα, η διαμόρφωση των δεδουλευμένων τόκων, παραδείγματος χάρι, σε υψηλότερο επίπεδο από τους ταμειακούς έχει ως αποτέλεσμα την επιδείνωση του αποτελέσματος της ΓΚ σε εθνολογιστική βάση.

Γ. Για τον υπολογισμό του πρωτογενούς αποτελέσματος της ΓΚ σύμφωνα με τους όρους Ενισχυμένης Εποπτείας, γίνονται ορισμένες επιπλέον προσαρμογές τόσο στο σκέλος των εσόδων όσο και στο σκέλος των δαπανών. Ειδικότερα, στο πρωτογενές αποτέλεσμα της ΓΚ σύμφωνα με τους όρους Ενισχυμένης Εποπτείας δεν λαμβάνονται υπόψη τα έσοδα από ANFA και SMPs, η επίπτωση του προγράμματος στήριξης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, το σύνολο σχεδόν των εσόδων αποκρατικοποιήσεων και οι μη αντικριζόμενες δαπάνες για μεταναστευτικές ροές.

2.2. Κρατικός Προϋπολογισμός & υποτομείς Γενικής Κυβέρνησης 2019.

2.2.1. Κρατικός Προϋπολογισμός

Το 2019, τα έσοδα του ΚΠ αυξήθηκαν περίπου κατά 3,5 δισ. ευρώ, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος και διαμορφώθηκαν στα 55.097 εκατ. ευρώ.¹² Η θετική απόκλιση οφείλεται κατά βάση στην αύξηση των εισπράξεων από πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών, στην αύξηση των μεταβιβάσεων καθώς και στις μειωμένες επιστροφές φόρων. Τα φορολογικά έσοδα αυξήθηκαν οριακά σε σχέση με τα περσινά επίπεδα.

Ειδικότερα, οι εισπράξεις από ΦΠΑ υπερέβησαν αυτές του προηγούμενου έτους κατά 763 εκατ. ευρώ. Ωστόσο, η υπέρβαση αυτή οφείλεται εν μέρει στην είσπραξη ποσού 271,6 εκατ. ευρώ, στο πλαίσιο επέκτασης της σύμβασης παραχώρησης του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών. Οι Ειδικοί Φόροι Κατανάλωσης ήσαν οριακά μειωμένοι, κυρίως λόγω των μειωμένων εσόδων από τον ΕΦΚ καπνικών προϊόντων. Τα έσοδα από τακτικούς φόρους ακίνητης περιουσίας, τα οποία αποτελούνται σχεδόν αποκλειστικά από τα έσοδα του ΕΝΦΙΑ, έχουν περιοριστεί συγκριτικά με τα αντίστοιχα περυσινά έσοδα, μετά τις μειώσεις των συντελεστών που νομοθετήθηκαν εντός του 2019. Ο Φόρος Εισοδήματος απέδωσε 168 εκατ. ευρώ περισσότερα, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, κυρίως λόγω αύξησης των εσόδων από το φόρο εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, τα οποία αντισταθμίστηκαν εν μέρει από την κάμψη των εσόδων από τους λοιπούς φόρους εισοδήματος¹³. Η κάμψη αυτή οφείλεται κατά βάση στο μέρισμα του ελληνικού Δημοσίου από την Τράπεζα της Ελλάδος, το οποίο περιορίστηκε στα 352 εκατ. ευρώ έναντι 614 εκατ. ευρώ το έτος 2018 και, δευτερευόντως, στη μείωση των εσόδων από λοιπούς τρέχοντες φόρους.

Οι μεταβιβάσεις παρουσίασαν σημαντική αύξηση έναντι του 2018. Σε αυτό συνέβαλε η επιπλέον είσπραξη ποσού 1.391 εκατ. ευρώ από τα μεσοπρόθεσμα μέτρα ελάφρυνσης του χρέους. Από αυτό 644 εκατ. ευρώ εισπράχθηκαν τον Δεκέμβριο του 2019 και δεν προβλέπονταν στον Προϋπολογισμό, ενώ αφορούν τη μεταφορά των αποδόσεων τίτλων του ελληνικού Δημοσίου από διακράτηση αυτών στα χαρτοφυλάκια των Κεντρικών Τραπεζών του Ευρωσυστήματος (ANFAs), καθώς και

¹² Συμπεριλαμβανομένων και των επιστροφών φόρων.

¹³ Φόρος μεταβίβασης επιχειρήσεων και χρηματοοικονομικών στοιχείων, φόροι επί κερδών από λαχεία και τυχερά παίγνια, φόρος εισοδήματος κατοίκων αλλοδαπής

το Πρόγραμμα Αγοράς Ομολόγων (SMPs) της ΕΚΤ.¹⁴ Η αύξηση των εισπράξεων από πωλήσεις αγαθών, υπηρεσιών, παγίων περιουσιακών στοιχείων και τιμαλφών σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος οφείλεται στην είσπραξη ποσού 1.119 εκατ. ευρώ από την επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών για 20 έτη επιπλέον. Τέλος, τα έσοδα του ΠΔΕ, ενώ αυξήθηκαν κατά περίπου 200 εκατ. ευρώ έναντι του έτους 2018 παρουσιάζουν μείωση κατά 691 εκατ. ευρώ έναντι του ετήσιου αναθεωρημένου στόχου του Προϋπολογισμού έτους 2020.

Οι επιστροφές φόρων ανήλθαν σε 5.044 εκατ. ευρώ, ενώ πέρυσι ανήλθαν στο ποσό των 5.580 εκατ. ευρώ.

Πίνακας 9: Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού 2019 (σε εκατ. ευρώ)

	Ιανουάριος - Δεκέμβριος			% Μεταβολής & Απόκλιση με στόχους	
	Πραγματοποιήσεις		Εκτιμήσεις		
	2018	2019	Π/Υ 2019	2019/18	2019/Απόκλιση
Καθαρά έσοδα ΚΠ (α)-(β)	51.793	55.097	55.026	6,4%	0,1%
(α) Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού	57.373	60.141	60.058	4,8%	0,1%
(β) Επιστροφές φόρων	5.580	5.044	5.032	-9,6%	0,2%
I. Φόροι	51.263	51.415	51.362	0,3%	0,1%
A. Φόροι επί αγαθών και υπηρεσιών	27.437	28.014	27.916	2,1%	0,4%
1. Φ.Π.Α.	17.184	17.792	17.802	3,5%	-0,1%
εκ των οποίων: ΦΠΑ λοιπών προϊόντων και υπηρεσιών	14.392	15.155	15.155	5,3%	0,0%
2. Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης	7.184	7.125	7.124	-0,8%	0,0%
3. Λοιποί Φόροι επί αγαθών και υπηρεσιών ¹	3.068	3.095	2.989	0,9%	3,5%
B. Τακτικοί Φόροι Ακίνητης Περιουσίας	3.082	2.786	2.796	-9,6%	-0,4%
Γ. Φόρος Εισοδήματος	16.548	16.716	16.739	1,0%	-0,1%
εκ των οποίων: ΦΕΦΠ	10.902	11.029	11.083	1,2%	-0,5%
ΦΕΝΠ	4.299	4.512	4.459	5,0%	1,2%
Λοιποί φόροι εισ/τος	1.347	1175	1197	-12,8%	-1,8%
Δ. Λοιποί Φόροι ²	4.195	3.899	3.912	-7,1%	-0,3%
II. Κοινωνικές εισφορές	65	55	55	-15,4%	0,0%
III. Μεταβιβάσεις	2.779	4.407	4.759	58,6%	-7,4%
IV. Λοιπά τρέχοντα έσοδα	2.509	2.527	2080	0,7%	21,5%
V. Πωλήσεις αγαθών, υπηρεσιών, παγίων περιουσιακών στοιχείων και τιμαλφών	758	1.738	1802	129,3%	-3,6%

Πηγή: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Δεκεμβρίου 2019

(1): Περιλαμβάνονται οι Φόροι με μορφή χαρτοσήμου, οι φόροι επί χρηματοοικονομικών και κεφαλαιακών συναλλαγών, οι Φόροι Ταξινόμησης Οχημάτων, οι λοιποί φόροι επί συγκεκριμένων υπηρεσιών και οι λοιποί φόροι επί αγαθών

(2): Περιλαμβάνονται οι Φόροι και δασμοί επί εισαγωγών, οι λοιποί φόροι επί παραγωγής, οι φόροι κεφαλαίου και οι λοιποί τρέχοντες φόροι

Οι δαπάνες του ΚΠ μειώθηκαν κατά 2% έναντι του 2018, λόγω της μείωσης των πρωτογενών δαπανών κατά 1.061 εκατ. ευρώ και των δαπανών ΠΔΕ κατά 595 εκατ.

¹⁴ Διευκρινίζεται ότι τα έσοδα αυτά κατατίθενται απευθείας στον ειδικό λογαριασμό εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους και δεν υπολογίζονται στο αποτέλεσμα της ΓΚ, σύμφωνα με τους όρους ενισχυμένης εποπτείας και εκταμιεύθηκαν μετά από έγκριση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ)

ευρώ, ενώ οι δαπάνες για τόκους αυξήθηκαν κατά 549 εκατ. ευρώ. Επιπλέον, μειωμένες εμφανίζονται επίσης έναντι του στόχου κατά 600 εκατ. ευρώ, λόγω κυρίως της χαμηλής εκτέλεσης, για ένα ακόμα έτος, των δαπανών του ΠΔΕ.

Οι παροχές προς τους εργαζόμενους αυξήθηκαν οριακά, εξαιτίας των εξής αντίρροπων μεταβολών: αφενός μεν λόγω μείωσης των τακτικών αποδοχών και των εργοδοτικών εισφορών από αυξημένες αποχωρήσεις προσωπικού, καθώς και λόγω της χρονικής καθυστέρησης των προσλήψεων λόγω των εθνικών εκλογών, αφετέρου δε εξ αιτίας της καταβολής αποζημιώσεων κατά τις εκλογές του έτους 2019.

Οι κοινωνικές παροχές σημείωσαν σημαντική μείωση, καθώς τα οικογενειακά επιδόματα του Οργανισμού Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΟΠΕΚΑ) καταγράφηκαν στην κατηγορία των μεταβιβάσεων, ενώ το προηγούμενο έτος είχαν συμπεριληφθεί στην κατηγορία «Κοινωνικές Παροχές». Εξάλλου, το έτος 2019 κατεβλήθη μικρότερο κοινωνικό μέρος έναντι του έτους 2018.

Οι μεταβιβάσεις δεν είχαν ιδιαίτερη μεταβολή σε σχέση με την αντίστοιχη κατηγορία δαπανών το έτος 2018, σημείωσαν όμως υπέρβαση έναντι του στόχου κατά 267 εκατ. ευρώ, κυρίως λόγω της πληρωμής των Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας περιόδου 2007 - 2011.¹⁵ Οι αγορές αγαθών και υπηρεσιών, και οι αποκτήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων παρουσιάζουν μικρές αποκλίσεις τόσο έναντι του στόχου, όσο και έναντι των αντίστοιχων δαπανών του περυσινού έτους. Επιπλέον, η σημαντικά μειωμένη δαπάνη για καταπτώσεις εγγυήσεων σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή χρονική περίοδο λειτουργεί εξισορροπητικά, με δεδομένη την αύξηση της δαπάνης για πληρωμή τόκων.

Τέλος, οι δαπάνες ΠΔΕ, οι οποίες ανήλθαν στο ποσό των 5.642 εκατ. ευρώ παρουσίασαν σημαντική μείωση τόσο έναντι του στόχου, όσο και έναντι του 2018.

Πίνακας 10 Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού 2019 (εκατ. ευρώ)

	Ιανουάριος - Δεκέμβριος		% Μεταβολής	Εκτιμήσεις Π/Υ 2019
	Πραγματοποιήσεις 2018	2019		
Συνολικές Δαπάνες ΚΠ (I+II)	56.372	55.265	-2,0	55865
Πρωτογενείς δαπάνες	51.696	50.041	-3,2	50.619
I Δαπάνες ΤΠ	50.135	49.623	-1,0	49.715
Παροχές σε εργαζόμενους	13.121	13.247	1,0	13.346
εκ των οποίων: Μικτές αποδοχές	11.654	11.506	-1,3	11.561
εκ των οποίων: Εργοδοτικές Εισφορές	1.467	1.741	18,7	1.785
Κοινωνικές Παροχές	1.978	653	-67,0	272
Μεταβιβάσεις	28.179	28.205	0,1	27.938
εκ των οποίων: Εγχώριες Μεταβιβάσεις (Νοσοκομεία, ΟΤΑ, ΟΚΑ, ΝΠ)	24.814	25.024	0,8	24.822
εκ των οποίων Μεταβιβάσεις προς το εξωτερικό	2.044	2.077	1,6	2.113
εκ των οποίων: Επιχορηγήσεις Επενδύσεων	190	197	3,7	197
εκ των οποίων: Λοιπές κεφαλαιακές μεταβιβάσεις	1.131	907	-19,8	801
εκ των οποίων: καταπτώσεις εγγυήσεων	952	379	-60,2	385
Επιδότησεις	75	224	198,7	225
Αγορές Αγαθών και Υπηρεσιών	1.532	1.458	-4,8	1.514
Αποκτήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων και τιμαλφών	542	562	3,7	620
εκ των οποίων: εξοπλιστικά προγράμματα	500	518	3,6	518

¹⁵ Σύμφωνα με την υπ' αριθ. 1019/2019 απόφαση της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (Φ.Ε.Κ. 4583/Β' /13.12.2019) καθορίστηκε το οφειλόμενο αντάλλαγμα Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας (ΥΚΩ) περιόδου 2007 έως 2011.

Λοιπές δαπάνες	32	50	56,3	92
Πιστώσεις υπό κατανομή (πλην ΠΔΕ)	0	0	0,0	462
Τόκοι	4.676	5.225	11,7	5.244
II. Δαπάνες ΠΔΕ	6.237	5.642	-9,5	6.150

Πηγή: Μηνιαίο Δελτίο εκτέλεσης ΚΠ Δεκεμβρίου 2019. Στοιχεία σε τροποποιημένη ταμειακή βάση

2.2.2. Κεντρική Κυβέρνηση (πλην ΚΠ)

Ο υποτομέας της Κεντρικής Κυβέρνησης πλην Κρατικού Προϋπολογισμού, (Νομικά Πρόσωπα, επαναταξινομημένες ΔΕΚΟ και Νοσοκομεία), εμφάνισε πλεόνασμα το 2019 ύψους 3.006 εκατ. ευρώ, μειωμένο σε σχέση με το αντίστοιχο περυσινό διάστημα περίπου κατά 1 δισ. ευρώ (Πίνακας 11).

Η επιδείνωση αυτή οφείλεται σε ανάλογη μείωση των εσόδων, καθώς οι δαπάνες παρέμειναν σχεδόν σταθερές. Η μείωση των εσόδων προέρχεται κυρίως από τα μειωμένα έσοδα από φόρους και από τις μειωμένες μεταβιβάσεις από τον Κρατικό Προϋπολογισμό.

Γενικότερα, καθ' όλη την περίοδο 2015-2019, το ισοζύγιο της Κεντρικής Κυβέρνησης πλην του ΚΠ ήταν πλεονασματικό, λόγω των εισπραχθεισών μεταβιβάσεων από τον ΚΠ. Θετικά αποτιμάται από πλευράς δημοσιονομικής διαχείρισης το γεγονός ότι οι μεταβιβάσεις αποτελούν ένα μειούμενο ποσοστό του ΑΕΠ.

Πίνακας 11: Ταμειακό αποτέλεσμα Νομικών Προσώπων, επαναταξινομημένων ΔΕΚΟ και νοσοκομείων (εκατ. ευρώ)

ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ - ΔΕΚΟ - ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ					
	Ιανουάριος - Δεκέμβριος				
	2015	2016	2017	2018	2019
I. Σύνολο Εσόδων	11.625	16.709	16.487	15.661	14.695
(εξ ων: Φόροι)	1.003	2.446	2.658	2.448	1.809
(εξ ων: Μεταβιβάσεις από τον ΚΠ)	8.131	10.371	9.486	9.107	8.007
(εξ ων: Έσοδα από μεταβιβάσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ)	4,6%	5,9%	5,3%	4,9%	4,3%
II. Σύνολο Δαπανών	10.236	12.302	12.155	11.596	11.689
Ισοζύγιο (πλεόνασμα +/έλλειμμα -)	1.389	4.408	4.333	4.065	3.006

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών - Δελτίο Μηνιαίων Στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης -Χρονολογικές σειρές Δελτίου Μαρτίου 2020

2.2.3. Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ)

Κατά το έτος 2019 οι ΟΤΑ παρουσίασαν ταμειακό πλεόνασμα 32 εκατ. ευρώ, ήτοι κατά 595 εκατ. ευρώ χαμηλότερο σε σχέση με το αντίστοιχο περυσινό. Το αποτέλεσμα αυτό, οφείλεται τόσο στα μειωμένα έσοδα (κατά 1.155 εκατ.), όσο και σε μείωση των δαπανών (κατά 560 εκατ. ευρώ).

Η μείωση των εσόδων των ΟΤΑ οφείλεται κυρίως στις μειωμένες μεταβιβάσεις από τον ΚΠ, πράξη που είναι ουδέτερη ως προς το αποτέλεσμα της ΓΚ. Συγκεκριμένα, οι εισπραχθείσες μεταβιβάσεις μειώθηκαν, δεδομένου ότι τα προνοιακά επιδόματα

εφεξής δεν αποδίδονται από τους ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού αλλά από τον Οργανισμό Προνοιακών Επιδομάτων (ΟΠΕΚΑ). Αντιστοίχως περιορίστηκε η δαπάνη των ΟΤΑ για κοινωνικές παροχές (κατά 740 εκατ. ευρώ).

Πίνακας 12: Ταμειακό αποτέλεσμα των ΟΤΑ (σε εκατ. ευρώ)*

	Ιανουάριος - Δεκέμβριος				
	2015	2016	2017	2018	2019
I. Σύνολο Εσόδων	6.567	6.543	6.849	7.385	6.230
(εξ ων: Μεταβιβάσεις από τον ΚΠ)	4.131	4.023	4.191	4.568	3.411
(εξ ων: Έσοδα από μεταβιβάσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ)	2,3%	2,3%	2,3%	2,5%	1,8%
(εξ ων: Φόροι)	1.655	1.739	1.779	1.704	1.733
II. Σύνολο Δαπανών	6.114	5.998	6.283	6.758	6.198
Ισοζύγιο (πλεόνασμα +/έλλειμμα -)	453	545	567	627	32

Πηγή: Δελτίο Μηνιαίων Στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης Σεπτεμβρίου 2019, Βάση δεδομένων ΓΛΚ.

*Στους ΟΤΑ περιλαμβάνονται, οι Δήμοι, οι Περιφέρειες και τα Νομικά Πρόσωπα των ΟΤΑ.

2.2.4. Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ)

Στον υποτομέα της ΓΚ «Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης» περιλαμβάνεται το αποτέλεσμα του ΕΟΠΠΥ, των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης (με κυριότερο τον ΕΦΚΑ), του ΟΠΕΚΑ και του ΟΑΕΔ. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Πίνακας 13), το ισοζύγιο των ΟΚΑ είναι θετικό και μειωμένο σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2018.¹⁶ Ειδικότερα, τα συνολικά έσοδα διαμορφώθηκαν σε 42.512 εκατ. ευρώ, ήτοι κατά 1.695 εκατ. ευρώ υψηλότερα σε σχέση με το έτος 2018. Αντίστοιχα, οι συνολικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά 2.228 εκατ. ευρώ και έφθασαν τα 42.512 εκατ. ευρώ, . Ως αποτέλεσμα, το ισοζύγιο των ΟΚΑ εμφανίζεται θετικό (+1474 εκατ. ευρώ), κατά 533 εκατ. ευρώ χαμηλότερα από την αντίστοιχη περυσινή περίοδο.

Πρέπει να επισημανθεί ότι το ύψος των μεταβιβάσεων του Κρατικού Προϋπολογισμού προς τον υπο-τομέα είναι αποφασιστικής σημασίας για τη διαμόρφωση του τελικού ισοζυγίου.¹⁷ Όπως φαίνεται στον πίνακα το εν λόγω ποσό αυξάνεται διαχρονικά. Ωστόσο, η εξέλιξη αυτή δεν πρέπει να εκληφθεί ως επιδείνωση του αποτελέσματος των ΟΚΑ, διότι οφείλεται είτε σε αλλαγές/τροποποιήσεις της μεθόδου λογιστικής αποτύπωσης των μεγεθών, είτε σε μη επαναλαμβανόμενες ενέργειες. Ενδεικτικά, η χρηματοδότηση του Οργανισμού Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΟΠΕΚΑ) σχετίζεται με το γεγονός ότι ο συγκεκριμένος φορέας έχει

¹⁶ Τα στοιχεία είναι ενοποιημένα σε επίπεδο υπο-τομέα, δηλαδή έχουν αφαιρεθεί οι μεταβιβάσεις πόρων μεταξύ των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης

¹⁷ Για παράδειγμα, έστω ότι το ισοζύγιο (έσοδα μείον έξοδα) των ΟΚΑ είναι ελλειμματικό κατά -1.000 εκατ. ευρώ. Εάν ο κρατικός προϋπολογισμός μεταβιβάσει προς τους ΟΚΑ πόρους ύψους 1.100 εκατ. ευρώ το αποτέλεσμα θα είναι ο νέος ισολογισμός των ΟΚΑ να καταστεί πλεονασματικός κατά 100 εκατ. ευρώ.

αναλάβει από 1.1.2018 και τη χορήγηση των οικογενειακών επιδομάτων, τα οποία καταβάλλονταν από τον ΚΠ.

Πίνακας 13: Αποτελέσματα Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ) 2019 (εκατ. ευρώ)

	Ιανουάριος - Δεκέμβριος				
	2015	2016	2017	2018	2019
I. Σύνολο Εσόδων	31.867	33.993	39.780	40.817	42.512
(εξ ων: Μεταβιβάσεις από τον ΚΠ)	11.855	13.561	17.684	18.304	19.427
(εξ ων: Έσοδα από μεταβιβάσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ)	6,7%	7,7%	9,8%	9,9%	10,4%
II. Σύνολο Δαπανών	31.506	33.053	37.820	38.810	41.038
Ισοζύγιο (πλεόνασμα +/-έλλειμμα -)	361	940	1.960	2.007	1.474

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών - Δελτίο Μηνιαίων Στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης Σεπτεμβρίου 2019 (μη ενοποιημένα στοιχεία).

2.3. Εξέλιξη ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων, απαιτήσεων και εγγυήσεων ελληνικού Δημοσίου 2019.

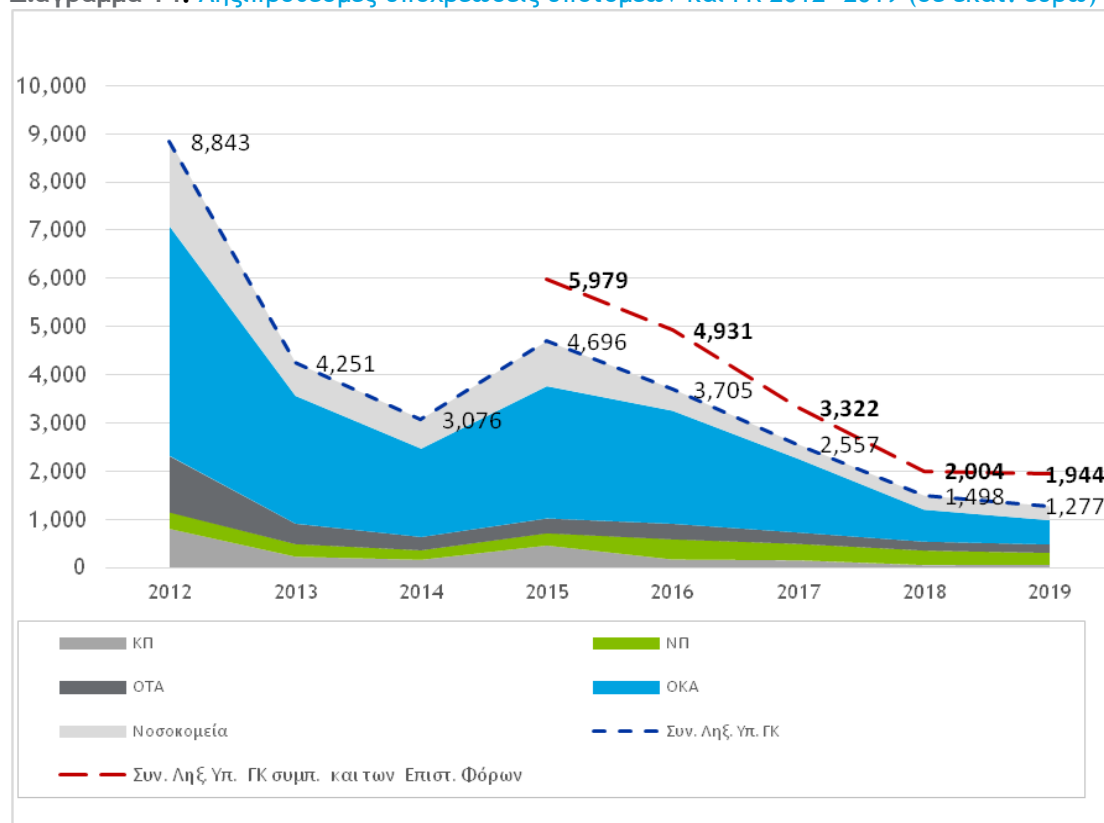
2.3.1. Ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις ελληνικού Δημοσίου 2019

Το απόθεμα των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων της ΓΚ (συμπεριλαμβανομένων και των εκκρεμών επιστροφών φόρων) το 2019, κατέγραψε οριακή μείωση σε σχέση με το προηγούμενο έτος και ανήλθε σε 1.944 εκατ. ευρώ, τιμή που αντιστοιχεί στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας οκταετίας (από το 2012). Ωστόσο, ο ρυθμός αποκλιμάκωσης του συνόλου των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων επιβραδύνθηκε σημαντικά το 2019. Το 2019, η μείωση κατά 221 εκατ. ευρώ στο συσσωρευμένο απόθεμα των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων των φορέων της ΓΚ (δηλαδή από 1.498 εκατ. ευρώ σε 1.277 εκατ. ευρώ), υπολειπόταν σημαντικά του στόχου του τέθηκε τον Οκτώβριο του 2019 στα πλαίσια της ενισχυμένης εποπτείας¹⁸. Το μεγαλύτερο μέρος της υστέρησης αυτής αποδίδεται στις ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις που αντιστοιχούν σε εκκρεμή αιτήματα συνταξιοδότησης. Με βάση το εν λόγω χρονοδιάγραμμα, όπως αυτό καθορίστηκε τον Οκτώβριο του 2019, η πλήρης εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων αναμενόταν να ολοκληρωθεί στο τέλος του 2020, με εξαίρεση τις ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις των ΟΚΑ που αφορούν εκκρεμείς συντάξεις η εκκαθάριση των οποίων αναμένεται να ολοκληρωθεί στα μέσα του 2021.

¹⁸ Σε όρους ενισχυμένης εποπτείας το υπόλοιπο των συσσωρευμένων ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων υπολογίζεται διαφορετικά. Συγκεκριμένα, δεν συμπεριλαμβάνει εκκρεμείς επιστροφές φόρων για τις οποίες δεν έχουν παρέλθει 90 ημέρες, απαιτήσεις σχετικές με συμπληρωματικές συντάξεις καθώς και ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις οι οποίες δεν μπορούν να εκκαθαριστούν λόγω τεχνικών ή νομικών προβλημάτων. Ενδεικτικά το υπόλοιπο αυτό τον Δεκέμβριο του 2019 υπολογίζεται σε 1,2 δισ ευρώ, έναντι των 1,9 δισ ευρώ περίπου που εμφανίζεται ανωτέρω.

Διάγραμμα 14: Ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις υποτομέων και ΓΚ 2012- 2019 (σε εκατ. ευρώ)

Πηγή: Δελτίο Μηνιαίων Στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης Δεκεμβρίου 2019, ΓΛΚ

2.3.2. Ληξιπρόθεσμες φορολογικές απαιτήσεις ελληνικού Δημοσίου 2019

Το σωρευτικό υπόλοιπο των φορολογικών απαιτήσεων του ελληνικού Δημοσίου εξακολούθησε να αυξάνεται το 2019 με φθίνοντες ωστόσο ρυθμούς, γεγονός που οφείλεται στη δημιουργία μικρότερου αποθέματος νέων ληξιπρόθεσμων οφειλών. Οι νέες ληξιπρόθεσμες οφειλές¹⁹ το 2019 ανήλθαν στο ποσό των 7.497 εκατ ευρώ, έναντι 9.148 εκατ. ευρώ το 2018. Πρόκειται για σημαντική επίδοση, ιδίως αν ληφθούν υπόψη τα μεγέθη στα οποία είχε φθάσει κατά τα έτη 2015, 2016 και 2017.

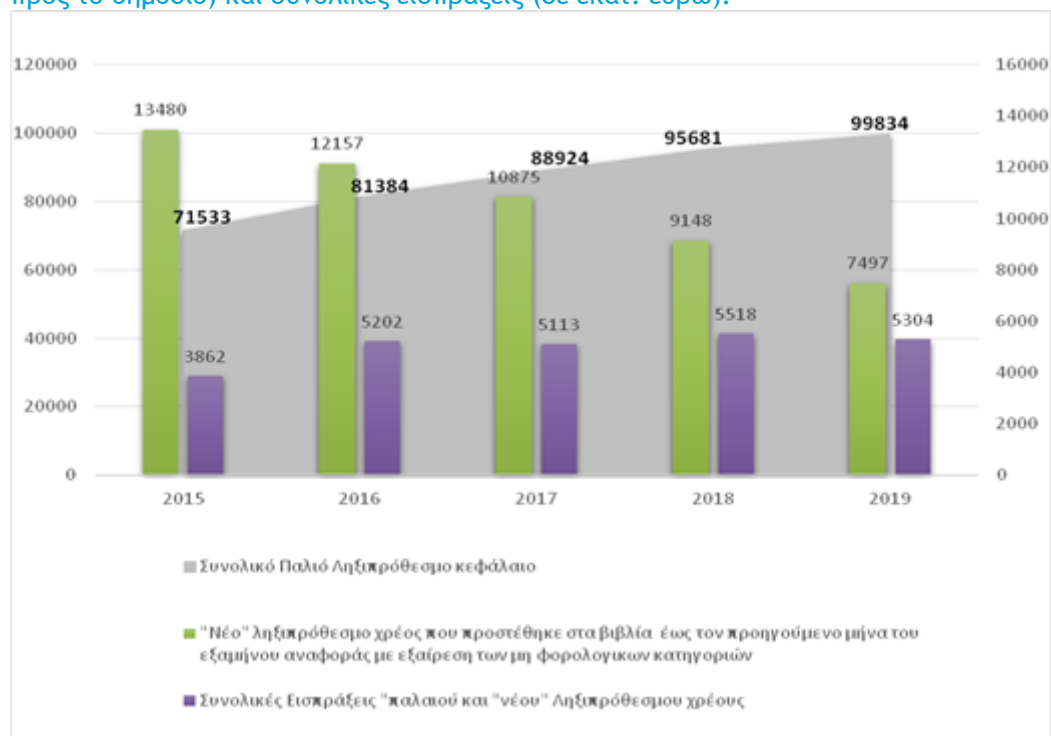
Οι εισπράξεις ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων διατηρήθηκαν σε σταθερή τροχιά κατά την τελευταία τετραετία (άνω των 5.100 εκατ.ευρώ ετησίως). Η μικρή μείωση, σε σχέση με το προηγούμενο έτος, που παρατηρήθηκε στις συνολικές εισπράξεις έναντι παλαιού και νέου ληξιπρόθεσμου χρέους (5.304 εκατ. ευρώ έναντι 5.518 εκατ. ευρώ), αποδίδεται στην επιβράδυνση της συσσώρευσης νέων

¹⁹ Στο «νέο ληξιπρόθεσμο χρέος» δεν συμπεριλαμβάνονται οι «μη φορολογικές κατηγορίες» οι οποίες θεωρούνται οι εξής: Λοιπές Εισφορές, Έμμεσοι Υπέρ Τρίτων, Μισθώματα, Υπηρεσίες, Δάνεια, Υπέρ Διαφόρων Τρίτων, Λοιπά Πρόστιμα μη Φορολογικά, Παράβολα, Καταλογισμοί και 49 Λοιπά μη Φορολογικά.

ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων. Συνέπεια των ανωτέρω ήταν η απόκλιση μεταξύ εισπράξεων και νέων ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων να ανέλθει σε 2.193 εκατ. ευρώ, το χαμηλότερο δηλαδή ύψος της περιόδου 2015-2019.²⁰

Τέλος, η αυξητική τάση που παρατηρείται στο «συνολικό παλιό ληξιπρόθεσμο κεφάλαιο» αποδίδεται κατά κύριο λόγο στη σύνθεσή του²¹, και δευτερευόντως στην προαναφερόμενη υστέρηση των εισπράξεων έναντι των νέων ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων.

Διάγραμμα 15: Ληξιπρόθεσμες απαιτήσεις ελληνικού Δημοσίου (οφειλές φορολογουμένων προς το δημόσιο) και συνολικές εισπράξεις (σε εκατ. ευρώ).

Πηγή: [Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων \(Α.Α.Δ.Ε\)](#)

*Τα στοιχεία του "νέου ληξιπρόθεσμου χρέους" υπολογίζονται με χρονική υστέρηση ενός μήνα, σε σχέση με την περίοδο είσπραξης και διαγραφής έναντι αυτού. Σημειώνεται ότι το "νέο ληξιπρόθεσμο χρέος" αφορά το ληξιπρόθεσμο υπόλοιπο έως τον προηγούμενο μήνα από το μήνα αναφοράς ενώ τα στοιχεία του "παλαιού ληξιπρόθεσμου χρέους" αφορούν το "παλιό ληξιπρόθεσμο κεφάλαιο" όπως διαμορφώνεται το μήνα αναφοράς.

** Ως "παλιό ληξιπρόθεσμο χρέος" ορίζεται το ληξιπρόθεσμο υπόλοιπο την 30/11 του προηγούμενου έτους από το έτος αναφοράς (αναγράφεται κατόπιν αφαίρεσης των διενεργούμενων εισπράξεων και διαγραφών).

2.3.3. Εγγυήσεις ελληνικού Δημοσίου 2019

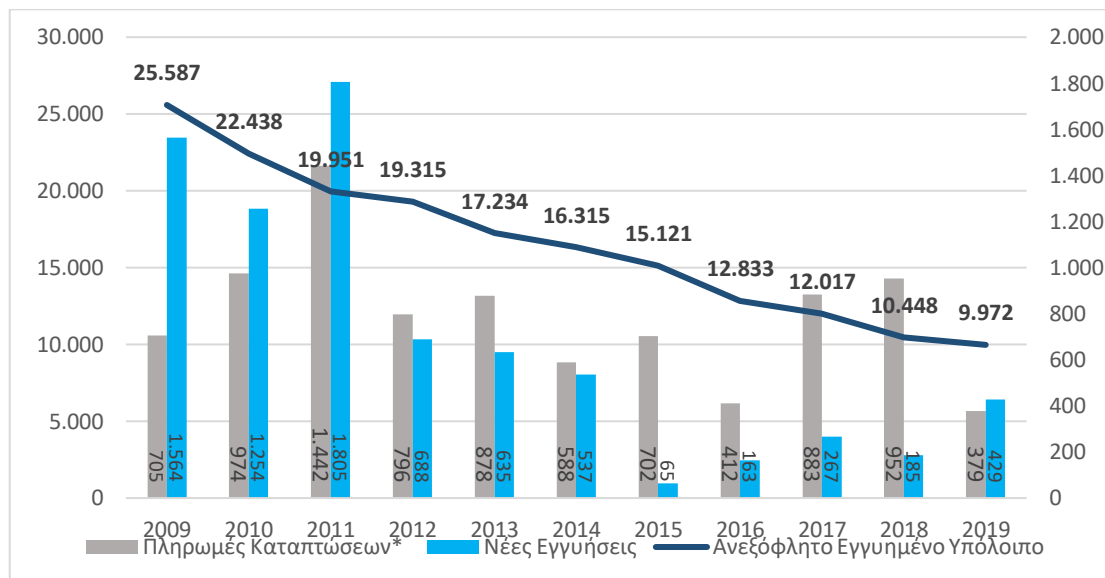
Το 2019 συνεχίστηκε η συρρίκνωση του ανεξόφλητου κεφαλαίου για δάνεια που είχαν παρασχεθεί σε φορείς εντός και εκτός ΓΚ, με την εγγύηση του ελληνικού Δημοσίου (ΕΔ). Το συνολικό υπόλοιπο περιορίστηκε για πρώτη φορά κάτω από τα 10 δισ. ευρώ (Διάγραμμα 16). Ωστόσο, ο ρυθμός μείωσης επιβραδύνθηκε σημαντικά σε σχέση με τα πρόσφατα έτη και αυτό οφείλεται αφενός στην παροχή νέων

²⁰ Την περίοδο που ακολούθησε της χρηματοπιστωτικής κρίσης (2010-2014), η δημιουργία νέου ληξιπρόθεσμου χρέους ήταν πολλαπλάσια έναντι των εισπράξεων.

²¹ Από το συνολικό ληξιπρόθεσμο υπόλοιπο την 01/01/2020 το 47,1% αφορά μη φορολογικά έσοδα (πρόστιμα ΚΒΣ, δάνεια κ.λπ.), το 28,8% έμμεσους φόρους (ΦΠΑ, πρόστιμα έμμεσων φόρων κ.λπ.), το 22,0% άμεσους φόρους (φόροι εισοδήματος, φόροι περιουσίας και το 2,8% φορά λοιπά μη φορολογικά έσοδα

εγγυήσεων ύψους 428 εκατ. ευρώ,²² και αφετέρου στο γεγονός ότι οι δαπάνες για καταπτώσεις εγγυήσεων το 2019 ανήλθαν σε 378 εκατ. ευρώ,²³ που είναι το χαμηλότερο ποσό μιας ολόκληρης της δεκαετίας (2009-2019).

Διάγραμμα 16: Ανεξόφλητο εγγυημένο υπόλοιπο, πληρωμές καταπτώσεων εγγυήσεων και παρεχόμενες νέες εγγυήσεις (ΕΔ) 2009-2019

Πηγή: ΥΠΟΙΚ - ΓΛΚ - Γενική Διεύθυνση Θησαυροφυλακίου & Δημόσιου Λογιστικού

*Οι Πληρωμές για καταπτώσεων εγγυήσεων είναι σε ακαθάριστη βάση

Από το 2009, η σωρευτική μείωση του ανεξόφλητου κεφαλαίου από εγγυήσεις του ελληνικού Δημοσίου σε φορείς εντός και εκτός ΓΚ υπολογίζεται σε 15.614 εκατ. ευρώ, γεγονός που δείχνει ένα σημαντικό δημοσιονομικό κόστος, αφού το 56% περίπου της μείωσης εξηγείται από την πληρωμή των αντίστοιχων δανείων διάφορων φορέων από το ελληνικό Δημόσιο, λόγω κατάπτωσης της εγγύησης (8.710 εκατ. ευρώ).

Τα τελευταία χρόνια, σε μια προσπάθεια να επιτευχθεί περαιτέρω «εξυγίανση» του χαρτοφυλακίου των παρεχόμενων εγγυήσεων του ελληνικού Δημοσίου, ακολουθήθηκε μια συντηρητική πολιτική, όσον αφορά την παροχή νέων εγγυήσεων, η οποία ήταν ενταγμένη στο πλαίσιο των κριτηρίων και των στόχων της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης. Το όριο παροχής νέων εγγυήσεων ήταν μηδενικό με τις ακόλουθες εξαιρέσεις:

- τις εγγυήσεις που παρέχονταν για δανεισμό φορέων εντός της Γενικής Κυβέρνησης,
- τις εγγυήσεις που παρέχονταν για τη στήριξη των τραπεζών,
- τις εγγυήσεις που σχετίζονταν με δάνεια που χορηγούνταν από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων,

²² Σε υψηλό πενταετία ανήλθε η παροχή νέων εγγυήσεων του ΕΔ για δανειοδότηση Φορέων το 2010. Από το σύνολο αυτό, τα 315 εκατ. ευρώ πλέον 34 εκατ. ευρώ, αφορούσαν νέες εγγυήσεις που παρασχέθηκαν για δανειοδότηση της ΔΕΗ και ΔΕΗΑΝ αντίστοιχα.

²³ Στην πλειοψηφία του αφορά καταπτώσεις εγγυήσεων φορέων των οποίων τις δανειακές υποχρεώσεις έχει αναλάβει το ελληνικό δημόσιο (λ.χ ΟΣΕ). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι για το 2019 από το συνολικό ποσό των 378 εκατ. ευρώ που πληρώθηκε για καταπτώσεις, τα 326 αφορούν καταπτώσεις εγγυήσεων για δανειακές υποχρεώσεις του ΟΣΕ, τις οποίες έχει προηγουμένως αναλάβει το ελληνικό δημόσιο. Συνέπεια της πρακτικής αυτής είναι η αύξηση του δημοσίου χρέους, την ημερομηνία ανάληψης του χρέους, ενώ την χρονική στιγμή κατάπτωσης της εγγύησης δεν προκύπτει αντίστοιχη επιβάρυνση των δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού, με το αποτέλεσμα να είναι πλέον ουδέτερο σε επίπεδο ΓΚ

- τις εγγυήσεις που χορηγούνταν για φυσικές καταστροφές σε ιδιώτες και επιχειρήσεις που είχαν αποδεδειγμένα υποστεί ζημιές (μείον τυχόν ποσά που εισέπραξαν ως ασφαλιστική αποζημίωση), μέχρι του ποσού των 30 εκατ. ευρώ.

Επιπλέον, θεσμοθετήθηκαν²⁴ τα κριτήρια για την παροχή νέων εγγυήσεων από το ΕΔ, βάσει της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας περί κρατικών ενισχύσεων, προκειμένου αυτές να πραγματοποιούνται με διαφανή και αντικειμενικό τρόπο και να αποφεύγεται τυχόν αλόγιστη και καταχρηστική ενεργοποίηση αυτού του εργαλείου δημοσιονομικής πολιτικής, παρόμοια με αυτά που συνέβαιναν κατά κανόνα στο παρελθόν²⁵. Τέλος, στο πλαίσιο εκκαθάρισης του υφιστάμενου χαρτοφυλακίου, βρίσκεται σε εξέλιξη σχέδιο δράσης το οποίο αποσκοπεί στη βελτίωση της διαχείρισης του υπολοίπου των παρεχόμενων κρατικών εγγυήσεων σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και φυσικά πρόσωπα, το ύψος των οποίων ανέρχεται σε 3.406 εκατ. ευρώ (Πίνακας 14). Η προσπάθεια αυτή εστιάζει μεταξύ άλλων, στην επίλυση των υφιστάμενων προβλημάτων για ομαλοποίηση της συνεργασίας μεταξύ των ιδιωτικών τραπεζών και του ελληνικού Δημοσίου για την εκκαθάριση του εν λόγω χαρτοφυλακίου. Το σχέδιο περιλαμβάνει τη χρήση ψηφιακών μέσων, προκειμένου να επιταχυνθεί η διαδικασία διαχείρισης των χιλιάδων συσσωρευμένων αιτημάτων κατάπτωσης²⁶ πέρα από τα νέα, καθόσον για τα δάνεια αυτά, η κατάπτωση αιτείται ανά δόση και όχι για το συνολικό ανεξόφλητο υπόλοιπο του δανειακού κεφαλαίου.

Πίνακας 14: Ανεξόφλητα εγγυημένα υπόλοιπα φορέων εντός και εκτός ΓΚ στις 31/12/2019

ΦΟΡΕΙΣ ΕΝΤΟΣ ΓΚ		ΦΟΡΕΙΣ ΕΚΤΟΣ ΓΚ	
Κρατικές Επιχειρήσεις		Δημόσιες Επιχειρήσεις (ΔΕΚΟ)	
ΕΑΣ	152	ΑΤΤΙΚΗ ΟΔΟΣ	13
ΟΣΕ	1.320	ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΕΡΟΛΙΜΕΝΑΣ	134
ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ	1.922	ΔΕΗ	1.880
Υποσύνολο	3.394	ΑΔΜΗΕ	270
Δημόσιοι Οργανισμοί		ΔΕΣΦΑ	175
ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	4	ΔΕΗΑΝ	34
ΕΤΑΔ	73	Υποσύνολο	2.506
ΚΤΥΡ (OSK)	378	Εγγυήσεις Φυσικών Προσώπων & Επιχειρήσεων	
ΤΠ&Δ	99	ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	1.684
Υποσύνολο	554	ΠΛΗΓΕΝΤΕΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ	1.722
ΟΤΑ		Υποσύνολο	3.406
ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	74		
ΔΗΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	5		
ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	22		
ΔΗΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	9		
Υποσύνολο	111		
Σύνολο ταξινομημένων	4.059	Σύνολο μη ταξινομημένων 5.913	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		9.972²⁷	

Πηγή: ΥΠΟΙΚ - ΓΛΚ - Γενική Διεύθυνση Θησαυροφυλακίου & Δημόσιου Λογιστικού- Στοιχεία Σεπτεμβρίου 2019.

²⁴ με το ν. 4549/2018 (άρθρα 91-108)

²⁵ Βλ. Παράρτημα 1 της εαρινής έκθεσης του ΕΔΣ 2017.

²⁶ Η στασιμότητα των τελευταίων ετών, όσον αφορά την αποτελεσματική διαχείριση των αιτημάτων κατάπτωσης για δάνεια που αφορούσαν ιδιωτικές επιχειρήσεις και φυσικά πρόσωπα με την εγγύηση του ΕΔ, είχε ως συνέπεια την συσσώρευση μεγάλου όγκου αιτημάτων (άνω των 700 χιλ), γεγονός που δεν επέτρεπε την πληρωμή της κατάπτωσης και επομένως μετέθετε την δημοσιονομική επίπτωση σε μελλοντικούς προϋπολογισμούς.

²⁷ Στο ποσό αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται οι εγγυήσεις προς τα πιστωτικά ιδρύματα για την παροχή ρευστότητας. Σύμφωνα με τον Ν. 3723/2008 το ΕΔ δύναται να παράσχει εγγυήσεις για την παροχή ρευστότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων, με ανώτατο όριο τα 85 δισ. ευρώ, ενώ για τον ίδιο λόγο και σύμφωνα με τον Ν. 3845/2010 το ΕΔ δύναται να παρέχει στην Τράπεζα της Ελλάδος εγγυήσεις, για κάλυψη πιστώσεων πιστωτικών ιδρυμάτων που εδρεύουν στην Ελλάδα, με σκοπό την αντιμετώπιση προσωρινών βραχυχρόνιων προβλημάτων ρευστότητας (Emergency Liquidity Assistance-ELA).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II:

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ (COVID-19), ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΥΦΕΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ

1. Μακροοικονομικές & Δημοσιονομικές εξελίξεις στις αρχές του 2020 - Οι επιπτώσεις της πανδημίας

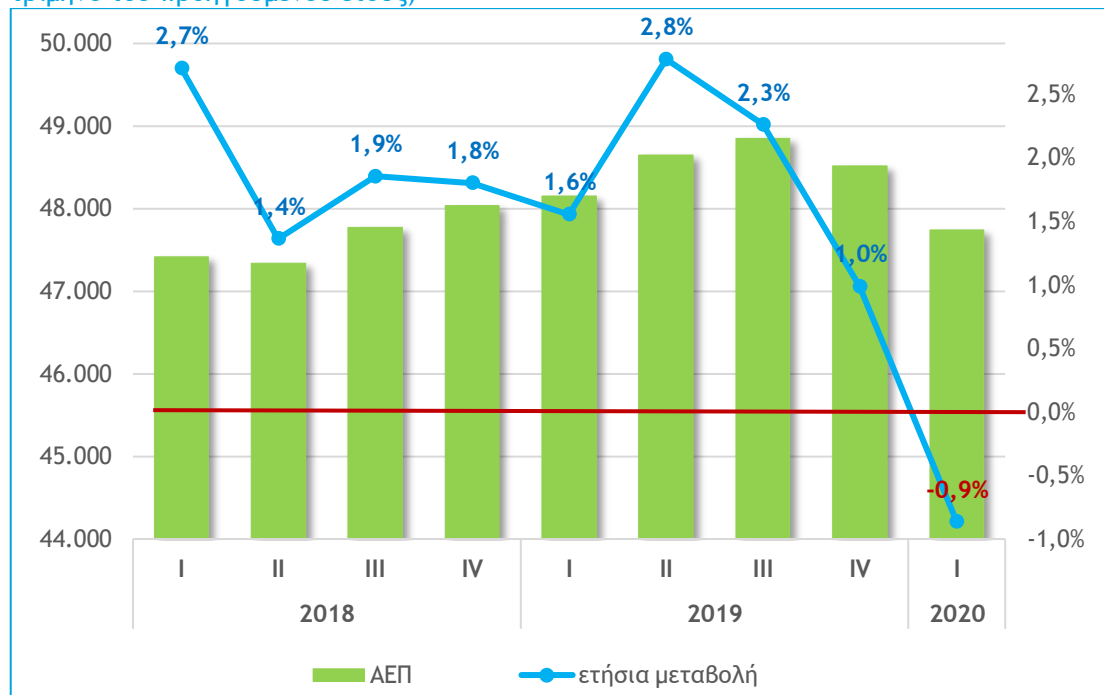
- Πτώση του ΑΕΠ κατά 0,9% το Α' τρίμηνο του 2020 σε ετήσια βάση, λόγω κάμψης της ιδιωτικής κατανάλωσης και των παγίων επενδύσεων.
- Κάμψη της απασχόλησης τον Απρίλιο και αύξηση των απολύσεων («ΕΡΓΑΝΗ»).
- Εμφάνιση αποπληθωριστικών πιέσεων τον Απρίλιο με τον ρυθμό πληθωρισμού να βρίσκεται σε αρνητικό επίπεδο (-0,9%).
- Κατακόρυφη επιδείνωση δεικτών οικονομικής συγκυρίας από το Μάρτιο και έπειτα.
- Σημαντικά διευρυμένο το έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού το πρώτο τετράμηνο του 2020 το οποίο διαμορφώθηκε πάνω από 4 δισ. ευρώ.
- Για το 2020 όλες οι εκτιμήσεις συγκλίνουν σε ύφεση άνω του 4,5%.
- Στο 9,8% εκτιμάται από το ΕΔΣ το χειρότερο σενάριο ύφεσης, πρωτογενές έλλειμμα που προσεγγίζει στο 5%, δημόσιο χρέος άνω του 200% του ΑΕΠ και ανεργία περί το 23%.

1.1. Μακροοικονομικές εξελίξεις & πρόδρομοι δείκτες Μαρτίου, Απριλίου/Μαΐου 2020

1.1.1. ΑΕΠ και συνιστώσες Α' τριμήνου

Το Α' τρίμηνο του 2020 το ΑΕΠ κατέγραψε πτώση κατά 0,9% έναντι του αντιστοίχου τριμήνου του 2019, ενώ σε τριμηνιαία βάση (μεταβολή σε σχέση με το Δ' τρίμηνο του 2019) η πτώση ήταν 1,6%. Σε ετήσια βάση καταγράφει πτώση μετά από δώδεκα διαδοχικά θετικά τρίμηνα, ενώ σε τριμηνιαία βάση συνεχίζεται η πτωτική τροχιά που εισήλθε η οικονομία το Δ' τρίμηνο του 2019.

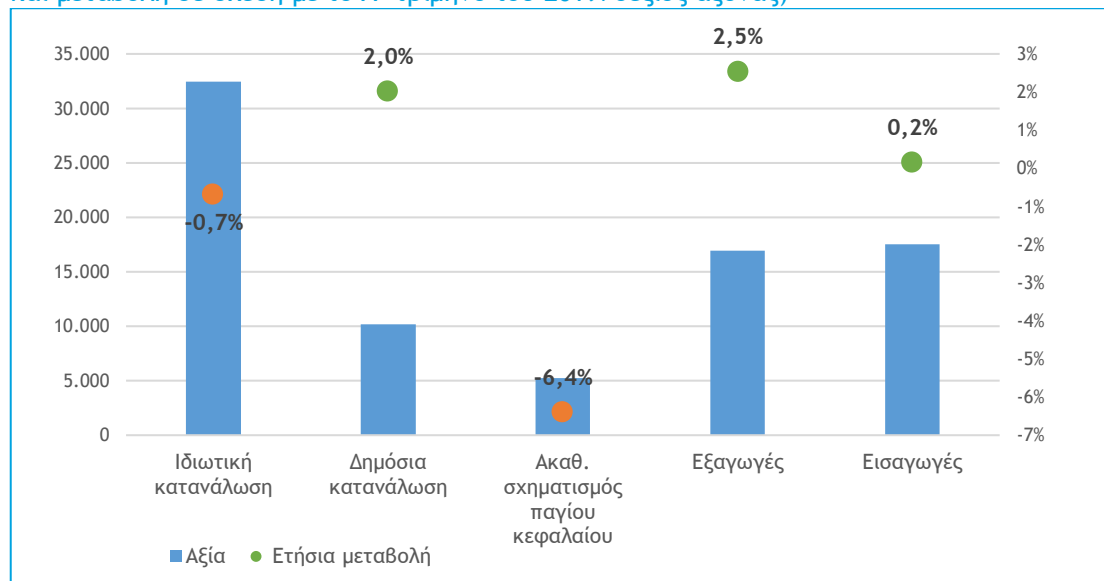
Διάγραμμα 17: Εξέλιξη Α.Ε.Π. τριμήνου (σε εκατ. € και μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (στοιχεία με εποχική και ημερολογιακή διόρθωση, αλυσωτοί δείκτες όγκου, σταθερές τιμές 2010)

Η συρρίκνωση του ΑΕΠ Α' τρίμηνο σε ετήσια βάση κατά 0,9% προέκυψε λόγω της κάμψης της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 0,7% και της κάμψης των παγίων επενδύσεων κατά 6,4%. Αντίθετα, η δημόσια κατανάλωση κατέγραψε αύξηση κατά 2%, μεταβολή η οποία συγκράτησε την περαιτέρω πτώση του ΑΕΠ. Θετικά μεταβλήθηκε το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, αφού υπήρξε συρρίκνωση του ελλείμματος κατά 400 εκατ. ευρώ, περίπου, σε σχέση με το αντίστοιχο έλλειμμα του Α' τριμήνου του 2019, με τις εξαγωγές να επιταχύνονται κατά 2,5% και τις εισαγωγές να αυξάνονται οριακά κατά μόλις 0,2%.

Διάγραμμα 18: Βασικές Συνιστώσες του ΑΕΠ Α' τριμήνου 2020 (σε εκατ. €/αριστερός άξονας και μεταβολή σε σχέση με το Α' τρίμηνο του 2019/δεξιός άξονας)

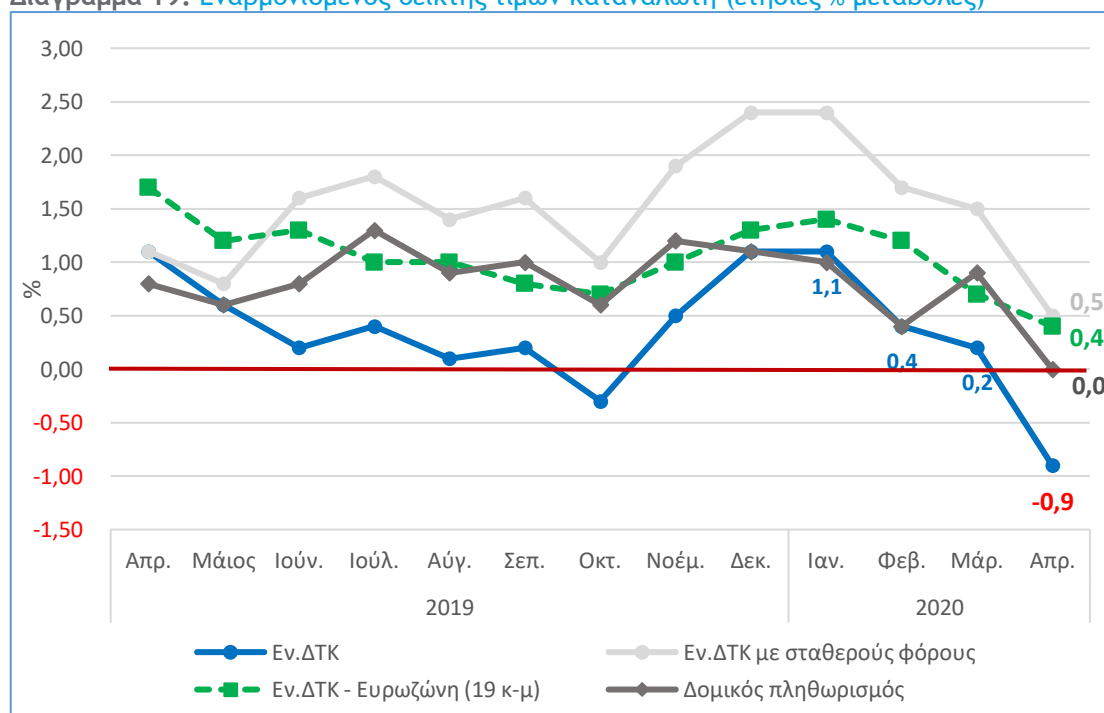
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (στοιχεία με εποχική και ημερολογιακή διόρθωση, αλυσωτοί δείκτες όγκου, σταθερές τιμές 2010)

Ειδικά για τον ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου, η πτώση προκλήθηκε κυρίως λόγω της μεγάλης μείωσης της αξίας της κατηγορίας των επενδύσεων «Μεταφορικός εξοπλισμός και οπλικά συστήματα» κατά 44,6% σε σχέση με το Α' τρίμηνο του 2019 και η οποία αφορά κατά βάση εισαγωγές πλοίων. Πτώση, αλλά μικρότερη κατέγραψαν και οι επενδύσεις σε εξοπλισμό τεχνολογίας πληροφορικής και επικοινωνίας (-9,4%), σε μηχανολογικό εξοπλισμό (-6,2%) και σε κατασκευές (-4%). Σημαντική αύξηση κατέγραψαν οι επενδύσεις σε νέες κατοικίες κατά 22,6%, η οποία ωστόσο κρίνεται αβέβαιη, λόγω της πανδημίας του COVID-19 η οποία πλήττει, μεταξύ άλλων και τις βραχυπρόθεσμες μισθώσεις, στην ανάπτυξη των οποίων στηρίχθηκε η καλή επίδοση της το 2019.

1.1.2. Πληθωρισμός

Κατά το πρώτο τετράμηνο του 2020, φαίνεται να αναπτύσσονται αποπληθωριστικές τάσεις στην ελληνική οικονομία λόγω της εμφάνισης της πανδημίας του COVID-19. Συγκεκριμένα (Διάγραμμα 19), η ποσοστιαία μεταβολή του εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους υποχώρησε από 1,1% τον Ιανουάριο σε 0,4% το Φεβρουάριο και σε μόλις 0,2% το Μάρτιο, για να περάσει σε αρνητικό έδαφος τον Απρίλιο (-0,9%). Παράλληλα, η μεταβολή του Εν.ΔΚΤ χωρίς την επίδραση της ενέργειας, των τροφίμων, του αλκοόλ και του καπνού (δομικός πληθωρισμός) ήταν μηδενική για το μήνα Απρίλιο. Αφαιρουμένης, πάντως, της επίδρασης των φόρων (μείωση ΦΠΑ Μαΐου 2019), η μεταβολή του Εν.ΔΤΚ ανήλθε τον Απρίλιο σε 0,5%. Επιβράδυνση των τιμών παρουσιάζεται και σε επίπεδο ευρωζώνης, με τη μεταβολή του Εν.ΔΤΚ να υποχωρεί από 1,4% τον Ιανουάριο σε 1,2% το Φεβρουάριο, 0,7% το Μάρτιο, και 0,4% τον Απρίλιο.

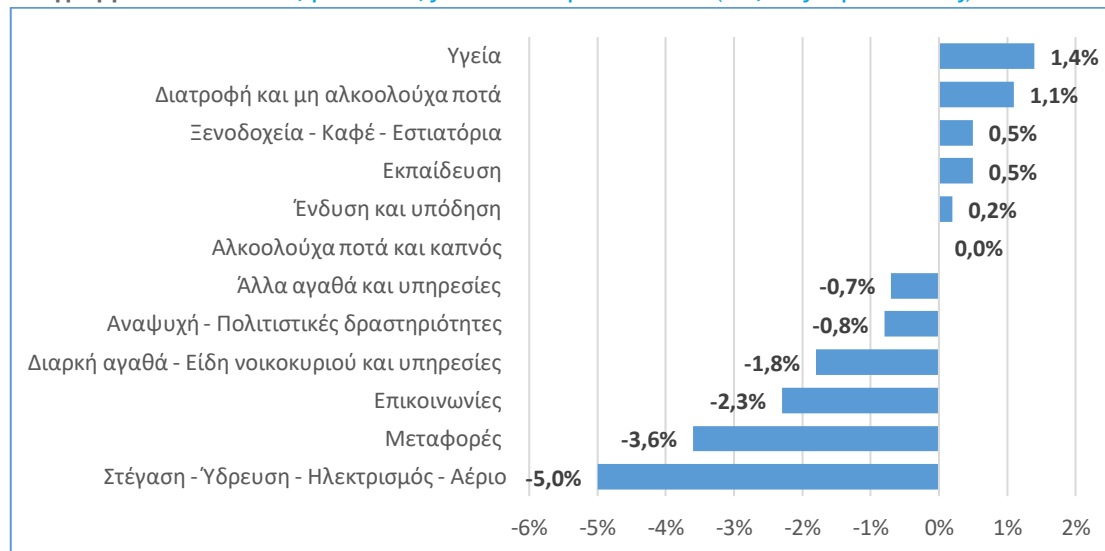
Διάγραμμα 19: Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή (ετήσιες % μεταβολές)

Πηγή: Eurostat.

Η μείωση του Εν.ΔΤΚ κατά τον Απρίλιο (Διάγραμμα 20), προήλθε κυρίως από τους κλάδους της στέγασης/ενέργειας (-5%), των μεταφορών (-3,6%), των επικοινωνιών (-2,3%) και των διαρκών αγαθών/ειδών νοικοκυριού (-1,8%). Από την άλλη πλευρά, αυξήσεις σημειώθηκαν στους κλάδους της υγείας (+1,4%) και της διατροφής (+1,1%).

Διάγραμμα 20: Ανάλυση μεταβολής Εν.ΔΤΚ Απριλίου 2020 (ετήσιες % μεταβολές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

1.1.3. Απασχόληση

Η κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας είναι αναμενόμενο ότι θα έχει συνέπειες στην απασχόληση, είτε εκφρασμένη σε ώρες εργασίας, είτε σε αριθμό απασχολούμενων. Ο Πίνακας 15 αποτυπώνει τα αποτελέσματα του πληροφοριακού συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ», κατά το μήνα Απρίλιο 2020, όπου υπήρχαν δρακόντειοι περιορισμοί στην οικονομική δραστηριότητα λόγω των μέτρων κατά της πανδημίας καταγράφει τις πρώτες ενδείξεις κάμψης της απασχόλησης στην ελληνική οικονομία. Συγκεκριμένα, κατά το μήνα αυτό οι αναγγελίες πρόσληψης ανήλθαν σε 48.444 και οι αποχωρήσεις σε 41.350 με αποτέλεσμα το ισοζύγιο προσλήψεων/αποχωρήσεων να διαμορφωθεί σε 7.205 θέσεις εργασίας, έναντι 110.895 τον Απρίλιο του 2019 (δηλαδή συνολική επιδείνωση κατά 103.690 θέσεις εργασίας). Σωρευτικά για την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου 2020, οι αναγγελίες προσλήψεων ανήλθαν σε 512.791 θέσεις εργασίας και οι αποχωρήσεις έφτασαν τις 539.940 με αποτέλεσμα αρνητικό ισοζύγιο 27.149 θέσεων. Σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο προέκυψε επιδείνωση κατά 186.924 θέσεων εργασίας.

Πίνακας 15: Ισοζύγιο ροών μισθωτής εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, Απρίλιος 2020

	Απρίλιος 2020	Απρίλιος 2019	Διαφορά	Ιαν.-Απρίλιος 2020	Ιαν.-Απρίλιος 2019	Διαφορά
Προσλήψεις	48.555	282.181	-233.626	512.791	806.589	-293.798
Αποχωρήσεις	41.350	171.286	-129.936	539.940	646.814	-106.874
Ισοζύγιο	7.205	110.895	-103.690	-27.149	159.775	-186.924

Πηγή: Πληροφοριακό Σύστημα «Εργάνη»

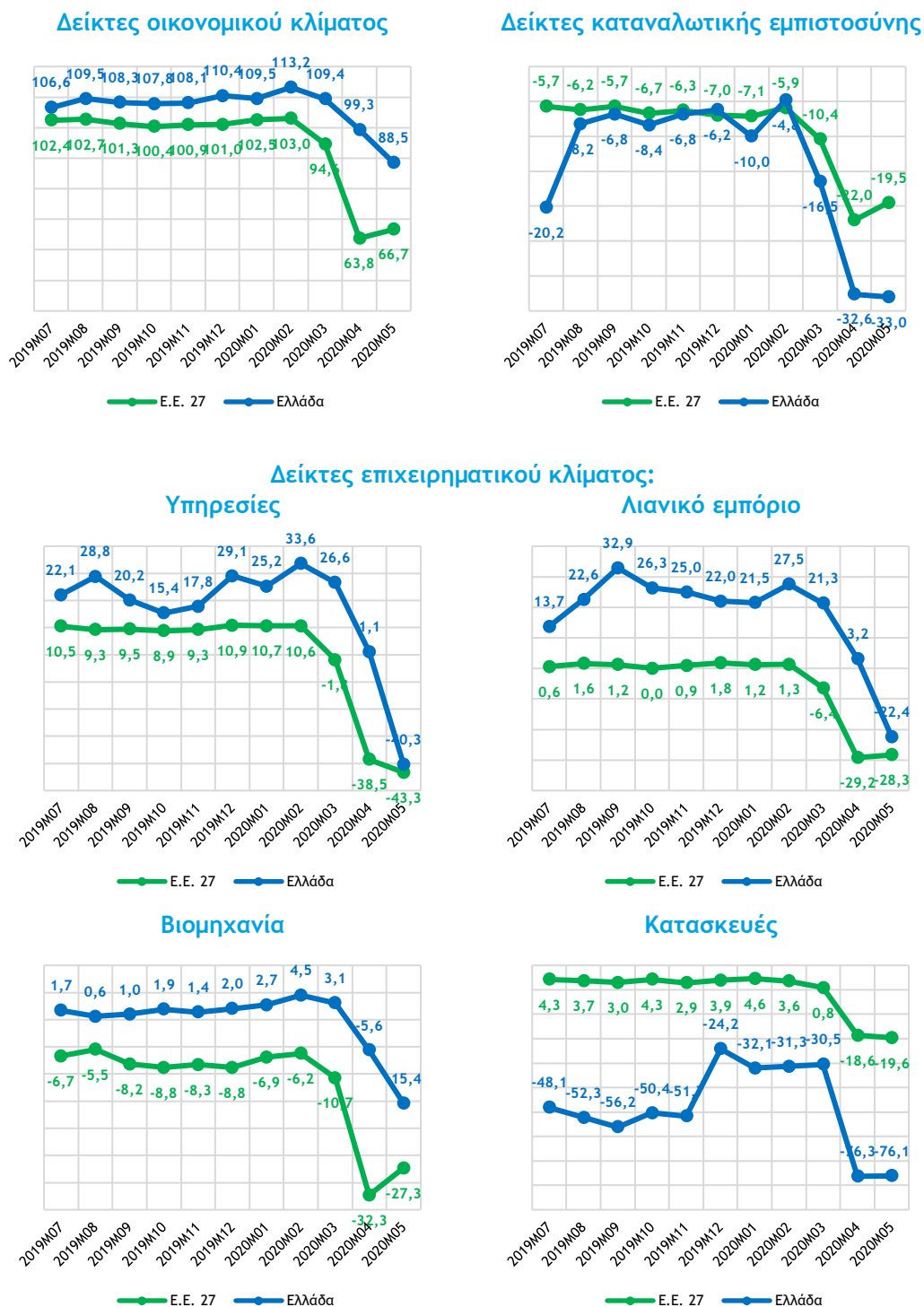
Αναπόφευκτά οι περιορισμοί στην οικονομική δραστηριότητα για την αντιμετώπιση της πανδημίας έχουν μεγάλο κόστος σε θέσεις απασχόλησης και είναι σημαντικό στο υπόλοιπο του έτους να βρεθεί η 'χρυσή τομή' χαλάρωσης των περιορισμών έτσι ώστε να υπάρξει επανεκκίνηση της οικονομίας χωρίς μεγέθυνση των υγειονομικών κινδύνων.

1.1.4. Οικονομική συγκυρία & μεταποίηση

Οι επιδράσεις στους δείκτες οικονομικού κλίματος και επιχειρηματικών προσδοκιών από το ξέσπασμα της τρέχουσας υγειονομικής κρίσης αποτυπώθηκαν τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο πολύ πιο έντονα σε ευρωπαϊκό επίπεδο από ό,τι στην Ελλάδα. Τον Μάιο ωστόσο ενώ οι περισσότεροι δείκτες στην Ευρώπη καταγράφουν μια ελαφρά βελτίωση, στην Ελλάδα συνεχίζεται η επιδείνωση. Συγκεκριμένα, η υγειονομική κρίση έριξε κατακόρυφα τον ευρωπαϊκό δείκτη οικονομικού κλίματος το δίμηνο Μαρτίου - Απριλίου από τις 103 στις 66 μονάδες, ήτοι κατά 36%, ενώ στην Ελλάδα η πτώση το αντίστοιχο διάστημα περιορίστηκε στο ένα τρίτο (12%). Το μήνα Μάιο, όμως, ενώ ο ευρωπαϊκός δείκτης βελτιώθηκε στις 66,7 μονάδες, στην Ελλάδα συνέχισε την πτωτική του πορεία κλείνοντας στις 88,5 μονάδες. Υπογραμμίζεται ότι οι δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών και των 27 κρατών μελών σε όλες τις επιμέρους κατηγορίες - κλάδους πέρασαν το μήνα Απρίλιο σε αρνητικό επίπεδο. Αυτό σημαίνει ότι όχι μόνο το πλήθος θετικών απαντήσεων των ερωτηθέντων μειώθηκε, αλλά το ισοζύγιο θετικών - αρνητικών απαντήσεων μεταστράφηκε σε αρνητικό. Συνεπώς έως τον μήνα Απρίλιο είχε καταγραφεί η έντονη ανησυχία - απαισιοδοξία των ερωτηθέντων για την εξέλιξη της πανδημίας και των οικονομικών επιπτώσεών της. Το μήνα Μάιο, στην Ευρώπη οι δείκτες καταναλωτικής εμπιστοσύνης και επιχειρηματικού κλίματος φαίνεται να περνούν στη φάση ανάκαμψης με βελτιώσεις στους τομείς βιομηχανίας και λιανικού εμπορίου και με μόνο τον κλάδο των υπηρεσιών να διατηρεί φθίνουσα τάση. Στην Ελλάδα, έως και το μήνα Απρίλιο, οι δύο από τους τέσσερεις δείκτες επιχειρηματικού κλίματος διατηρήθηκαν σε οριακά θετικό επίπεδο (Υπηρεσίες & Εμπόριο) καταδεικνύοντας μία ηπιότερη κατάσταση, η οποία είναι συνεπής και με την σχετικά ηπιότερη πορεία του πρώτου κύματος της Πανδημίας στη χώρα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, τον μήνα Μάιο, όλοι οι δείκτες διατηρούν τη φθίνουσα πορεία τους, ενώ ειδικά στους κλάδους Υπηρεσίες και Λιανικό Εμπόριο ο ρυθμός πτώσης επιταχύνεται. Αυτό υποδηλώνει την ανάπτυξη μιας αρνητικής δυναμικής προσδοκιών εντός του Μαΐου για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας.

Διάγραμμα 21: Δείκτες οικονομικού κλίματος, επιχειρηματικών προσδοκιών και καταναλωτικής εμπιστοσύνης

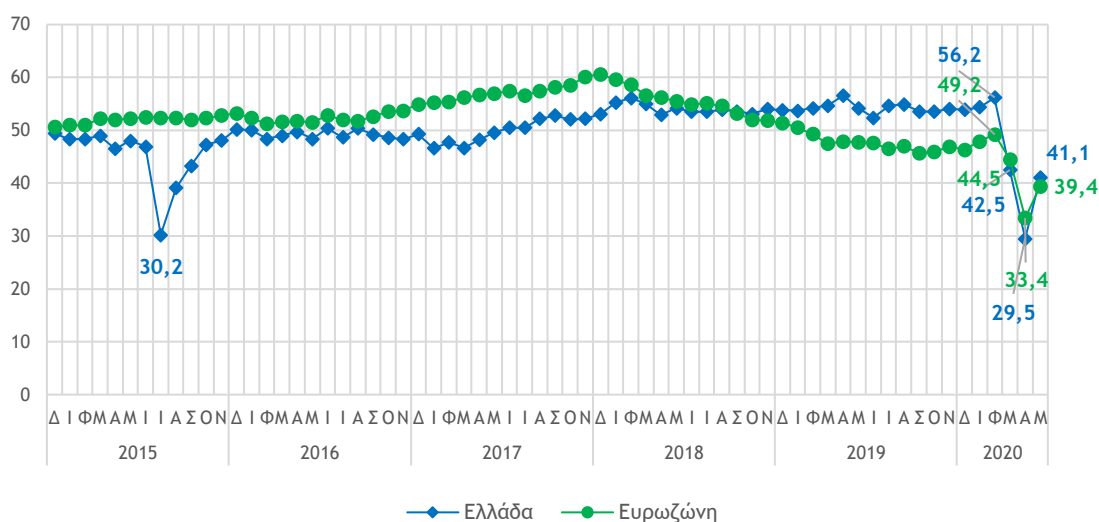

Πηγή: EUROSTAT (Στοιχεία με εποχική διόρθωση)

Ο σύνθετος δείκτης υπεύθυνων προμηθειών (PMI) της IHS Markit στην Ελλάδα (Διάγραμμα 22) σημείωσε σημαντική πτώση τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο αποτυπώνοντας τον αρνητικό αντίκτυπο της εξέλιξης της υγειονομικής κρίσης στις γνώμες των ερωτηθέντων. Ο δείκτης PMI το μήνα Μάρτιο πέρασε σε επίπεδα χαμηλότερα των 50 μονάδων (42,5) γεγονός που σημαίνει ότι η πλειοψηφία των

ερωτηθέντων έδωσε μη θετικές προβλέψεις για την πορεία του κλάδου. Ο δείκτης κατέρρευσε στις 29,5 μονάδες τον Απρίλιο, σε επίπεδο χαμηλότερα εκείνων που είχαν διαμορφωθεί κατά τη διάρκεια του 2015. Σε σύγκριση με τα επίπεδα των χωρών της Ευρωζώνης, η πτώση στην Ελλάδα είναι μεγαλύτερη τους δύο αυτούς μήνες, παρά το γεγονός ότι για πολύ καιρό (από τις αρχές του 2019) διατηρούνταν σε υψηλότερα επίπεδα από ότι στην Ευρώπη και πάνω από το «ψυχολογικό όριο» των πενήντα μονάδων. Στην Ευρωζώνη, η πτώση των μηνών Μαρτίου και Απριλίου παρότι μικρότερη από ό,τι στην Ελλάδα, είναι η υψηλότερη που έχει ποτέ καταγραφεί. Τα τελευταία στοιχεία για τον μήνα Μάιο δείχνουν, πάντως, μια τάση ανάκαμψης, μεγαλύτερη στην Ελλάδα από ό,τι στην Ευρωζώνη με τους δείκτες να παραμένουν, ωστόσο, σε χαμηλά επίπεδα (41,1 Ελλάδα και 39,9 Ευρωζώνη).

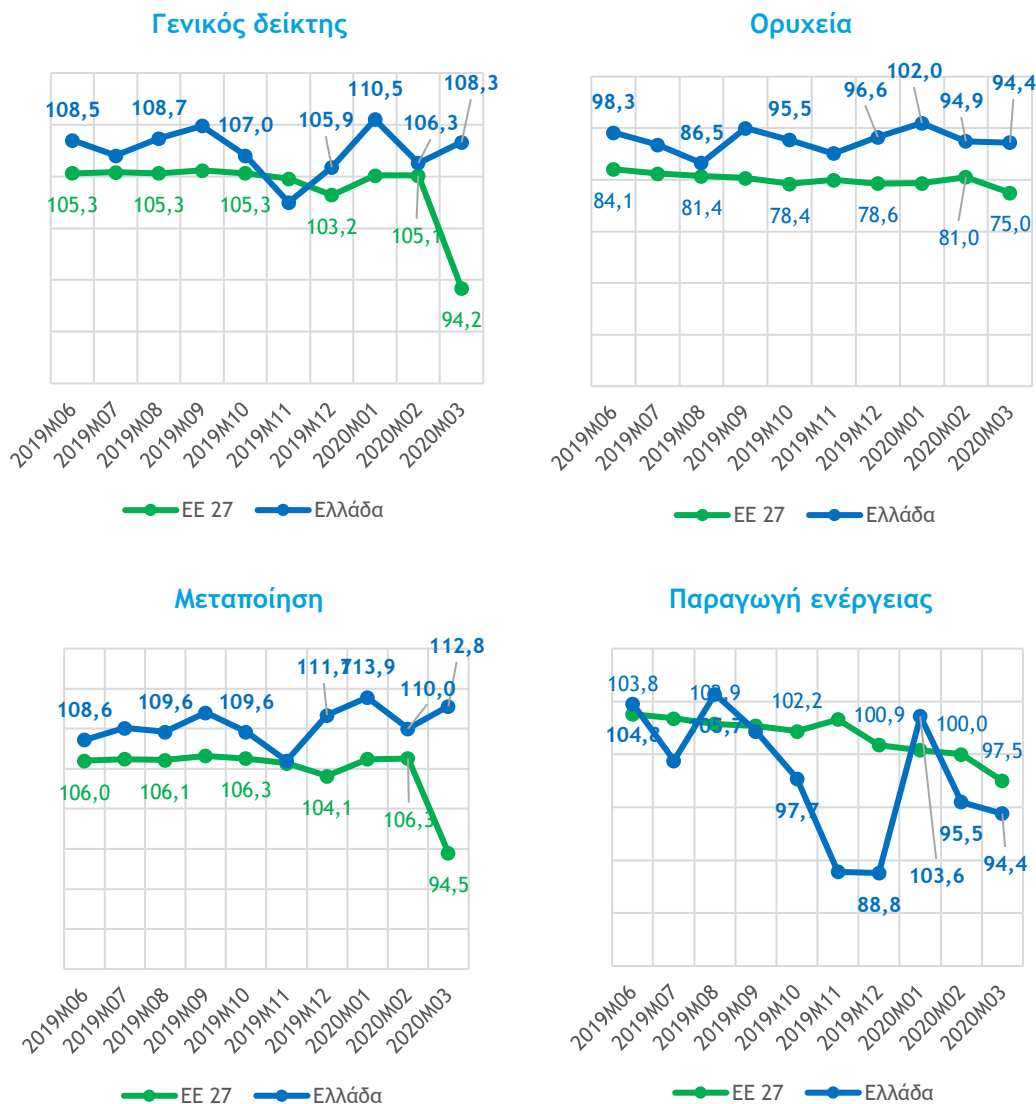
Διάγραμμα 22: Δείκτης υπεύθυνων προμηθειών στη μεταποίηση PMI

Πηγή: *Markit Economics, Εποχικά Προσαρμοσμένα Στοιχεία*

Τα διαθέσιμα στοιχεία βιομηχανικής παραγωγής για τον μήνα Μάρτιο δεν δείχνουν αρνητικές επιδράσεις από το ξέσπασμα της διεθνούς υγειονομικής κρίσης, δεδομένου ότι τόσο ο γενικός δείκτης όσο και οι επιμέρους (με εξαίρεση τον δείκτη ενεργειακής παραγωγής) εμφανίζουν βελτίωση τον Μάρτιο σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα. Αντίθετα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο μήνας Μάρτιος καταγράφεται ως ο πρώτος μήνας με έντονη πτώση στις 94,2 μονάδες από τις 105,1 μονάδες τον Φεβρουάριο. Στους επιμέρους τομείς, η Ελλάδα δείχνει σταθερά καλύτερη απόδοση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο στα ορυχεία - λατομεία και τη μεταποίηση, ενώ παρουσιάζει έντονη μεταβλητότητα στον τομέα της παραγωγής ενέργειας.

Διάγραμμα 23: Δείκτες Βιομηχανικής παραγωγής

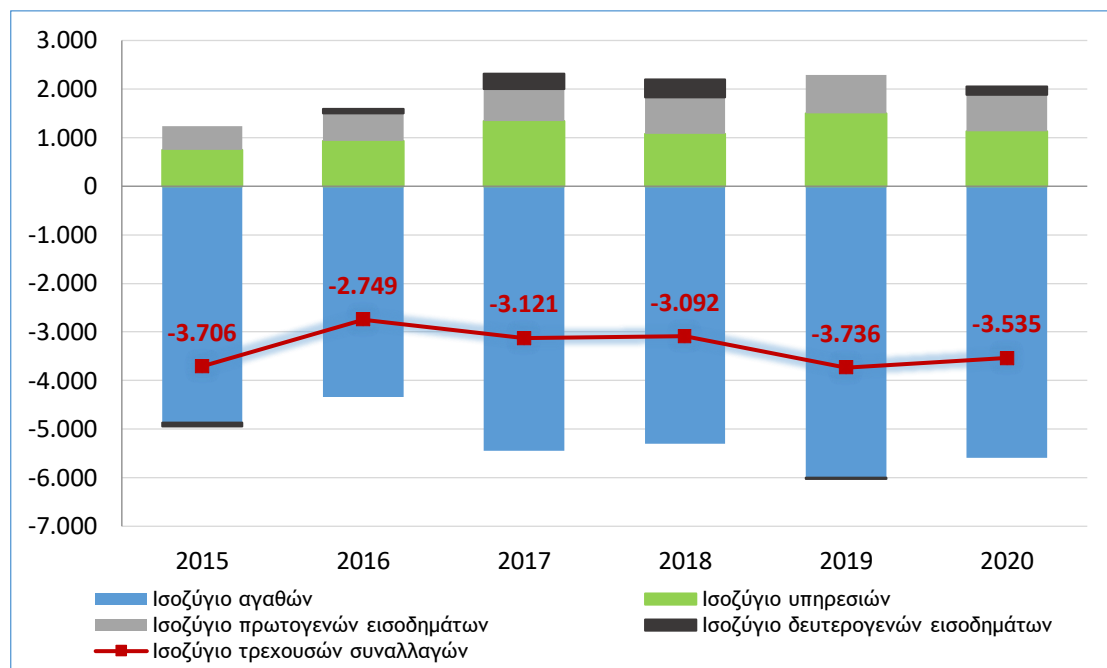

Πηγή: EUROSTAT (Στοιχεία με εποχική και ημερολογιακή προσαρμογή)

1.1.5. Ισοζύγιο Πληρωμών

Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2020, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών εμφάνισε έλλειμμα 3.535 εκατ. ευρώ, μειωμένο κατά 201 εκατ. (-5,4%) σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (Διάγραμμα 24). Η βελτίωση αυτή οφείλεται στη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών κατά 405 εκατ. (-6,8%) και στη βελτίωση του ισοζυγίου δευτερογενών εισοδημάτων κατά 201 εκατ., οι οποίες αντιστάθμισαν την επιδείνωση των πλεονασμάτων των ισοζυγίων υπηρεσιών και πρωτογενών εισοδημάτων κατά 367 και 38 εκατ. ευρώ, αντίστοιχα.

Διάγραμμα 24: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών Ιανουαρίου-Μαρτίου (εκατ. ευρώ)

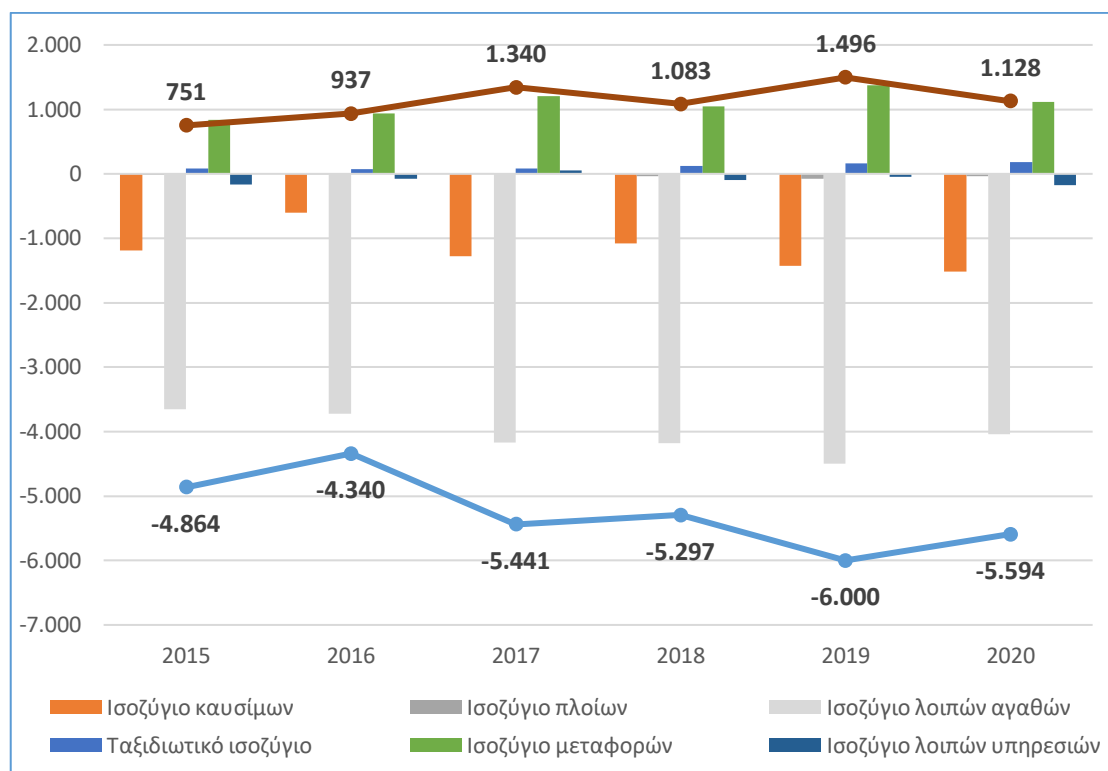
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Ενδεικτικά, ο περιορισμός του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών στο Α' τρίμηνο

Ειδικότερα, ο περιορισμός του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών προήλθε από την βελτίωση των ισοζυγίων λοιπών αγαθών και πλοίων κατά 461 και 42 εκατ. ευρώ αντίστοιχα, οι οποίες υπερκάλυψαν την επιδείνωση του ισοζυγίου καυσίμων κατά 97 εκατ. ευρώ. Οι εξαγωγές αγαθών εμφάνισαν μικρή μείωση κατά 45 εκατ. ευρώ (-0,6%), κυρίως λόγω της μείωσης της τιμής των διεθνών τιμών του πετρελαίου. Χωρίς τα καύσιμα, οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 252 εκατ. ευρώ (+4,3%). Από την άλλη πλευρά, οι εισαγωγές στο Α' τρίμηνο του 2020 μειώθηκαν κατά 450 εκατ. (-3,3%) τόσο λόγω της μείωσης των καυσίμων κατά 200 εκατ., όσο και λόγω της μείωσης των εισαγωγών πλοίων και λοιπών αγαθών κατά 56 και 194 εκατ. ευρώ, αντίστοιχα. Σημειώνεται ότι ειδικά για το Μάρτιο, καταγράφηκε μείωση τόσο των εξαγωγών όσο και των εισαγωγών αγαθών (χωρίς καύσιμα) κατά 106 εκατ. ευρώ (-5,4%) και 422 εκατ. ευρώ (-12%) το οποίο αποδίδεται στην πανδημία του COVID-19.

Όσον αφορά το ισοζύγιο υπηρεσιών, η μείωση του πλεονάσματος κατά το Α' τρίμηνο του έτους οφείλεται κατά κύριο λόγο στην επιδείνωση των ισοζυγίων μεταφορών και λοιπών υπηρεσιών. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Μάρτιο του 2020 τόσο οι ταξιδιωτικές εισπράξεις όσο και οι πληρωμές εμφάνισαν πολύ μεγάλη μείωση κατά 71% (-226 εκατ.) και 75,7% (-189 εκατ.), αντίστοιχα. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι οι ταξιδιωτικές εισπράξεις του Μαρτίου αποτελούν πολύ μικρό ποσοστό επί των συνολικών εισπράξεων του έτους (μόλις 1,7% για το 2019).

Διάγραμμα 25: Ισοζύγια αγαθών και υπηρεσιών Ιανουαρίου-Μαρτίου (εκατ. ευρώ)

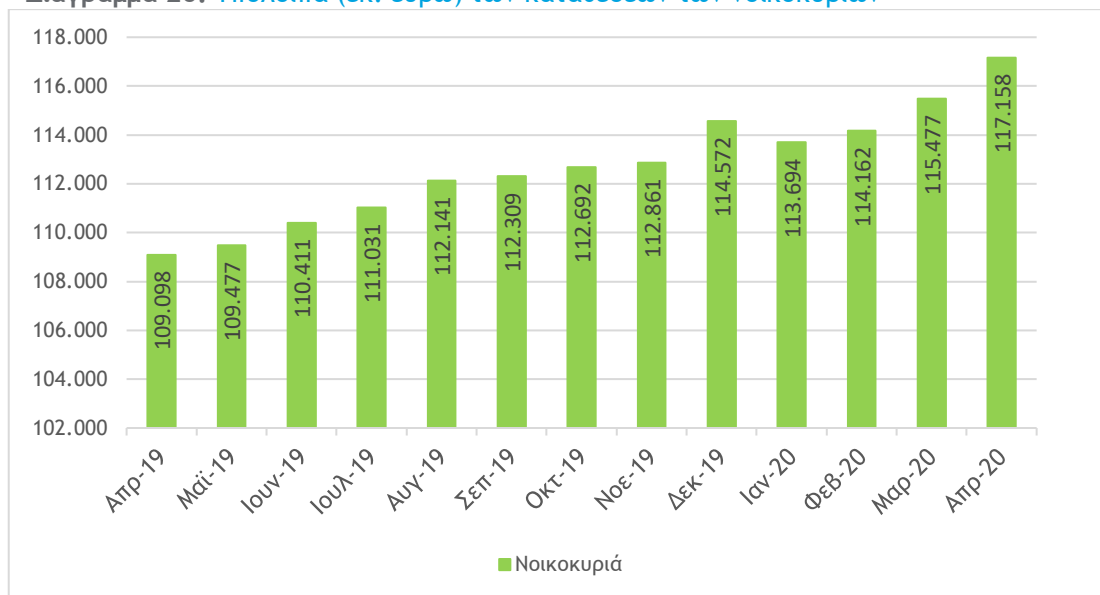

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1.1.6. Χρηματοπιστωτικός τομέας

Μετά από μια ήπια και σταθεροποιητική πορεία του συνόλου των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα καθ' όλη τη διάρκεια του 2019, το πρώτο τετράμηνο του 2020 παρατηρείται μια αύξηση της αποταμίευσης συνολικά, της οποίας ο ρυθμός ενισχύθηκε ιδιαίτερα τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο αντίστοιχα. Ειδικά οι καταθέσεις των νοικοκυριών αυξήθηκαν τον Απρίλιο κατά 1,7 δισ. ευρώ σε σχέση με το Μάρτιο, ενώ το δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου οι καταθέσεις αυξήθηκαν σε σχέση με τον Φεβρουάριο κατά σχεδόν 3 δισ. ευρώ. Με δεδομένη την περιστολή μεγάλου μέρους της οικονομικής δραστηριότητας στο τέλος Μαρτίου και ολόκληρο τον Απρίλιο, η σημαντική αυτή αύξηση των καταθέσεων, πιθανότατα συνδέεται με το αίσθημα ανασφάλειας που επικράτησε την περίοδο αυτή. Το γεγονός αυτό φαίνεται να οδήγησε σε αύξηση των καταθέσεων για τα νοικοκυριά εκείνα που ενώ διατήρησαν τα εισοδήματά τους εντός της περιόδου των περιοριστικών μέτρων, περιόρισαν ωστόσο την κατανάλωσή τους. Η καταναλωτική αυτή συμπεριφορά των νοικοκυριών χρήζει προσοχής διότι εάν διατηρηθεί μετά την άρση των περιορισμών θα επηρεάσει αρνητικά τις μακροοικονομικές επιπτώσεις της ιδιωτικής κατανάλωσης.

Διάγραμμα 26: Υπόλοιπα (εκ. ευρώ) των καταθέσεων των νοικοκυριών

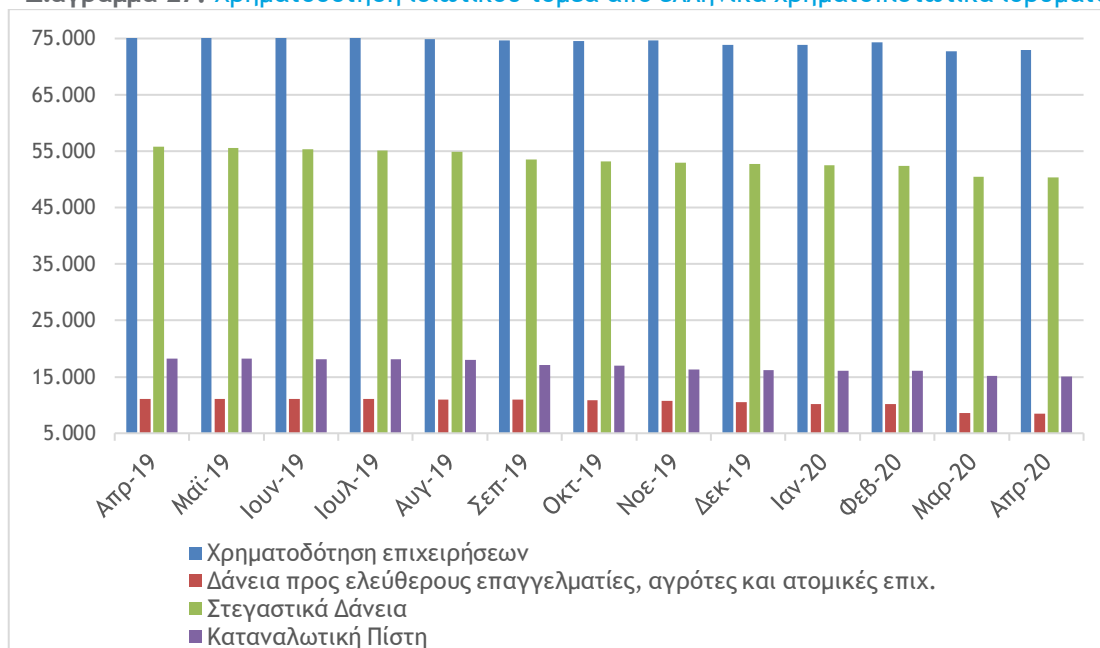

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Παρά τη σταθερή ανάκαμψη των καταθέσεων, τα υπόλοιπα του συνόλου της χρηματοδότησης μειώθηκαν μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2020, ενώ ελαφρά ανάκαμψη καταγράφηκε τον Απρίλιο. Τον Μάρτιο του 2020 η καθαρή συνολική χρηματοδότηση μειώθηκε κατά 4,1 δισ. ευρώ, σε σχέση με τον Φεβρουάριο. Ωστόσο, η κατάσταση αντιστράφηκε εν μέρει το μήνα Απρίλιο, όπου υπήρξε καθαρή αύξηση του υπολοίπου της συνολικής χρηματοδότησης στην ελληνική οικονομία κατά 1,7 δισ. ευρώ σε σχέση με τον Μάρτιο, παραμένει ωστόσο χαμηλότερα σε σχέση με τον περυσινό Απρίλιο.

Το υπόλοιπο της χρηματοδότησης προς τις επιχειρήσεις, τον Απρίλιο του 2020, ήταν υψηλότερο σε σχέση με το Μάρτιο κατά 301,2 εκατ. ευρώ. Αντιθέτως, η συρρίκνωση του σωρευτικού υπολοίπου της χρηματοδότησης προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και τις ατομικές επιχειρήσεις αλλά και τα νοικοκυριά για στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια συνεχίζει να υφίσταται και εντός του Απριλίου. Πιο συγκεκριμένα, το υπόλοιπο της χρηματοδότησης προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και τις ατομικές επιχειρήσεις τον Απρίλιο του 2020 μειώθηκε κατά 29,2 εκατ. ευρώ σε σχέση με το Μάρτιο μετά από μια πολύ μεγάλη μείωση κατά 1,6 δισ. ευρώ που πραγματοποιήθηκε το Μάρτιο σε σύγκριση με τον Φεβρουάριο. Από την πλευρά των νοικοκυριών, το υπόλοιπο της χρηματοδότησης για στεγαστικά δάνεια μειώθηκε τον μήνα Απρίλιο 151,2 εκατ. ευρώ με το υπόλοιπο να διαμορφώνεται στα 50 δισ. ευρώ (μείωση 1,9 δισ. ευρώ το μήνα Μάρτιο σε σύγκριση με το Φεβρουάριο). Παράλληλα, και στα καταναλωτικά δάνεια παρατηρείται μία μηνιαία μείωση του υπολοίπου κατά 125 εκατ. ευρώ τον Απρίλιο.

Διάγραμμα 27: Χρηματοδότηση ιδιωτικού τομέα από ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

1.2. Εξέλιξη Κρατικού Προϋπολογισμού Ιανουαρίου-Απριλίου 2020

Κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου 2020 οι επιπτώσεις της πανδημίας του κορωνοϊού γίνονται εμφανείς στο ισοζύγιο του ΚΠ, το οποίο παρουσίασε έλλειμμα ύψους 4.072 εκατ. ευρώ έναντι στόχου για έλλειμμα 1.655 εκατ. ευρώ. Παράλληλα το πρωτογενές έλλειμμα ανήλθε στα 1.516 εκατ. ευρώ, ενώ το ίδιο διάστημα πέρυσι είχε καταγραφεί πρωτογενές πλεόνασμα της τάξης του 1.463 εκατ. ευρώ.

Το ύψος των καθαρών εσόδων ανήλθε σε 14.100 εκατ. ευρώ, και παρουσίασε μείωση κατά 1.353 εκατ. ευρώ ή 8,8% έναντι του στόχου που έχει τεθεί στον προϋπολογισμό 2020, τον Δεκέμβριο του 2019. Η υστέρηση οφείλεται κυρίως στα μειωμένα έσοδα από τον Φ.Π.Α., τον φόρο εισοδήματος και τις πωλήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων. Αντίστοιχα, η υστέρηση κατά 1.856 εκατ. ευρώ έναντι των αντίστοιχων εσόδων του περυσινού έτους οφείλεται τόσο στα μειωμένα φορολογικά έσοδα όσο και στα μειωμένα έσοδα από πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών.

Οι καθαρές επιδράσεις²⁸ στα έσοδα του πρώτου τετραμήνου του 2020 λόγω της κρίσης αφορούν σε μειωμένες εισπράξεις στα έσοδα του Φ.Π.Α. κατά 4% σε σχέση με πέρυσι. Στο φόρο εισοδήματος τη σημαντικότερη μείωση εμφανίζει η κατηγορία των φυσικών προσώπων (μείωση περίπου κατά 130 εκατ. ευρώ). Οι ειδικόι φόροι κατανάλωσης παρουσιάζουν μείωση περίπου κατά 6%, ενώ ο ΕΝΦΙΑ παρουσιάζει αναμενόμενη μείωση λόγω των χαμηλότερων συντελεστών που εφαρμόστηκαν με πρόσφατη νομοθεσία. Η ανωτέρω υστέρηση αντισταθμίστηκε από την υπέρβαση

²⁸ Δεν λαμβάνονται υπόψη δηλαδή στην εκτίμηση οι περσινές εισπράξεις που αφορούν στην εικοσαετή επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών (ποσό 1.175,7 εκατ. ευρώ εκ του οποίου 271,6 εκατ. ευρώ ήταν η εισπράξη Φ.Π.Α.).

στην κατηγορία των λοιπών φόρων επί παραγωγής, που αφορά σχεδόν αποκλειστικά στο μέρισμα που εισπράχθηκε από την Τράπεζα της Ελλάδος ύψους 528 εκατ. ευρώ και από τα έσοδα από μεταβιβάσεις, στα οποία περιλαμβάνεται η μεταφορά αποδόσεων ύψους 251 εκατ. ευρώ λόγω διακράτησης των αποδόσεων τίτλων του ελληνικού Δημοσίου στα χαρτοφυλάκια των κεντρικών τραπεζών του ευρωσυστήματος (ANFAs), καθώς και από το πρόγραμμα αγοράς ομολόγων (SMPs) της ΕΚΤ. Αρνητικά ως προς την επίτευξη του στόχου κινήθηκαν και οι πωλήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων κατά 313 εκατ. ευρώ, λόγω της μη είσπραξης εντός του πρώτου τριμήνου του τρέχοντος έτους του προβλεπόμενου αντιτίμου από την αξιοποίηση της έκτασης του πρώην διεθνούς αεροδρομίου του Ελληνικού. Επιπλέον, φέτος οι επιστροφές φόρων παρουσιάζουν αύξηση κατά 134 εκατ. ευρώ.

Αναφορικά με τις δαπάνες του ΚΠ για το πρώτο τετράμηνο του έτους 2020 καταγράφηκε υπέρβαση έναντι του στόχου κατά 1.064 εκατ. ευρώ με κυριότερες αιτίες την καταβολή της δαπάνης αποζημίωσης ειδικού σκοπού λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού ύψους περίπου 720 εκατ. ευρώ, η οποία πληρώθηκε από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, τις αυξημένες εκροές του ΠΔΕ κατά 658 εκατ. ευρώ και τις αυξημένες πληρωμές για τόκους κατά 109 εκατ. ευρώ.

Πίνακας 16 Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού Ιανουάριος - Απρίλιος 2020

σε εκατ. € (τροποποιημένη ταμειακή βάση)	Ιαν. - Απρίλιος 2019 Πραγμ.	Ιανουάριος - Απρίλιος 2020 Πραγμ.	Εκτιμήσεις Προϋπολογισμού 2020 /1	Απόκλιση από στόχο	Πραγ. 2020/2019
1. Καθαρά Έσοδα Κρατικού Προϋπ/σμού	15.956	14.100	15.453	-1.353	-1.856
I. Φόροι	14.194	13.216	14.284	-1.068	-978
II. Κοινωνικές εισφορές	18	18	18	0	0
III. Μεταβιβάσεις	1.236	1.562	1.316	246	326
IV. Πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών	1.104	142	233	-91	-962
V. Λοιπά τρέχοντα έσοδα (συμπ/νων πωλήσεων παγίων και τιμαλφών)	594	486	506	-20	-108
Β. Επιστροφές φόρων	1.191	1.325	1.219	106	134
2. Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού	16.997	18.172	17.108	1.064	1.175
I. Παροχές σε εργαζομένους	4.552	4.445	4.400	45	-107
II. Κοινωνικές Παροχές	251	43	25	18	-208
III. Μεταβιβάσεις	8.450	9.029	8.339	690	579
IV. Λοιπές δαπάνες	353	289	756	-467	-64
V. Τόκοι (σε ακαθάριστη βάση)	2.504	2.557	2.438	119	53
VI. Δαπάνες Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων	886	1.808	1.150	658	922
3. Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού (1-2)	-1.041	-4.072	-1.655	-2.417	-3.031
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΚΠ	1.463	-1.516	783		
Έσοδα από το ΠΔΕ	893	1.267	1.114		

Πηγή: Δελτίο ΚΠ Υπουργείου Οικονομικών μηνός Απριλίου 2020

1.3. Αρχικές εκτιμήσεις για την εξέλιξη των οικονομικών μεγεθών 2020: Μια πρώτη αξιολόγηση

1.3.1. Προβλέψεις εγχώριων και διεθνών φορέων

Η πανδημία του νέου κορωνοϊού έχει προκαλέσει σημαντικούς κλυδωνισμούς στην παγκόσμια οικονομία και οι οικονομικές προβλέψεις αναφέρουν την παρούσα ύφεση ως δυσμενέστερη της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008-2009. Οι δυσμενείς διαταραχές από την πλευρά της προσφοράς και της ζήτησης, αλλά και η αυξημένη αβεβαιότητα σχετικά με την εξέλιξη και τη διάρκεια της πανδημίας καθιστούν την εκτίμηση των μελλοντικών οικονομικών μεγεθών ιδιαίτερα δυσχερή.

Στο σύνολό τους, διεθνείς και εγχώριοι φορείς προβλέπουν για την ελληνική οικονομία ύφεση το 2020, χωρίς ωστόσο να υπάρχει σύγκλιση ως προς το μέγεθός της (Πίνακας 17). Οι αποκλίσεις μεταξύ των περισσότερων εκτιμήσεων οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στις διαφορετικές υποθέσεις για τον χρόνο ανοίγματος της οικονομίας, όπως επίσης αναφορικά με το ύψος και την επίδραση των αντισταθμιστικών δημοσιονομικών μέτρων. Για το 2021, το σύνολο των φορέων προβλέπουν ανάκαμψη. Ωστόσο, η έκταση της ανάκαμψης θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την αποτελεσματικότητα των μέτρων πολιτικής αλλά κυρίως από την πορεία των υγειονομικών εξελίξεων, στο βαθμό που αυτή θα επιτρέψει να μειωθεί η αβεβαιότητα και η ανασφάλεια.

Το Υπουργείο Οικονομικών αναθεώρησε την πρόβλεψή του για την πορεία του ΑΕΠ το 2020, αναμένοντας ύφεση 4,7% στο βασικό και 7,9% στο δυσμενές σενάριο. Η Τράπεζα της Ελλάδας εκτιμά ότι η ύφεση θα είναι από 4% έως 8% ενώ το IOBE προβλέπει ότι η ύφεση θα βρίσκεται ανάμεσα στο 5% και στο 10%. Αν και οι προβλέψεις των εγχώριων και διεθνών φορέων, που έχουν πραγματοποιηθεί το χρονικό διάστημα Απριλίου-Μαΐου απέχουν μεταξύ τους, η πλειοψηφία τους συγκλίνει ότι η πτώση του ελληνικού ΑΕΠ θα κυμανθεί από 4% έως 10%.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο εκτιμά πως η χώρα θα έχει την μεγαλύτερη ύφεση στο σύνολο της ζώνης του ευρώ (-10%) κατά το 2020, ενώ το 2021 θα ακολουθήσει την ανάκαμψη της ευρωζώνης με ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης της τάξης του 5,1%. Στο ίδιο συμπέρασμα ως προς το 2020 καταλήγει έκθεση του ΟΟΣΑ στην οποία εκτιμάται ότι η αναστολή παραγωγικών δραστηριοτήτων θα πλήξει περισσότερο την Ελλάδα από όλες τις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ.²⁹ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει επίσης μεγάλη συρρίκνωση της οικονομίας κατά 9,7% το 2020, αλλά είναι περισσότερο αισιόδοξη ως προς την πορεία της ανάκαμψης το 2021, όπου και εκτιμά ότι ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ θα ανέλθει στο 7,9%.

²⁹ OECD (2020) "Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity".

Πίνακας 17: Προβλέψεις για τη μεταβολή του ΑΕΠ, σύμφωνα με εγχώριους και διεθνείς φορείς (σταθερές τιμές 2010)

Εγχώριοι Φορείς	Ημερομηνία δημοσίευσης	2020 (εκτιμήσεις)	2021 (προβλέψεις)
Υπ. Οικονομικών ¹	Απρίλιος 2020	-4,7% έως -7,9%	5,1% έως 8,0%
IOBE ²	Απρίλιος 2020	-5,0% έως -10%	-
Τράπεζα της Ελλάδος ³	Μάιος 2020	-4% έως -8%	-
Διεθνείς διακρατικοί φορείς			
Ευρωπαϊκή Επιτροπή ⁴	Μάιος 2020	-9,7%	7,9%
ΔΝΤ ⁵	Απρίλιος 2020	-10,0%	5,1%
Άλλοι διεθνείς φορείς			
Scope Ratings ⁶	Απρίλιος 2020	-7%	-
Morgan Stanley ⁷	Απρίλιος 2020	-6,6% έως -13,3%	1,1% έως 4,3%
HSBC ⁸	Απρίλιος 2020	-6%	5,8%
Goldman Sachs ⁹	Απρίλιος 2020	-9%	-
Citygroup ¹⁰	Απρίλιος 2020	-4,4% έως -14,4%	-
UniCredit ¹¹	Απρίλιος 2020	-18,6%	15,5%
Focus Economics ¹²	Μάιος 2020	-7,5%	5,7%
EBRD ¹³	Μάιος 2020	-6%	6%
Oxford Economics ¹⁴	Μάιος 2020	-6%	-

Πηγές: 1) ΥΠΟΙΚ, Stability Programme 2020, Απρίλιος, 2020. 2) IOBE, «Η ελληνική οικονομία», Τριμηνιαία Έκθεση, Τεύχος 1/2020. 3) Τράπεζα της Ελλάδος, Delphi Economic Forum «Refueling the Economy: the Role of Banks in the Covid-19 era, Απρίλιος 2020. 4) European Commission, European Economic Forecast, Μάιος 2020 5) IMF, World Economic Outlook: The great lockdown, Απρίλιος 2020. 6) Scope Ratings, Q2 2020 Sovereign Update, Απρίλιος 2020 7) Morgan Stanley, National statistics, Research forecasts, Απρίλιος 2020. 8) HSBC Global Research, To V or not to V? Απρίλιος 2020 9) Goldman Sachs 10) Citi Research 11) The UniCredit Economics Chartbook, Απρίλιος 2020 12) Focus-economics, Greece Economic Outlook, Μάιος 2020 13) EBRD, Regional economic prospects, Covid-19: From shock to recovery, Μάιος 2020. 14) Oxford Economics, Haver Analytics, Απρίλιος 2020.

Όσον αφορά στις συνιστώσες του ΑΕΠ το Υπουργείο Οικονομικών, εκτιμά ότι η ιδιωτική κατανάλωση θα μειωθεί κατά 4,1% σε ετήσια βάση, μείωση που αντικατοπτρίζει την ισχυρή απώλεια εισοδήματος και το γενικευμένο αίσθημα ανασφάλειας που χαρακτηρίζει τους καταναλωτές την τρέχουσα περίοδο, οι οποίοι προβλέπεται να περικόψουν σημαντικά τις δαπάνες, με εξαίρεση βασικές δαπάνες διαβίωσης. Αντίστοιχα, το 2021 εκτιμάται ότι η κατανάλωση θα επανέλθει στα επίπεδα του 2019 αυξημένη κατά 4,2%. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά πως η ιδιωτική κατανάλωση θα μειωθεί κατά 9 ποσοστιαίες μονάδες το 2020 και θα ενισχυθεί το 2021 κατά 7,5%.

Η δημόσια κατανάλωση προβλέπεται να παρουσιάσει αύξηση κατά 1%, λόγω της αύξησης των κρατικών δαπανών για υγειονομική περίθαλψη σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανεβάζει την επέκταση αυτή στο 4,9% το 2020. Το επόμενο έτος η δημόσια κατανάλωση θα μειωθεί κατά 0,9% σύμφωνα με το ΥΠΟΙΚ και κατά 2,4% σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου, σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών, αναμένεται να μεταστραφεί από το θετικό πρόσημο του 2019 (4,7%) σε αρνητικό πρόσημο (-4,6%), λόγω των δυσμενών συνθηκών χρηματοδότησης και της υψηλής αβεβαιότητας που λειτουργούν επιβαρυντικά στα επενδυτικά σχέδια. Όμως,

το 2021 προβλέπεται μεγάλη αύξηση των επενδύσεων κατά 15,3 Ιδιαίτερα σημαντική απόκλιση εμφανίζουν οι εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής καθώς προβλέπουν μεγάλη πτώση των επενδύσεων η οποία θα φτάσει το -30% το 2020 ενώ θα υπερκαλυφθεί το 2021 με ανάκαμψη κατά 33%.

Ακόμη, το ΥΠΟΙΚ προβλέπει ότι οι εξαγωγές θα μειωθούν περισσότερο σε σχέση με τις εισαγωγές (-19,2% αντί -14,2% αντίστοιχα), ασκώντας περαιτέρω αρνητική επίδραση στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας. Η μείωση των εξαγωγών οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον περιορισμό των μετακινήσεων προσώπων και εμπορευμάτων. Τουρισμός, ναυτιλία και μεταφορές θα επηρεαστούν σε μεγαλύτερο βαθμό. Αντίστοιχα, η μείωση των εισαγωγών κατά 14 περίπου ποσοστιαίες μονάδες (-18% προβλέπει η Επιτροπή) οφείλεται κατά κύριο λόγο στην μειωμένη εσωτερική ζήτηση λόγω των μέτρων αλλά και της απώλειας εισοδήματος. Για το 2021, το ΥΠΟΙΚ προβλέπει ισχυρή αύξηση των εξαγωγών και την επάνοδο τους στα επίπεδα του 2019 (+19,2%) ενώ οι εισαγωγές προβλέπεται να αυξηθούν κατά 15,6% (15,8% σύμφωνα με την πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής).

Πίνακας 18: Προβλέψεις (2020-2021) για ετήσια μεταβολή των συνιστωσών του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 2010 (%)

Συνιστώσες ΑΕΠ	2019	2020	2021
Ιδιωτική κατανάλωση	0,8%		
Υπ. Οικονομικών ¹ (Απρίλιος 2020)		-4,1%	4,2%
Ευρωπαϊκή Επιτροπή ² (Μάιος 2020)		-9,0%	7,5%
Δημόσια κατανάλωση	2,1%		
Υπ. Οικονομικών		1,0%	-0,9%
Ευρωπαϊκή Επιτροπή		4,9%	-2,4%
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου	4,7%		
Υπ. Οικονομικών		-4,6%	15,3%
Ευρωπαϊκή Επιτροπή		-30,0%	33,0%
Εξαγωγές (αγαθών & υπηρεσιών)	4,8%		
Υπ. Οικονομικών		-19,2%	19,2%
Ευρωπαϊκή Επιτροπή		-21,4%	17,9%
Εισαγωγές (αγαθών & υπηρεσιών)	2,5%		
Υπ. Οικονομικών		-14,2%	15,6%
Ευρωπαϊκή Επιτροπή		-18,0%	15,8%

Πηγές:

1) ΥΠΟΙΚ, Stability Programme 2020, Απρίλιος, 2020.

2) European Commission, European Economic Forecast, Μάιος 2020.

Σχετικά μικρότερες αποκλίσεις χαρακτηρίζουν τις προβλέψεις Υπουργείου Οικονομικών, Ευρωπαϊκής Επιτροπής και Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου σε ότι αφορά το ποσοστό ανεργίας, τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή (ΔΤΚ) και τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ. Συγκεκριμένα, οι εκτιμήσεις για την προβλεπόμενη ανεργία το 2020 και 2021 από το ΥΠΟΙΚ και την Επιτροπή σχεδόν ταυτίζονται εκτιμώντας μια αύξηση της τάξης του 2,6% σε σχέση με το ποσοστό της ανεργίας το 2019 (από 17,3% σε 19,9%) η οποία το 2021 αποκλιμακώνεται στο 16,4% (16,8% σύμφωνα με την Επιτροπή). Το ΔΝΤ εμφανίζεται περισσότερο απαισιόδοξο προβλέποντας ότι το ποσοστό ανεργίας θα ξεπεράσει το 22% ενώ το 2021 θα είναι

19%. Ως προς το ακαθάριστο χρέος της Γενικής Κυβέρνησης, το ΥΠΟΙΚ στις προβλέψεις του εκτιμά ότι θα φτάσει το 188,8% του ΑΕΠ από 176,6% που ήταν το 2019 ενώ το 2021 θα επανέλθει στα επίπεδα περίπου του 2019 (176,8%). Στον αντίποδα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι το δημόσιο χρέος θα ανέλθει στο 196,4% του ΑΕΠ και στη συνέχεια θα αποκλιμακωθεί στο 182,6% το 2021. Ως προς τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ και τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή, οι εκτιμήσεις των φορέων είναι πολύ κοντά προβλέποντας μια ελαφρά μείωση το 2020 και αντίστοιχη αύξηση για το 2021. Τέλος, το πρωτογενές δημοσιονομικό ισοζύγιο σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών θα αντιστραφεί από πρωτογενές πλεόνασμα 4,4% το 2019 σε πρωτογενές έλλειμμα της τάξης του -1,9% το 2020 και θα επανέλθει σε πλεόνασμα το 2021 (2,5%). Δυσμενέστερες προβλέψεις έχει κάνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμώντας ότι το πρωτογενές έλλειμμα θα φτάσει το -3,4% το 2020 και θα επανέλθει σε οριακό πλεόνασμα 0,6% το 2021.

Πίνακας 19: Δείκτες «ανισορροπίας» της ελληνικής οικονομίας

	2019	2020	2021
Ποσοστό ανεργίας (%)	17,3%		
Υπ. Οικονομικών ¹ (Απρίλιος 2020)		19,9%	16,4%
Ευρωπαϊκή Επιτροπή ² (Μάιος 2020)		19,9%	16,8%
ΔΝΤ ³ (Απρίλιος 2020)		22,3%	19,0%
Ακαθ. χρέος της ΓΚ (% του ΑΕΠ)	176,6%		
Υπ. Οικονομικών		188,8%	176,8%
Ευρωπαϊκή Επιτροπή		196,4%	182,6%
Αποπληθωριστής ΑΕΠ (ετ. % μεταβολή)	-0,4%		
Υπ. Οικονομικών		0,0%	0,7%
Ευρωπαϊκή Επιτροπή		-0,1%	0,6%
Εναρμονισμένος ΔΤΚ (ετ. % μεταβολή)	0,5%		
Υπ. Οικονομικών		-0,3%	0,6%
Ευρωπαϊκή Επιτροπή		-0,6%	0,5%
ΔΝΤ		-0,5%	1,0%
Πρωτογενές αποτέλεσμα (% του ΑΕΠ)	4,4%		
Υπ. Οικονομικών		-1,9%	2,5%
Ευρωπαϊκή Επιτροπή		-3,4%	0,6%

Πηγές:

1) ΥΠΟΙΚ, Stability Programme 2020, Απρίλιος, 2020.

2) European Commission, European Economic Forecast, Μάιος 2020.

3) IMF, World Economic Outlook: The great lockdown, Απρίλιος 2020.

1.3.2. Τρία σενάρια για ΑΕΠ, έλλειμμα, δημόσιο χρέος και απασχόληση

1.3.2.1. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Το Ελληνικό Δημοσιονομικό Συμβούλιο επεξεργάστηκε τρία διαφορετικά σενάρια για την έκταση της ύφεσης το 2020. Τα σενάρια αυτά στηρίζονται σε τρεις πιθανές εκδοχές εξέλιξης της πανδημίας: α) επιστροφή στη «νέα» κανονικότητα, με ύφεση του επιδημιολογικού φαινομένου, β) αργή επανεκκίνηση της οικονομίας με ενδεχόμενες ήπιες εξάρσεις της επιδημίας γ) αργή επανεκκίνηση της οικονομίας με

αναζωπυρώσεις της πανδημίας που μπορεί να απαιτήσουν νέα μέτρα προσωρινού όμως χαρακτήρα.³⁰ Επιπλέον, σημαντική επίδραση στις μακροοικονομικές εξελίξεις θα έχει η συμπεριφορά των καταναλωτών και των επιχειρήσεων, έστω και αν υπάρξει ύφεση του επιδημιολογικού φαινομένου. Ένα γενικευμένο κλίμα αβεβαιότητας και ανασφάλειας θα αποτελέσει πρόσκομμα στην ανάκαμψη της οικονομίας

Ήδη όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα (II/1.1) τα διαθέσιμα στοιχεία από το Μάρτιο και μετά (μακροοικονομικοί, χρηματοπιστωτικοί δείκτες, δείκτες οικονομικής συγκυρίας) συγκλίνουν στην ένδειξη μίας πρωτοφανούς διαταραχής. Επιπλέον τα στοιχεία του ΑΕΠ Α' τριμήνου είναι αρνητικά έστω και αν οι επιπτώσεις της πανδημίας άρχισαν να διαφαίνονται μόνο από τα μέσα Μαρτίου και έπειτα, δηλαδή οι αρνητικές επιδράσεις αφορούσαν μόνο δύο εβδομάδες για ολόκληρο το τρίμηνο.

Πάντως η ελληνική οικονομία φαίνεται ότι θα πληγεί με ιδιαίτερη σφοδρότητα λόγω: α) της μεγάλης, σχετικά, εξάρτησής της από τουρισμό και μεταφορές, β) της διάρθρωσής της, η οποία χαρακτηρίζεται από μικρού μεγέθους επιχειρήσεις με μικρά περιθώρια αντίδρασης σε καταστάσεις περιστολής της οικονομικής δραστηριότητας και γ) την υψηλή, σχετικά, προστιθέμενη αξία κλάδων όπως «διαχείρισης ακίνητης περιουσίας» «χονδρικό, λιανικό εμπόριο...υπηρεσίες εστίασης...», «τέχνες διασκέδαση και ψυχαγωγία» κλπ οι οποίοι πλήττονται άμεσα και ισχυρά λόγω του κανόνα των αυξημένων κοινωνικών αποστάσεων που επιβάλλουν οι προδιαγραφές προστασίας έναντι της επιμόλυνσης από τον COVID-19³¹.

Πίνακας 20: Προβλέψεις για το ΑΕΠ 2020 (μεταβολή σε σχέση με το 2019, σε σταθερές τιμές 2010)

	Σενάριο 1	Σενάριο 2	Σενάριο 3
ΑΕΠ	-5,1%	-7,3%	-9,8%

Πηγή: Υπολογισμοί ΕΔΣ

Τη μεγαλύτερη αρνητική επίπτωση εκτιμάται ότι θα την επιφέρει η πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης, λόγω της υψηλής συμμετοχής της στη διαμόρφωση του ΑΕΠ. Η περιστολή της οικονομικής δραστηριότητας και οι παρεπόμενες απώλειες σε εισοδήματα όπως και αυτή καθευτή, η ανασφάλεια την οποία προκαλεί η φύση της κρίσης στους καταναλωτές είναι επόμενο να πλήξουν ιδιαίτερα την ιδιωτική κατανάλωση. Είναι ενδεικτικό ότι ο δείκτης PMI, ο οποίος στη Ελλάδα παρουσιάζει υψηλή συσχέτιση με την ιδιωτική κατανάλωση, κατέγραψε τον Μάρτιο και τον Απρίλιο μείωση κατά 22,3% και 47,9% σε ετήσια βάση (βλ. ενότητα II/1.1.4).

Σε δύο από τα τρία σενάρια, οι επενδύσεις εκτιμάται ότι θα μειωθούν σχετικά λίγο, ενώ στο σενάριο 3 η πρόβλεψη είναι για μεγάλη πτώση. Η κατηγορία επενδύσεων

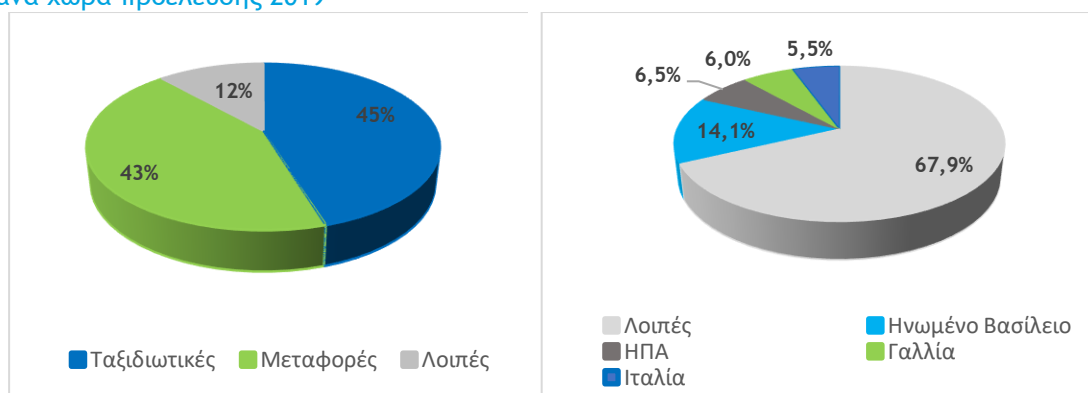
³⁰ Δεν έχουν πραγματοποιηθεί προβλέψεις για ένα ακραίο σενάριο μεγάλης αναζωπύρωσης της επιδημίας στην Ελλάδα. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο οι αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία θα ήταν ισχυρές και οι προβλέψεις για αυτές θα ήταν εξαιρετικά αβέβαιες.

³¹ Σε αντίστοιχο συμπέρασμα καταλήγει και πρόσφατη μελέτη του ΟΟΣΑ (βλ. II/1.) όπου εκτιμά ότι η Ελλάδα θα επηρεαστεί πιο αρνητικά ανάμεσα σε 48 αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες που συμπεριλαμβάνει η μελέτη.

που εκτιμάται ότι θα πληγεί περισσότερο είναι η κατηγορία «μεταφορικός εξοπλισμός».

Μεγάλη αρνητική επίδραση εκτιμάται ότι θα έχει και το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών, του οποίου το έλλειμμα μπορεί να προκαλέσει μείωση στο ΑΕΠ μέχρι και 2,7 ποσοστιαίες μονάδες. Είναι ενδεικτικό (Διάγραμμα 28) ότι οι τουριστικές εισπράξεις και οι εισπράξεις από μεταφορές αφορούν στο 88% του συνόλου των εισπράξεων στο ισοζύγιο υπηρεσιών. Ειδικότερα σε ότι αφορά τις τουριστικές εισπράξεις, σημειώνεται ότι στις πρώτες θέσεις συγκαταλέγονται αυτές από κατοίκους χωρών που έχουν πληγεί ισχυρά από την πανδημία (ΗΒ, ΗΠΑ, Γαλλία, Ιταλία). Κομβικής σημασίας για την τελική επίδραση του ισοζυγίου στο ΑΕΠ έχει η τελική διαμόρφωση του ύψους των εισαγωγών οι οποίες θα μειωθούν επίσης, λόγω της μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος.

Διάγραμμα 28: Εισπράξεις Ισοζυγίου Υπηρεσιών ανά κατηγορία και τουριστικές εισπράξεις ανά χώρα προέλευσης 2019

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

1.3.2.2. Δημοσιονομικό Έλλειμμα και Δημόσιο Χρέος

Ο συνδυασμός μεγάλης ύφεσης με την αναπόφευκτα επεκτατική δημοσιονομική πολιτική αναμένεται να επηρεάσει σημαντικά και, βεβαίως, αρνητικά το δημοσιονομικό αποτέλεσμα του τρέχοντος έτους. Με βάση τα τρία σενάρια για το βάθος της ύφεσης, πραγματοποιήθηκαν εκτιμήσεις για το ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης και το πρωτογενές αποτέλεσμα (Πίνακας 21).

Πίνακας 21: Προβλέψεις για το δημοσιονομικό αποτέλεσμα κατά ESA 2020

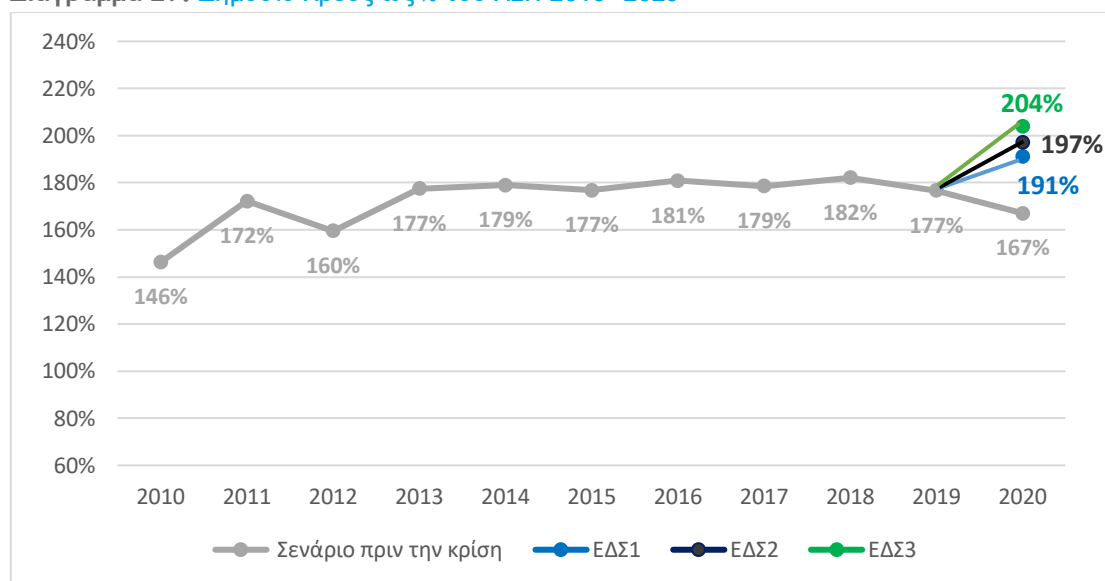
	Σενάριο 1	Σενάριο 2	Σενάριο 3
Ισοζύγιο ΓΚ	- 9.647	- 11.352	- 13.731
ως % του ΑΕΠ	-5,4%	-6,5%	-8,1%
Τόκοι	- 5.500	- 5.500	- 5.500
ως % του ΑΕΠ	-3,1%	-3,2%	-3,3%
Πρωτογενές Αποτέλεσμα	- 4.147	- 5.852	- 8.231
ως % του ΑΕΠ	-2,3%	-3,3%	-4,8%
ΑΕΠ	177.938	173.813	169.125

Πηγή: Υπολογισμοί ΕΔΣ

Σύμφωνα με τις παραπάνω εκτιμήσεις, το 2020 το ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης θα εμφανίσει υψηλό έλλειμμα το οποίο είναι πιθανό ότι θα κυμαίνεται από -5,4 έως -8,1% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα το πρωτογενές έλλειμμα θα διαμορφωθεί σε επίπεδα που αντιστοιχούν από -2,3% έως -4,9% του ΑΕΠ.

Συνακόλουθα εκτιμάται ότι θα υπάρξει σημαντική επιβάρυνση στο ελληνικό δημόσιο χρέος το οποίο μπορεί να διαμορφωθεί στο 204% του ΑΕΠ το 2020 (σενάριο 3). Σε κάθε περίπτωση είναι βέβαιο ότι ο λόγος δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ θα επιδεινωθεί σημαντικά κατά 14 έως και 27 ποσοστιαίες μονάδες το 2020 σε σχέση με το 2019, λόγω της επίδρασης που θα έχει σε αυτό τόσο ο πρόσθετος δανεισμός λόγω του αυξημένου δημοσίου ελλείμματος όσο και η πτώση του ονομαστικού ΑΕΠ³².

Διάγραμμα 29: Δημόσιο Χρέος ως % του ΑΕΠ 2010- 2020*

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών και υπολογισμοί ΕΔΣ

* Για το 2020 αναφέρονται εκτιμήσεις για τις οποίες γίνεται η υπόθεση χρηματοδότησης του ελλείμματος εξολοκλήρου με νέο δανεισμό

Εκτιμάται ότι οι χρηματοδοτικές ανάγκες που είναι πιθανό να δημιουργηθούν θα ξεπεράσουν τα 16 δισ. ευρώ, εξ αυτών 3 δισ. ευρώ αφορούν σε μετακύλιση υφιστάμενων δανειακών υποχρεώσεων που λήγουν εντός του 2020, ενώ τα υπόλοιπα θα προκύψουν από το φετινό έλλειμμα.

Η αναμενόμενη μεγάλη αύξηση του δημοσίου χρέους, καθιστά αναγκαίο να διερευνηθούν οι επιλογές ως προς την άντληση χρηματοδότησης, με γνώμονα την όσο το δυνατόν μικρότερη μεσο-μακροπρόθεσμη επίπτωση στην δημοσιονομική διαχείριση και στη δυναμική του δημοσίου χρέους.

Η χρηματοδότηση του συνόλου των αναγκών από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές, παρότι αποτελεί εφικτή επιλογή με σχετικά χαμηλό κόστος δανεισμού λόγω και των παρεμβάσεων της ΕΚΤ, θα δημιουργήσει πρόσθετο δανειακό φορτίο που θα δυσχεράνει τη διαχειρισσιμότητα του δημοσίου χρέους μακροπρόθεσμα³³. Αξίζει να

³² Σε πρόσφατη πρόβλεψη του ΟΟΣΑ, Ιούνιος 2020, δίνει την εκτίμηση ότι το δημόσιο χρέος θα διαμορφωθεί στο 209.3% του ΑΕΠ, 32.8 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα από τα επίπεδα του 2019. Είναι μια εξαιρετικά αρνητική εξέλιξη για την βιωσιμότητα τους χρέους εξαιτίας της πανδημίας

³³ Σημειώνεται ότι, κατά τη διάρκεια της κρίσης ο Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους, έχει προβεί σε δύο εκδόσεις ομολόγων 15ετούς και 7ετούς διάρκειας αντίστοιχα, αντλώντας συνολικά 4,5 δισ. ευρώ από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές.

αναφερθεί ότι όταν η κρίση του COVID-19 θα έχει περάσει, πιθανόν το 2021 και περισσότερο πιθανόν το 2022, και οι δανειακές ανάγκες του δημοσίου μειωθούν στα προ κρίσης επίπεδα το δημόσιο χρέος θα παραμείνει σε υψηλά επίπεδα, πιθανόν πλέον των 340 δισ. ευρώ. Είναι αναγκαίο συνεπώς να υπάρξει μέριμνα μεσοπρόθεσμης βιώσιμης διαχείρισης του πολύ υψηλού δημοσίου χρέους που διαμορφώνεται λόγω της πανδημίας.

Η χρησιμοποίηση της πιστοληπτικής γραμμής στήριξης από τον ESM με την μορφή δανείου, παρότι παρέχεται με ευνοϊκούς όρους (μηδενικά επιτόκια, χωρίς μνημονιακές δεσμεύσεις³⁴), θα επιβαρύνει επίσης το δημόσιο χρέος, όσον αφορά στη χρηματοδότηση των νέων αναγκών.

Διαθέσιμη επιλογή, που λύνει μέρος του προβλήματος θα αποτελούσε το να υποβληθεί αίτημα για πρόωρη εφάπαξ καταβολή των εναπομεινάντων κερδών της ΕΚΤ και των εθνικών κεντρικών τραπεζών από την παρακράτηση ελληνικών ομολόγων (SMPs-ANFAs), προκειμένου να χρηματοδοτηθούν τα ελλείμματα λόγω της πανδημίας. Το ύψος του υπολοίπου αυτών εκτιμάται άνω των 3,5 δισ. ευρώ.

Τέλος η χώρα διαθέτει ένα σημαντικό ταμειακό απόθεμα το οποίο χωρίζεται σε δύο μέρη. Το ένα, ύψους 16 δισ. ευρώ, περίπου, προήλθε από την εκταμίευση της τελευταίας δόσης του 3ου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, βρίσκεται σε ειδικό λογαριασμό στην Τράπεζα της Ελλάδος και μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο για την εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους και μετά από έγκριση των εταίρων μας. Το άλλο, ύψους 15 δισ. ευρώ προέρχεται κυρίως από την συγκέντρωση των ταμειακών διαθεσίμων των φορέων της γενικής κυβέρνησης και την ταμειακή διαχείριση της ρευστότητας που προέκυψε από τα πρωτογενή πλεονάσματα και δύναται να χρησιμοποιηθεί κατά τη διακριτική ευχέρεια της ελληνικής κυβέρνησης. Συνεπώς ένα μέρος του αποθέματος θα μπορούσε να αξιοποιηθεί προς αυτή την κατεύθυνση, ώστε να περιοριστεί η επιβάρυνση του δημοσίου χρέους.

Σημαντική θα είναι η συνολική «απάντηση» των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, όσον αφορά τα χρηματοδοτικά εργαλεία αντιμετώπισης των οικονομικών συνεπειών της πανδημίας, αλλά και την έκταση που αυτά θα λάβουν. Το σχέδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προβλέπει ότι το ύψος των πόρων που μπορούν να διοχετευτούν προς την Ελλάδα τόσο με την μορφή μεταβιβάσεων όσο και με την μορφή δανείων ανέρχεται στα 32 δισ. ευρώ και αναμένεται η τελική συμφωνία για να οριστικοποιηθούν οι λεπτομέρειες του σχεδίου.. Η χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των κρατών μελών με μεταβιβάσεις θα ανακουφίσει, ειδικά τις ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες έχουν υψηλό δημόσιο χρέος.

1.3.2.3. Απασχόληση/Ανεργία

Οι αρνητικές συνέπειες της κρίσης στην απασχόληση και την ανεργία είναι αναμενόμενες, η εκτίμηση, ωστόσο της έκτασης αυτών των συνεπειών συνιστά δύσκολη άσκηση.

³⁴ Βλέπε σχετικά ανακοίνωση του Eurogroup : <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/08/eurogroup-statement-on-the-pandemic-crisis-support/>

Από τη μία πλευρά, ορισμένα χαρακτηριστικά της δομής της απασχόλησης στην Ελλάδα προκαλούν βάσιμες ανησυχίες πως οι συνέπειες της κρίσης θα είναι ιδιαίτερα έντονες, διότι οι κλάδοι που πλήττονται περισσότερο συγκεντρώνουν σημαντικό τμήμα της συνολικής απασχόλησης και αποτελούν τους πιο δυναμικά αναπτυσσόμενους -ως προς την απασχόληση- κλάδους μετά το 2013. Ειδικότερα, οι κλάδοι του εμπορίου, του τουρισμού, των μεταφορών και των τεχνών³⁵ το 34,2% του συνόλου των απασχολούμενων το 2019, ενώ κατά την περίοδο 2013-2019 η συνολική απασχόληση σε αυτούς τους κλάδους αυξήθηκε κατά 17,2% σε σύγκριση με 6,6% στους υπόλοιπους κλάδους. Επισημαίνεται ότι τα παραπάνω μεγέθη αφορούν τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα μαζί) γεγονός που υπογραμμίζει ακόμη περισσότερο τη σημασία τους για την απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα.

Από την άλλη μεριά, σειρά κυβερνητικών παρεμβάσεων έχουν ενσωματώσει «ρήτρες απασχόλησης», οι οποίες αναμένεται κατ' αρχήν να συγκρατήσουν τη μείωση της απασχόλησης στην έκταση που οι επιχειρήσεις θα ενταχθούν στο πλαίσιο των κυβερνητικών μέτρων. . Σε κάθε περίπτωση όμως η μείωση του συνολικού αριθμού των ωρών απασχόλησης στην οικονομία πρέπει να θεωρηθεί ως δεδομένη. Υπό αυτή την έννοια το ποσοστό απασχόλησης εκφρασμένο σε ισοδύναμο πλήρους απασχόλησης θα μειωθεί σημαντικά.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, το ΕΔΣ προχώρησε σε εκτίμηση της απασχόλησης, της ανεργίας και του ποσοστού ανεργίας για τα τρία σενάρια μακροοικονομικών εξελίξεων τα οποία προαναφέρθηκαν.³⁶

Πίνακας 22: Εκτίμηση απασχόλησης, ανεργίας και ποσοστού ανεργία βάσει των τριών σεναρίων του ΕΔΣ

	Σενάριο 1	Σενάριο 2	Σενάριο 3
ΑΕΠ	-5,1%	-7,3%	-9,8%
Απασχόληση (σε χιλ.)	3.755 (+/- 0,4%)	3.697 (+/- 0,6%)	3.633 (+/- 0,8%)
Ανεργία (σε χιλ.)	966 (+/- 1,6%)	1.023 (+/- 2,2%)	1.088 (+/- 2,8%)
Ποσοστό ανεργίας	20,5% (+/- 0,35%)	21,7% (+/- 0,5%)	23,1% (+/- 0,65%)
Αύξηση σε σχέση με το ποσοστό ανεργίας του 2019 (17,3%)	3,2%	4,4%	5,8%

Πηγή: Υπολογισμοί ΕΔΣ

Όλα τα σενάρια προβλέπουν σημαντική άνοδο του ποσοστού ανεργίας σε σχέση με η οποία -αναλόγως του σεναρίου- κυμαίνεται από 3,2% έως 5,8% κατά το τρέχον έτος έναντι του 2019. Σύμφωνα με την εκτίμηση του Υπουργείου Οικονομικών που αποτυπώνεται στο Πρόγραμμα Σταθερότητας 2020 η ανεργία στη συνέχεια, κατά το

³⁵ Αναφερόμαστε στους κλάδους «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών», «Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης», «Μεταφορά και αποθήκευση» και «Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία».

³⁶ Οι εκτιμήσεις του ΕΔΣ γίνονται βάσει των παραδοχών πως η απασχόληση στο δημόσιο τομέα αυξηθεί κατά 2%, το εργατικό δυναμικό θα μειωθεί κατά 0,2% λόγω της δημογραφικής γήρανσης, ο δείκτης κύκλου εργασιών στο τουριστικό σύμπλεγμα το 2020 θα παρουσιάσει μείωση της τάξης του 29%. Τέλος, δεν έχει σταθμιστεί η επίδραση των κυβερνητικών μέτρων για την απασχόληση.

2021, θα περιοριστεί σε 16,4% έναντι μιας πρόσκαιρης επιδείνωσης σε 19,9% το 2020. Δεδομένου ότι από το 1981 έως και σήμερα δεν έχει υπάρξει ιστορικό προηγούμενο μείωσης του ποσοστού ανεργίας κατά 3,5% σε ένα έτος η κυβερνητική εκτίμηση για μια τόσο γρήγορη ανάκαμψη στην αγορά εργασίας γεννά επιφυλάξεις..

Πρώτιστος στόχος της οικονομικής πολιτικής πρέπει να είναι η κατά το δυνατόν μικρότερη αύξηση του ποσοστού ανεργίας, μέσω μέτρων προστασίας της απασχόλησης, έτσι ώστε να ελαχιστοποιηθεί η άμεση αρνητική διαταραχή στην απασχόληση. Κρίσιμο στοιχείο για την, για την αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων είναι η διάρκειά τους. Πρέπει δηλαδή να έχουν επαρκή διάρκεια, ώστε η οικονομική δραστηριότητα να έχει επανέλθει στην προγενέστερη της υγειονομικής κρίσης τροχιά της, όταν τα εν λόγω μέτρα αρθούν.. Πρέπει παράλληλα να υπάρξει και η πλήρης σταδιακή άρση των περιορισμών στην οικονομική δραστηριότητα με δεδομένο το υψηλό κόστος για την οικονομία παράταση αυτών. Η 'χρυσή τομή' η οποία πρέπει να εφαρμοστεί αφορά την άρση των περιορισμών στην οικονομική δραστηριότητα με την αναγκαία εφαρμογή ενεργών υγειονομικών πολιτικών αντιμετώπισης της πανδημίας.

1.3.3. Κίνδυνοι-Αβεβαιότητες

Βασικότερος κίνδυνος για την οικονομία εντός του 2020 αποτελεί η πιθανότητα να επανακάμψει η υγειονομική κρίση με έξαρση του αριθμού των κρουσμάτων και συνέπεια να επιβληθούν διοικητικά νέοι άμεσοι περιορισμοί της οικονομικής δραστηριότητας, είτε ευρεία συρρίκνωσή της από «αυθόρμητες» επιλογές των πολιτών λόγω της έντασης μιας πιθανώς γενικευμένης ανασφάλειας. Σε αυτή την περίπτωση η προβλεπόμενη ύφεση θα επιβαρυνθεί ακόμη περισσότερο και τα νέα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης που θα πρέπει να ληφθούν θα επιβαρύνουν περαιτέρω τον κρατικό προϋπολογισμό.

Σε σχέση με την αποτελεσματικότητα των μέτρων που έχουν ληφθεί για την ανάσχεση της ύφεσης, κομβικής σημασίας είναι η έγκαιρη και αποτελεσματική εφαρμογή τους, ιδίως όσον αφορά στις εγγυήσεις ύψους 2 δισ. ευρώ που θα δοθούν μέσω του Ταμείου Εγγυοδοσίας της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας. Σύμφωνα με το ΥΠΟΙΚ, οι εγγυήσεις αυτές αναμένεται να κινητοποιήσουν συνολικούς πόρους 7 δισ. ευρώ, πρόβλεψη που ενδεχομένως να αποδειχθεί υπεραισιόδοξη. Επιπρόσθετα, οι πιστώσεις που θα κατευθυνθούν προς τα εγγυημένα δάνεια πιθανόν να μην αποτελέσουν νέους πρόσθετους χρηματοδοτικούς πόρους που θα αυξάνουν τη συνολική χρηματοδότηση της οικονομίας, αλλά απλή ανακατεύθυνση υφιστάμενων κεφαλαίων που θα είχαν διατεθεί ούτως ή άλλως στην αγορά από τα πιστωτικά ιδρύματα, αλλά σε άλλους δανειολήπτες. Στην περίπτωση αυτή είναι πιθανό η κρατική παρέμβαση να αποκτήσει και μια στρεβλωτική διάσταση, στο μέτρο που μπορεί να μετατοπίσει χρηματοδοτήσεις προς λιγότερο αποδοτικά επενδυτικά σχέδια. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να οδηγήσει σε επιδείνωση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών και ενδεχομένως σε δημιουργία μιας νέας

γενιάς μη εξυπηρετούμενων δανείων, με πιθανές αυξημένες καταπτώσεις και κατ' ακολουθία πρόσθετο δημοσιονομικό κόστος³⁷.

Ένας ακόμα κίνδυνος που δύναται να επιβραδύνει τη μελλοντική ανάκαμψη της οικονομίας αφορά στη μη παροδική μείωση των αμοιβών της εργασίας, και κατά συνέπεια την αδυναμία της ιδιωτικής κατανάλωσης να επανέλθει άμεσα στα προ της κρίσης επίπεδα.

Όλοι οι δημοσιονομικοί στόχοι για το 2020 έχουν ανασταλεί. Ωστόσο δεν είναι γνωστό τι θα συμφωνηθεί για τα επόμενα χρόνια με τους ευρωπαϊούς εταίρους, επί του θέματος. Η πιθανότητα επαναφοράς περιοριστικών δημοσιονομικών μέτρων τα επόμενα χρόνια θα θέσει σε κίνδυνο την ανάκαμψη.

Οι αποφάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα είναι καθοριστικής σημασίας ως προς την διαμόρφωση των προοπτικών της ευρωπαϊκής οικονομίας και των οικονομιών των κρατών-μελών. Η δυσκολία να επιτευχθεί πολιτική συμφωνία στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τόσο για το είδος των παρεμβάσεων όσο και για την έκταση αυτών, ενισχύουν την αβεβαιότητα ως προς την ικανότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να υιοθετήσει τα μέτρα που απαιτούνται για την αντιμετώπιση της ύφεσης.

³⁷ Αξίζει να σημειωθεί πως η προηγούμενη εμπειρία έχει δείξει ότι οι κρατικές εγγυήσεις συχνά κατέληγαν στη χρηματοδότηση μη παραγωγικών επενδύσεων και τη συσσώρευση μεγάλου όγκου αιτημάτων κατάπτωσης, προκαλώντας σημαντική ετεροχρονισμένη δημοσιονομική επιβάρυνση (βλέπε Παράρτημα 1 της εαρινής έκθεσης του ΕΔΣ 2017).

2. Μέτρα αντιμετώπισης σε ελληνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο

- Αναστολή όλων των δημοσιονομικών στόχων για την Ελλάδα το 2020.
- Διαθέσιμα κεφάλαια ύψους 3,8 δισ. ευρώ για την αντιμετώπιση της κρίσης στην Ελλάδα από τον ESM, τα οποία ωστόσο κρίνονται ανεπαρκή.
- Σημαντική αισιοδοξία προκύπτει από τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για χρηματοδότηση 750 δισ. ευρώ, μεγάλο μέρος των οποίων θα χορηγηθεί με τη μορφή μεταβιβάσεων. Η Ελλάδα αναμένεται να έχει τη δυνατότητα να λάβει περί τα 32 δισ. ευρώ
- Σημαντική ενίσχυση της ρευστότητας από την ΕΚΤ. Συμβάλει:
 - στην αποκλιμάκωση των αποδόσεων των ελληνικών ομολόγων του Δημοσίου και
 - στην ενίσχυση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος
- Δημοσιονομικά μέτρα 9,5 δισ. ευρώ για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης το 2020. Αφορούν κυρίως επιδοτήσεις και αναστολές πληρωμής υποχρεώσεων προς το ελληνικό Δημόσιο.

2.1. Μέτρα αντιμετώπισης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο

2.1.1. Η Ευελιξία των κανόνων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (Ρήτρες Διαφυγής)

Για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας, η Επιτροπή³⁸ στις 20 Μαρτίου 2020 πρότεινε για πρώτη φορά στην ιστορία του Συμφώνου Σταθερότητας την ενεργοποίηση της γενικής ρήτρας διαφυγής³⁹. Στη συνέχεια το Συμβούλιο με ανακοίνωσή του στις 23 Μαρτίου, ενέκρινε ομόφωνα την ενεργοποίηση της ρήτρας αποδεχόμενο το γεγονός ότι το ξέσπασμα της πανδημίας από τον Covid-19, προκάλεσε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο σύνολο της Ευρωπαϊκής οικονομίας, οι οποίες θα επιφέρουν σοβαρή οικονομική ύφεση. Κατά συνέπεια, κρίθηκε ότι πληρούνται οι όροι ενεργοποίησης της Γενικής ρήτρας διαφυγής του δημοσιονομικού πλαισίου της ΕΕ. Κατ' ακολουθίαν ανεστάλη η εφαρμογή των κανόνων δημοσιονομικής πειθαρχίας που απορρέουν από το ΣΣΑ και επιτράπηκε στα κράτη-μέλη να λάβουν συντονισμένα όλα τα απαραίτητα μέτρα για την υποστήριξη της υγείας και της προστασίας των πολιτών και την αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της πανδημίας, κινούμενα με την απαιτούμενη προς τούτο δημοσιονομική

³⁸ Δυνάμει των Άρθρων 5(1), 6(3), 9(1) και 10(3) του κανονισμού 1466/97 (ΕΕ) όσον αφορά το προληπτικό σκέλος και 3(5) και 5(2) του κανονισμού 1467/97 που αφορούν το διορθωτικό σκέλος Communication from the Commission to the Council on the activation of the general escape clause of the Stability and Growth Pact COM 123/20-03-2020.

³⁹ Η γενική ρήτρα διαφυγής/ευελιξίας (general escape clause), επιτρέπει σε περιπτώσεις σοβαρής ύφεσης της οικονομικής δραστηριότητας στη ζώνη του ευρώ ή στην Ένωση συνολικά, να προσαρμόζεται ο ρυθμός της δημοσιονομικής εξυγίανσης για όλα τα κράτη μέλη, με την προϋπόθεση ότι κάτι τέτοιο δεν θέτει σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών μεσοπρόθεσμα.

ευελιξία. Πρακτικά, οι χώρες που υπάγονται στο προληπτικό σκέλος,⁴⁰ για όσο διάστημα είναι ενεργοποιημένη η εν λόγω ρήτρα, απαλλάσσονται από την υποχρέωση επίτευξης του ετήσιου Μεσοπρόθεσμου Δημοσιονομικού Στόχου (ΜΔΣ) ή την πορεία προσαρμογής σε αυτόν, από τον κανόνα για δημόσιο έλλειμμα μικρότερο από 3% και για μέτρα σταδιακής μείωσης του λόγου δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ με στόχο 60%.⁴¹ Ανεστάλησαν επίσης οι ειδικότεροι για κάθε κράτος-μέλος δημοσιονομικοί κανόνες, που απορρέουν από την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Στο πλαίσιο αυτό, πέραν των προαναφερθέντων συμφωνήθηκε ειδικά για την Ελλάδα να μην υπάρχει για το 2020 ο «στόχος» για επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος της τάξης του 3,5% σε όρους ενισχυμένης εποπτείας.

2.1.2. Ο ευρωπαϊκός μηχανισμός σταθερότητας (ESM) ως χρηματοδοτικός μηχανισμός για την κάλυψη των δημοσιονομικών μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας

Στις 9 Απριλίου, οι υπουργοί οικονομικών της Ευρωζώνης συμφώνησαν ότι είναι αναγκαία η εκπόνηση μιας κοινής στρατηγικής για την αντιμετώπιση των δυσμενών οικονομικών συνθηκών που δημιουργήθηκαν από την εξάπλωση της πανδημίας. Αυτή η στρατηγική περιλαμβάνει τη δημιουργία μιας διαδικασίας βοήθειας για την πανδημία η οποία βασίζεται στο ήδη υπάρχοντα μηχανισμό της προληπτικής γραμμής του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM). Αυτό το πρόγραμμα θα είναι διαθέσιμο για όλες τις χώρες της ευρωζώνης με προκαθορισμένους όρους. Κάθε πληττόμενη από την πανδημία οικονομία έχει τη δυνατότητα άντλησης δανειακών κεφαλαίων από τον ESM η οποία ανέρχεται στο 2% του ΑΕΠ της, το προηγούμενο έτος. Αυτό σημαίνει ότι εάν όλες οι χώρες κάνουν χρήση του χρηματοδοτικού αυτού εργαλείου, η συνολική διαθέσιμη ρευστότητα θα πρέπει να ανέλθει στα 240 δισ. ευρώ.

Η παροχή της προληπτικής γραμμής δεν συνεπάγεται απαραίτητα και άντληση κεφαλαίων, καθώς ο στόχος της είναι κυρίως επικουρικός ως προς την υπό κανονικές συνθήκες προσφυγή μιας χώρας στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου. Η πρόσβαση στην προληπτική γραμμή θα είναι χωρίς προϋποθέσεις (σε αντίθεση με την έως τώρα διαδικασία) υπό την μοναδική όμως αίρεση ότι οποιαδήποτε χρηματοδοτική βοήθεια θα κατευθυνθεί αποκλειστικά και μόνο για την αντιμετώπιση του άμεσου ή έμμεσου κόστους που σχετίζεται με την πανδημία⁴². Αυτού του είδους η προληπτική γραμμή θα είναι διαθέσιμη μόνο κατά τη διάρκεια της πανδημικής κρίσης. Αμέσως μετά, τα κράτη μέλη θα πρέπει να παραμείνουν συνεπή ως προς τις βασικές οικονομικές και δημοσιονομικές τους υποχρεώσεις που απορρέουν από το ευρωπαϊκό πλαίσιο δημοσιονομικής και οικονομικής διακυβέρνησης, στη βάση φυσικά της οποιαδήποτε ευελιξίας θα συμφωνηθεί από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς δεδομένης της συγκυρίας. Οποιαδήποτε χώρα επιθυμεί να έχει πρόσβαση στο

⁴⁰ Αντίστοιχα με την εφαρμογή της γενικής ρήτρας διαφυγής, αναστέλλονται και οι ειδικότεροι δημοσιονομικοί κανόνες για χώρες που υπάγονται στο διορθωτικό σκέλος (Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος-ΔΥΕ), ωστόσο την παρούσα χρονική στιγμή καμία χώρα δεν υπάγεται σε ΔΥΕ.

⁴¹ Σε περιπτώσεις χωρών όπου ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ υπερβαίνει το 60%, οι κανόνες του ΣΣΑ υπαγορεύουν ετήσια μείωση κατά 5% (1/20) επί του ποσού του χρέους που υπερβαίνει του ορίου του 60%, με εξαίρεση τις χώρες που υπόκεινται σε μεταβατική περίοδο, εξερχόμενες προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής ή ΔΥΕ.

⁴² Βλέπε σχετικά ανακοίνωση του Eurogroup : <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/08/eurogroup-statement-on-the-pandemic-crisis-support/>

πρόγραμμα υποστήριξης του ESM για την πανδημική κρίση θα πρέπει να υποβάλει επίσημο αίτημα προς τον οργανισμό η οποία πρέπει να εγκριθεί με παμψηφία από τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του ESM δηλαδή τους 19 Υπουργούς Οικονομικών των χωρών της ευρωζώνης.

Οι χρηματοδοτικές ανάγκες της Ελλάδας λόγω της πανδημίας αναμένεται να είναι υψηλές. Η έκτασή τους συναρτάται με τα δημοσιονομικά μέτρα που θα ληφθούν για την αντιμετώπιση της πανδημίας, όπως και με το υψηλό έλλειμμα που εκτιμάται ότι θα καταγραφεί το 2020. Μια επιλογή χρηματοδότησης μπορεί να είναι η χρησιμοποίηση της πιστοληπτικής γραμμής στήριξης από τον ESM σύμφωνα με την απόφαση του Eurogroup. Ωστόσο η απόφαση αυτή κρίνεται άτολμη και ανεπαρκής, καθώς η σχετική χρηματοδότηση υπολείπεται σημαντικά των αναγκών στήριξης των οικονομιών οι οποίες επλήγησαν λόγω των εκτεταμένων μέτρων υποχρεωτικού εγκλεισμού και περιορισμού της οικονομικής δραστηριότητας που τους επιβλήθηκε λόγω της πανδημίας. Επιπρόσθετα, λόγω του “στίγματος” που συνοδεύει την (έστω και χωρίς προϋποθέσεις) προσφυγή στον ESM, πολλές Κυβερνήσεις είναι πιθανό να δείξουν απροθυμία ως προς την άντληση τέτοιου είδους χρηματοδότησης. Το μέγιστο ποσό χρηματοδότησης που μπορεί να λάβει η Ελλάδα μέσω του ESM είναι 3,8 δισ. ευρώ (2% του ΑΕΠ 2019).

2.1.3. Η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη βάση του Γαλλογερμανικού σχεδίου για την αντιμετώπιση της κρίσης

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 27 Μαΐου ανακοίνωσε ένα φιλόδοξο χρηματοδοτικό σχέδιο συνολικού ποσού 750 δισ. ευρώ με ορίζοντα μεσο-μακροπρόθεσμο για την στήριξη της ευρωπαϊκής οικονομίας και την ενίσχυση των προοπτικών βιώσιμης ανάπτυξης των χωρών μελών της Ε.Ε. Η παροχή χρηματοδότησης στα κράτη μέλη θα λάβει τη μορφή τόσο δανείων όσο και μεταβιβάσεων, οι οποίες δεν δημιουργούν μελλοντικές απαιτήσεις για επιστροφή κεφαλαίων, όπως στην περίπτωση των δανείων. Το ποσό των 750 δισ. ευρώ πρόκειται να αξιοποιηθεί επιπλέον από την ήδη υπάρχουσα χρηματοδοτική πρόβλεψη μέσω του ESM, του προγράμματος SURE και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, που ανέρχονται συνολικά στα 540 δισ. ευρώ. Ο βασικός σκοπός του νέου προτεινόμενου σχεδίου είναι να διασφαλίσει ότι η πανδημία δεν θα αποτελέσει παράγοντα για την επιβράδυνση των επενδύσεων, ενώ παράλληλα επιδιώκεται και η στήριξη των βιώσιμων επιχειρήσεων αλλά και η προώθηση επενδύσεων σε ψηφιακές τεχνολογίες καθώς και η προβολή της περιβαλλοντικής διάστασης της ανάπτυξης. Το σχέδιο προβλέπει:

- Την υποστήριξη των κρατών μελών για να επανακάμψουν από την κρίση μέσω τόνωσης των δημοσίων επενδύσεων. Ο πυλώνας αυτός υποστηρίζεται από ένα νέο χρηματοδοτικό εργαλείο που ονομάζεται “διευκόλυνση ανάκαμψης και ανθεκτικότητας”. Οι διαθέσιμοι πόροι για το εργαλείο αυτό ανέρχονται σε 560 δισ. ευρώ. και η διαχείριση θα γίνεται μέσω της διαδικασίας του ευρωπαϊκού εξάμηνου. Τα 310 δισ. ευρώ θα αφορούν μεταβιβάσεις και τα υπόλοιπα 250 δισ. ευρώ θα μπορούν να χορηγηθούν με την μορφή χαμηλότοκων δανείων.

- Τα υπόλοιπα 190 δισ. ευρώ της πρότασης αφορούν στην υποβοήθηση των ιδιωτικών επενδύσεων δια μέσου της χρηματοδοτικής στήριξης των βιώσιμων επιχειρήσεων. Επίσης, αφορούν στην ενίσχυση των υπάρχοντων υποδομών αλλά και τη δημιουργία νέων σε τομείς όπως η υγεία και η εξωτερική βοήθεια για την αντιμετώπιση μελλοντικών κρίσεων.

Η χρηματοδότηση της συνολικής αυτής πρότασης θα προέλθει κυρίως από την έκδοση μακροχρόνιων ομολόγων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με εγγύηση τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προτείνεται επίσης ως πηγές άντλησης κεφαλαίων, η αύξηση των ίδιων πόρων της Ένωσης καθώς και η αύξηση ή η επιβολή κάποιων περιβαλλοντικών φόρων.

Το ύψος των πόρων που μπορούν να διοχετευτούν προς την Ελλάδα τόσο με την μορφή μεταβιβάσεων όσο και με την μορφή δανείων ανέρχεται στα 32 δισ. ευρώ, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι το πρόγραμμα αυτό δεν υποκαθιστά την διοχέτευση πόρων από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε. η χρήση των οποίων θα εξακολουθήσει να πραγματοποιείται όπως και στο παρελθόν. Μία σειρά από παραμέτρους όμως δεν έχουν ακόμα αποσαφηνιστεί. Για παράδειγμα, αν ένα κράτος-μέλος μπορεί να λάβει μόνο μεταβιβάσεις χωρίς να είναι αναγκασμένο να λάβει και ένα ποσοστό της χρηματοδότησης ως δάνειο. Επίσης ο τρόπος διασύνδεσης της χρηματοδότησης με το ευρωπαϊκό εξάμηνο δεν είναι ξεκάθαρος, κυρίως ως προς το αν οι προϋποθέσεις εκταμίευσης θα συνδέονται με την εκπλήρωση συστάσεων πολιτικής, και αν θα υπάρχει και ποια θα είναι η διαδικασία αξιολόγησης. Σε κάθε περίπτωση η προτεινόμενη από την Επιτροπή πρωτοβουλία κρίνεται πολύ θετικά και μπορεί υπό προϋποθέσεις να αποτελέσει ευκαιρία για την διοχέτευση σημαντικών κονδυλίων, χωρίς να δημιουργεί μελλοντικές απαιτήσεις για επιστροφή κεφαλαίων και χωρίς να αυξάνει το δημόσιο χρέος της χώρας για το μέρος των κεφαλαίων εκείνων που θα διατεθούν με τη μορφή μεταβιβάσεων.

2.1.4. Επισκόπηση μέτρων Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για την αντιμετώπιση της κρίσης COVID-19

Σε ότι αφορά την ελληνική οικονομία, η δυνητική ρευστότητα από τη συμμετοχή των ελληνικών κρατικών ομολόγων στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης και η χαλάρωση των κριτηρίων καταλληλότητάς τους ως εξασφαλίσεις για πράξεις πιστοδοτικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος (Collateral Easing), δύνανται, να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της κρίσης. Ήδη, τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο, η ΤτΕ προχώρησε σε σημαντική παροχή ρευστότητας σωρευτικά περί των €14 δισ. (από σχεδόν μηδενική παροχή τους προηγούμενους μήνες) μέσω πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος, χωρίς την ανάγκη χρήσης του μηχανισμού έκτακτης ρευστότητας (ELA).⁴³

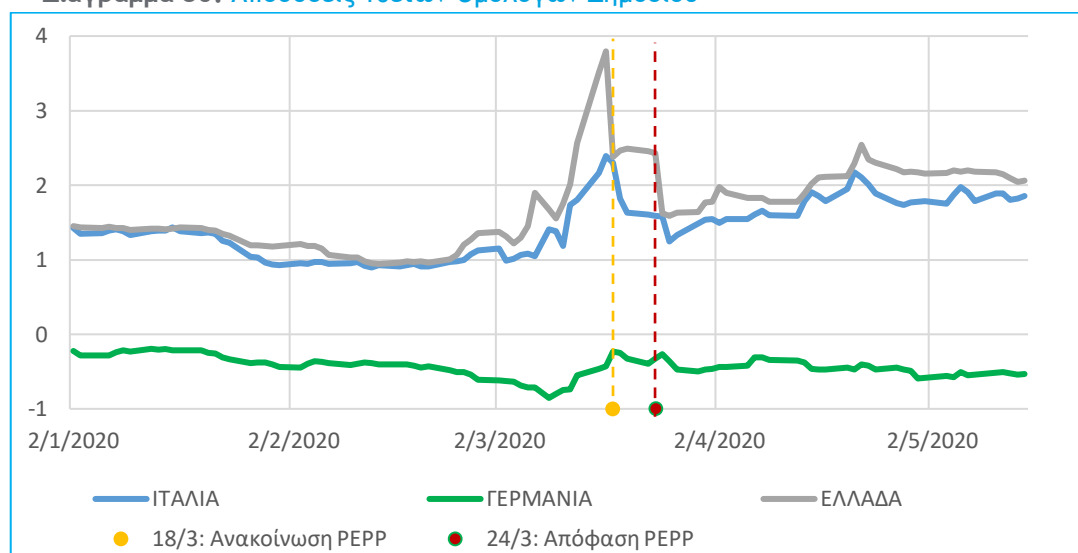
Επίσης, σύμφωνα με στοιχεία Μάϊου της ΕΚΤ⁴⁴, από το σύνολο το 750 δισ. ευρώ του προγράμματος ποσοτικής χαλάρωσης, η ΕΚΤ έχει αγοράσει κρατικά ομόλογα

⁴³ Βάσει των δημοσιευμένων στοιχείων ισολογισμών Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών: <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/wfs/dis/html/index.en.html>
⁴⁴ <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/pepp/html/index.en.html>

συνολικής αξίας 186,6 δισ. ευρώ εκ των οποίων τα 4,69 δισ. ευρώ αφορούν σε ελληνικά κρατικά ομόλογα. Η σημαντική αυτή στήριξη με αγορές ελληνικών τίτλων κρατικού χρέους δεν θα αφορά μόνο τα περίπου 40 δισ. ευρώ ελληνικών κρατικών ομολόγων σε κυκλοφορία⁴⁵, αλλά και το πρόγραμμα έκδοσης νέων τίτλων χρέους της ελληνικής κυβέρνησης καθόλο το χρονικό διάστημα κατά το οποίο αυτοί θα συγκαταλέγονται ως επιλέξιμοι τίτλοι στο πρόγραμμα. Το Διάγραμμα 30 δείχνει σαφώς την αύξηση της απόδοσης του 10ετούς ομολόγου ελληνικού Δημοσίου πριν την ανακοίνωση της επιλεξιμότητάς του από την ΕΚΤ την 18^η Μαρτίου και την κάθετη πτώση της απόδοσης του την ίδια ημέρα μετά τη σχετική ανακοίνωση και την περαιτέρω πτώση την ημέρα δημοσίευσης απόφασης για ένταξη των ελληνικών ομολόγων στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης (24/3)⁴⁶. Ανάλογη πορεία ακολούθησε η απόδοση του δεκαετούς ιταλικού τίτλου, ενώ αντίθετα η απόδοση του δεκαετούς ομολόγου του γερμανικού Δημοσίου κατέγραψε ελαφρά επιδείνωση, παραμένοντας ωστόσο σε αρνητικό επίπεδο. Ενθαρρυντικό είναι επίσης το γεγονός ότι στις 10 Ιουνίου πραγματοποιήθηκε νέα έκδοση δεκαετούς ομολόγου με το οποίο αντλήθηκαν 3 δισ. ευρώ με την ετήσια απόδοση να διαμορφώνεται κατά την έκδοση περί στο 1,56%.

Διάγραμμα 30: Αποδόσεις 10ετών Ομολόγων Δημοσίου

Πηγή: *Bloomberg*

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα τις παραμονές της ανακοίνωσης της πανδημίας, είχε δείξει σαφή σημάδια βελτίωσης, όπως άλλωστε αναφέρεται στη σχετική έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το 2019.⁴⁷ Σε αυτά περιλαμβάνονται η διατήρηση της κεφαλαιακής επάρκειας, η αύξηση της καταθετικής βάσης και η μείωση των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων. Η ελάφρυνση των εποπτικών απαιτήσεων σε κεφαλαιακή επάρκεια και η ευελιξία στην διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου, τα οποία αποφασίστηκαν σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μπορούν να συμβάλουν σε περαιτέρω

⁴⁵ <http://www.pdma.gr/el/debt-instruments-gr/2012-02-24-17-13-50>

⁴⁶ Από τα μέσα Μαΐου και μέχρι τις αρχές Ιουνίου οι αποδόσεις των δεκαετών ομολόγων του ελληνικού Δημοσίου βρίσκονται κάτω από το 2%. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία στις 4/6 η απόδοση διαμορφωνόταν περί το 1,4%. Ωστόσο παραμένει σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με τον Φεβρουάριο όπου για περίπου τρεις εβδομάδες είχε βρεθεί οριακά χαμηλότερα από το 1%.

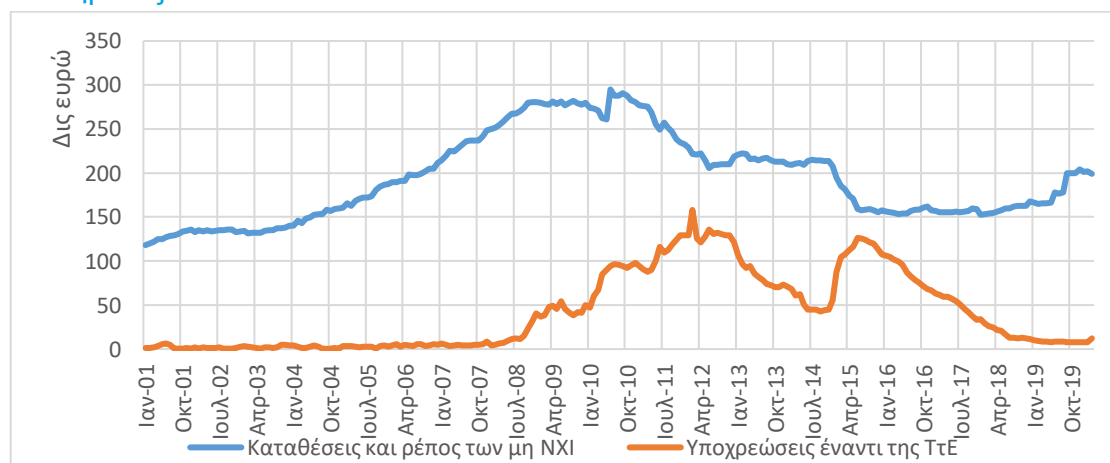
⁴⁷ <https://www.bankofgreece.gr/Publications/ekthdkt2019.pdf>

επιτάχυνση της πιστωτικής επέκτασης του τραπεζικού συστήματος σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά.

Τέλος, σχετικά με την εξέλιξη του ύψους της χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών και για αντιπαραβολή με την κρίση των αρχών του 2010, το Διάγραμμα 31 δείχνει το ύψος των καταθέσεων των ελληνικών τραπεζών⁴⁸, καθώς και το ύψος των υποχρεώσεων τους από την ΤτΕ, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος (Πράξεις Ανοικτής Αγοράς, ELA, κλπ). Είναι θετικό ότι στις παραμονές της κρίσης το ελληνικό τραπεζικό σύστημα είχε μειώσει στο ελάχιστο την εξάρτησή του από ELA, εξαιτίας μιας σειράς παραγόντων. Σε αυτούς συγκαταλέγονται, η λήξη του προγράμματος προσαρμογής, η άρση της παρέκκλισης από την επιλεξιμότητα των τίτλων ελληνικού Δημοσίου, η εξεύρεση εναλλακτικών μεθόδων δανεισμού του δημοσίου τομέα απευθείας από τις αγορές και η αύξηση της καταθετικής βάσης.

Συγκρίνοντας τα επίπεδα του περασμένου Μαρτίου με αυτά της προηγούμενης δεκαετίας, διαπιστώνονται οι σημαντικές δυνατότητες χρηματοδότησης που παρέιχε το Ευρωσύστημα στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, όπως ειδικά όταν συνέβησαν τα δύο επεισόδια προσφυγής στον έκτακτο μηχανισμό στήριξης (ELA) κατά την διάρκεια των ετών 2011 έως 2016, οπότε και η χρηματοδότηση από τον ELA ξεπέρασε τα 120 δισ. ευρώ. Οι δυνατότητες αυτές εξακολουθούν να υφίστανται για το ελληνικό σύστημα ως εργαλεία διασφάλισης ρευστότητας, και αποτελούν αναγκαία συνθήκη για την ομαλή λειτουργία των ελληνικών τραπεζών.

Διάγραμμα 31: Συγκεντρωτικά Στοιχεία Παθητικού Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος

Πηγή: ΤτΕ

⁴⁸ Όπως αποτυπώνεται στις συγκεντρωτικές λογιστικές τους καταστάσεις
<https://www.bankofgreece.gr/statistika/nomismatikh-kai-trapezikh-statistiki>

2.2. Δημοσιονομικά μέτρα στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση της κρίσης

Η υγειονομική κρίση που προκλήθηκε από την πανδημία του COVID-19, δημιούργησε την ανάγκη λήψης έκτακτων μέτρων περιστολής οικονομικών δραστηριοτήτων για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού, τα οποία είχαν σημαντικές αρνητικές οικονομικές συνέπειες. Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ⁴⁹ ανεστάλη η λειτουργία του 14,6% του συνόλου των επιχειρήσεων της χώρας οι οποίες απασχολούν το ένα τέταρτο του συνολικού εργατικού δυναμικού (Πίνακας 23).

Πίνακας 23: Συνέπειες των περιοριστικών μέτρων με στόχο τον περιορισμό εξάπλωσης του COVID-19 στις επιχειρήσεις

	Απόλυτο μέγεθος	Ως % του συνόλου
Πλήθος επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας, εκ των οποίων...	205.984	14,6%
... έχουν εξαγωγική δραστηριότητα	2.954	1,4%
... έχουν τη δυνατότητα διενέργειας ηλεκτρονικών συναλλαγών	3.278	1,6%
Αριθμός απασχολούμενων σε επιχειρήσεις που τέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας	1.063.098	25,4%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Δεδομένων των εκτατών συνθηκών, η Κυβέρνηση υιοθέτησε σειρά οικονομικών μέτρων με στόχο τον περιορισμό των αρνητικών οικονομικών συνεπειών. Σύμφωνα με όσα αποτυπώνονται στο Πρόγραμμα Σταθερότητας 2020⁵⁰ (Stability Programme), οι συνολικές δημοσιονομικές επιπτώσεις για τον προϋπολογισμό του 2020 θα ανέλθουν σε περίπου 9,5 δισ. ευρώ. Επιπλέον περίπου 2 δισ. ευρώ θα κινητοποιηθούν με τη μορφή εγγυημένων δανείων μέσω της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας. Το ύψος των παρεμβάσεων με δημοσιονομική επίπτωση το 2020 εκτιμάται σε περίπου 5,1% του ΑΕΠ του 2019. Ο ευρωπαϊκός μέσος όρος του ύψους των δημοσιονομικών παρεμβάσεων για το 2020 ανέρχεται στο 5,5% του ΑΕΠ 2019, ενώ εξαιρουμένης της Γερμανίας ο μέσος όρος διαμορφώνεται στο 3,4% του ΑΕΠ 2019 (Πίνακας 1).

Πίνακας 24: Δημοσιονομική επίπτωση των εκτάκτων μέτρων στήριξης για την αντιμετώπιση της πανδημίας του COVID-19 ως ποσοστό του ΑΕΠ 2019 σε ευρωπαϊκές χώρες

Γερμανία	13,2%
Λιθουανία	6,6%
Ηνωμένο Βασίλειο	5,6%
Λουξεμβούργο	5,2%
Αυστρία	5,1%
Ελλάδα	5,1%
Δανία	4,7%
Ιταλία	4,5%
Εσθονία	4,1%
Κύπρος	4,0%
Σλοβενία	4,0%

⁴⁹ Δελτίο Τύπου ΕΛΣΤΑΤ, Στατιστικά στοιχεία επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας λόγω της πανδημίας της νόσου του κορονοϊού, 19 Απριλίου 2020

⁵⁰ Μάιος 2020

Μάλτα	3,9%
Τσεχία	3,8%
Πολωνία	3,1%
Ισπανία	2,8%
Λετονία	2,8%
Ουγγαρία	2,7%
Ολλανδία	2,7%
Κροατία	2,4%
Σλοβακία	2,4%
Πορτογαλία	2,3%
Σουηδία	2,3%
Βέλγιο	2,2%
Γαλλία	1,8%
Ιρλανδία	1,8%
Φιλανδία	1,4%
Βουλγαρία	1,3%
Ρουμανία	1,2%
Σύνολο Ε.Ε. & Η.Β.	5,5%
Σύνολο Ε.Ε. & Η.Β. (χωρίς την Γερμανία)	3.4%

Πηγή: Stability Programme 2020 & European Commission Spring 2020 Economic Forecast (επεξεργασία ΕΔΣ)

Στον Πίνακα 25 καταγράφονται αναλυτικά τα μέτρα που έχουν ενεργοποιηθεί για τη στήριξη της ελληνικής οικονομίας και η δημοσιονομική επίπτωση εντός του 2020, για το καθένα από αυτά.⁵¹ Δημοσιονομική επίπτωση εντός του 2020, σημαίνει ότι είτε επιβαρύνεται ευθέως ο προϋπολογισμός 2020 λόγω αύξησης δαπάνης, είτε η επιβάρυνση προκύπτει λόγω έκπτωσης φόρου-μείωσης φορολογικού συντελεστή, είτε λόγω των μεταθέσεων εισπραξης εσόδων στο μέλλον. Στην τελευταία περίπτωση ως δημοσιονομική επίπτωση στον προϋπολογισμό του 2020 καταγράφεται η απώλεια εσόδων τα οποία επρόκειτο να εισπραχθούν εντός του 2020, αλλά λόγω των παρεμβάσεων, η εισπραξη μετατίθεται για μετά το 2020⁵².

Από το σύνολο των παρεμβάσεων, το 73,7%, αφορά σε μεταβιβαστικές πληρωμές (α/α 10-21)⁵³, 16,4% αφορά σε δημοσιονομικές επιπτώσεις που προκαλούνται από παράταση/αναστολή πληρωμής φόρων και ασφαλιστικών εισφορών (α/α 1-5), 3,6% αφορούν σε φορολογικές ελαφρύνσεις (α/α 6-9) και 6,3% του ύψους των παρεμβάσεων (α/α 22-27), εκτιμάται ότι θα κατευθυνθεί σε δημόσια κατανάλωση.

⁵¹ Επισημαίνεται πως αποτυπώνονται μόνο εκείνα τα μέτρα τα οποία κατά τον χρόνο δημοσιοποίησης της έκθεσης είχαν θεσμοθετηθεί. Συνεπώς, δεν περιλαμβάνονται μέτρα τα οποία έχουν ανακοινωθεί, συζητούνται ή αναφέρονται στον Τύπο αλλά δεν έχουν μέχρι στιγμής θεσμοθετηθεί (π.χ. ειδικά επιδόματα).

⁵² Για παράδειγμα το μέτρο με α/α 1 «Αναστολή πληρωμών ΦΠΑ» δημιουργεί δημοσιονομική επίπτωση το 2020 ύψους 835 εκατ. ευρώ, που σημαίνει ότι λόγω της αναστολής πληρωμών η εισπραξη του ποσού αυτού αντί να πραγματοποιηθεί εντός του 2020 μετατίθεται τα επόμενα έτη.

⁵³ Αφορούν σε επιχορηγήσεις/επιδόματα σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Στην κατηγορία αυτή έχει συμπεριληφθεί και το μέτρο της «Επιστρεπτέας προκαταβολής», το οποίο είναι μορφή κρατικού δανείου με προνομιακούς όρους. Αφορά ιδιωτικές επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως κλάδου, οι οποίες απασχολούν από 1 έως πεντακόσιους (500) εργαζόμενους και έχουν πληγεί οικονομικά λόγω πανδημίας COVID-19. Η συνολική διάρκεια του προγράμματος είναι πενταετής. Το πρώτο έτος έχει περίοδο χάριτος και η αποπληρωμή (επιστροφή) πραγματοποιείται τα επόμενα τέσσερα έτη, σε ισόποσες μηνιαίες δόσεις με χαμηλό επιτόκιο. Το ύψος της ενίσχυσης προς κάθε επιχείρηση προσδιορίζεται τυποποιημένα και δεν μπορεί να ξεπεράσει το ποσό των 500.000 ευρώ.

Πίνακας 25: Έκτακτα μέτρα στήριξης της οικονομίας για την αντιμετώπιση της κρίσης του COVID-19 και οι δημοσιονομικές επιπτώσεις αυτών στον προϋπολογισμό του 2020.

α/α	Μέτρο	Εκατ. €
1.	Αναστολή πληρωμών ΦΠΑ. Η περίοδος αναστολής λήγει στο τέλος Αυγούστου.	835
2.	Αναστολή φορολογικών υποχρεώσεων για επιχειρήσεις, ελεύθερους επαγγελματίες και ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων που πλήττονται από την κρίση του κορωνοϊού. Η αναστολή λήγει στο τέλος Αυγούστου.*	383
3.	Αναστολή ασφαλιστικών υποχρεώσεων για επιχειρήσεις, ελεύθερους επαγγελματίες και ατομικές επιχειρήσεις που πλήττονται από την κρίση του κορωνοϊού.*	47
4.	Παράταση 3 μηνών δόσεων φορολογικών ρυθμίσεων. Οι πληρωμές θα αρχίσουν από την 1η Ιουνίου 2020.	278
5.	Αναστολή πληρωμής φορολογικών υποχρεώσεων για ιδιοκτήτες ακινήτων που έλαβαν μειωμένο ενοίκιο.*	19
6.	Έκπτωση 25% σε φόρους και ασφαλιστικές εισφορές για τον μήνα Απρίλιο εάν αυτές πληρωθούν εμπρόθεσμα.	68
7.	Έκπτωση 25% σε ΦΠΑ εάν πληρωθεί εμπρόθεσμα.	38
8.	Αναβολή του επανυπολογισμού των αντικειμενικών αξιών	133
9.	Κατάργηση των εισφορών ΟΤΑ για επιχειρήσεις των οποίων η λειτουργία έχει ανασταλεί.	110
10.	Για τους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα που τελούν σε αναστολή της σύμβασης εργασίας τους το μέρος του δώρου Πάσχα που αντιστοιχεί στην περίοδο αναστολής θα καλυφθεί από τον κρατικό προϋπολογισμό.	187
11.	Ειδικό επίδομα 800€ σε ελεύθερους επαγγελματίες, αυτοαπασχολούμενους και ατομικές επιχειρήσεις που πλήττονται από την κρίση. Μηνιαίο ισοδύναμο 533€ θα χορηγηθεί για τον Μάιο	574
12.	Ειδικό επίδομα 800€ σε μισθωτούς εταιριών που πλήττονται από την κρίση. Μηνιαίο ισοδύναμο 533€ θα χορηγηθεί τον Μάιο.*	1.602
13.	Ειδικό επίδομα 800€ σε εργοδότες που απασχολούν έως 20 εργαζόμενους, που πλήττονται από την κρίση. Μηνιαίο ισοδύναμο 533€ θα χορηγηθεί τον Μάιο.	73
14.	Επίδομα 600€ για επιστήμονες (οικονομολόγοι/λογιστές, μηχανικοί, δικηγόροι, ιατροί, καθηγητές, ερευνητές). Μηνιαίο ισοδύναμο 533 ευρώ θα χορηγηθεί τον Μάιο.	108
15.	Άδεια ειδικού σκοπού μερικώς χρηματοδοτούμενη (25%) από το δημόσιο για τη διευκόλυνση των γονέων με παιδιά κάτω των 15 ετών.	15
16.	Επίδομα 400€ σε 155.000 μακροχρόνια άνεργους.	65
17.	Οι ασφαλιστικές εισφορές εργαζομένων σε επιχειρήσεις των οποίων έχει ανασταλεί η σύμβαση εργασίας, καθώς και οι εισφορές των ελεύθερων επαγγελματιών που αντιμετωπίζονται ως μισθωτοί για φορολογικούς λόγους που πλήττονται από την κρίση του κορωνοϊού θα καλυφθούν από το δημόσιο.*	1.357
18.	Επιστρεπτέα προκαταβολή σε επιχειρήσεις.	2.000
19.	Παράταση δύο μηνών της καταβολής τακτικής επιδότησης ανεργίας, του επιδόματος μακροχρονίως ανέργων και του βοηθήματος ανεργίας σε ελεύθερους επαγγελματίες και αυτοαπασχολούμενους.*	232
20.	Αποζημίωση σε επιβατηγά πλοία.	15
21.	Επιδότηση επιτοκίου ενήμερων επιχειρηματικών δανείων για 3 μήνες για μικρομεσαίες επιχειρήσεις υπό την προϋπόθεση διατήρησης της απασχόλησης.	800
22.	Δώρο Πάσχα για δημόσιους υπαλλήλους σε νοσοκομεία, στο ΕΚΑΒ, στον ΕΟΔΥ και στην Πολιτική Προστασία.	62
23.	Μείωση του clawback στα νοσοκομεία.	19
24.	Ενίσχυση του συστήματος δημόσιας υγείας	273
25.	Ενίσχυση του προϋπολογισμού του Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης.	150
26.	Χρηματοδοτήσεις Υπ. Πολιτισμού	10
27.	Δαπάνες σε άλλα Υπουργεία εκτός του Υπ. Υγείας.	90
ΣΥΝΟΛΟ		9.543
28.	Εγγυήσεις της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας	2.000
ΣΥΝΟΛΟ (με εγγυήσεις)		11.543

Πηγή: [Stability Programme 2020 & επεξεργασία ΕΔΣ](#)

* Στις 20/5/2020 ανακοινώθηκαν παρατάσεις και επεκτάσεις των εν λόγω μέτρων, χωρίς ωστόσο να έχει δημοσιοποιηθεί ή να έχει ενημερωθεί το ΕΔΣ για την επιπρόσθετη δημοσιονομική επίπτωση των μέτρων αυτών.

** Δεν συμπεριελήφθησαν μέτρα τα οποία εκτιμάται ότι δεν έχουν δημοσιονομική επίπτωση.

Ως προς την αποτελεσματικότητα των μέτρων για την ανάσχεση της ύφεσης στην οικονομία, το Υπουργείου Οικονομικών εκτιμά ότι οι παρεμβάσεις που υιοθετήθηκαν θα έχουν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της ύφεσης κατά 5,3 ποσοστιαίες μονάδες (Πίνακας 26). Εκτιμάται δηλαδή πως τα μέτρα για την αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της πανδημίας θα έχουν, σχεδόν, ισόποση θετική επίδραση στη συγκράτηση του ρυθμού περιστολής του ΑΕΠ. Συνεπώς υπολογίζεται ένας δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής για το σύνολο των μέτρων λίγο πάνω από τη μονάδα, η οποία εκτίμηση κρίνεται ως ρεαλιστική⁵⁴. Έπεται, ότι ενδεχόμενη πιο συγκρατημένη δημοσιονομική διαχείριση η οποία συνεπάγεται χαμηλότερη εκτέλεση των επεκτατικών δημοσιονομικών μέτρων εντός του 2020 θα έχει ως συνέπεια την επιδείνωση της ύφεσης.

Πίνακας 26: Συνέπειες των μέτρων στήριξης της οικονομίας στην ύφεση (2 σενάρια)

	Βασικό σενάριο	Δυσμενές σενάριο
Ποσοστό μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ 2020 χωρίς τα μέτρα	-10,00%	-13,20%
Ποσοστό μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ 2020 μετά τα μέτρα της Κυβέρνησης για την αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της πανδημίας	-4,70%	-7,90%
Συνεισφορά μέτρων στο ΑΕΠ	5,30%	

Πηγή: Δελτίο Τύπου Υπ. Οικονομικών, 06/05/2020

Σε αυτό το πλαίσιο, μπορούν να εξεταστούν και ορισμένες διορθωτικές κινήσεις προκειμένου να καλυφθούν τυχόν κενά στην εκτέλεση του δημοσιονομικού προγράμματος. Τα σημαντικότερα από αυτά αφορούν στην εξαίρεση από τα μέτρα στήριξης του εισοδήματος των εργαζόμενων στον πολιτισμό και των απασχολούμενων με εργόσημο καθώς και στην έλλειψη στοχευμένων μέτρων για την στήριξη του εισοδήματος ανέργων οι οποίοι δεν είναι δικαιούχοι του επιδόματος ανεργίας καθώς και των νοικοκυριών που απειλούνται από τον κίνδυνο φτώχειας.

2.3. Παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας

Οι παρεμβάσεις της κυβέρνησης στην αγορά εργασίας, εξαιτίας των έκτακτων συνθηκών μετά την εμφάνιση του κορωνοϊού COVID-19, αναπτύχθηκαν γύρω από δύο άξονες: α) ρυθμίσεις θεσμικού χαρακτήρα και β) ρυθμίσεις για τη διατήρηση των θέσεων εργασίας στους κλάδους που πλήττονται άμεσα από τα μέτρα για τον περιορισμό της διασποράς του ιού.

Σχετικά με τις ρυθμίσεις θεσμικού χαρακτήρα, θεσπίστηκε η δυνατότητα οι επιχειρήσεις να επιλέξουν μονομερώς την παροχή εξ αποστάσεως εργασίας από τους εργαζόμενους, χωρίς να επηρεάζεται το ύψος του αποδοχών τους.

Επίσης, θεσπίστηκε η δυνατότητα οι επιχειρήσεις, των οποίων η λειτουργία έχει ανασταλεί κατόπιν εντολής δημόσιας αρχής ή πλήττονται σημαντικά από την

⁵⁴ Δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής ίσος με τη μονάδα (1) σημαίνει ότι για κάθε αύξηση των δημοσίων δαπανών ή/και μείωση φόρων κατά 1% αυτό προκαλεί αύξηση κατά 1% στο πραγματικό ΑΕΠ. Υπάρχει πληθώρα επιστημονικών άρθρων που καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι, ειδικά όταν η οικονομία βρίσκεται σε φάση ύφεσης, ο δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής είναι υψηλός και σε πολλές περιπτώσεις ξεπερνάει κατά πολύ τη μονάδα (1). Βλ. Ενδεικτικά: Auerbach, A.J., & Gorodnichenko Y. (2012). Measuring the output responses to fiscal policy. *American Economic Journal: Economic Policy*, 4(2), 1-27, Arin, P.K., Koray, F., & Spagnolo, N. (2015). Fiscal multipliers in good times and bad times. *Journal of Macroeconomics*, 44, 303-311

οικονομική κρίση λόγω της πανδημίας, να μπορούν να κάνουν χρήση της ρύθμισης για αναστολή συμβάσεων εργασίας, υπό την προϋπόθεση να μην προβούν σε καταγγελία των συμβάσεων εργασίας για το σύνολο του προσωπικού τους κατά τη διάρκεια χρήσης του μέτρου και μετά τη λήξη του για χρονικό διάστημα ίσο με εκείνο της αναστολής⁵⁵. Η πολιτεία καταβάλει στους εργαζόμενους, των οποίων η σύμβαση εργασίας τελεί σε αναστολή, αποζημίωση ειδικού σκοπού 534€ για κάθε μήνα αναστολής της σύμβασης εργασίας και παρέχει πλήρη ασφαλιστική κάλυψη υπολογιζόμενη επί των ονομαστικών μισθών τους. Ειδικά για τον τουριστικό και επισιτιστικό κλάδο προβλέπεται ότι κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου οι επιχειρήσεις με εργαζόμενους που έχουν δικαίωμα επαναπρόσληψης, για την φετινή τουριστική περίοδο θα μπορούν να θέσουν τους παραπάνω εργαζόμενους σε αναστολή της σύμβασης εργασίας τους από 1/6/2020 έως 30/9/2020 εφόσον τους επαναπροσλάβουν.⁵⁶

Επιπλέον, κατά την περίοδο των περιοριστικών μέτρων, θεσπίστηκε η δυνατότητα οι επιχειρήσεις να ορίσουν προσωπικό ασφαλούς λειτουργίας, που σήμαινε ότι με μονομερή απόφαση του εργοδότη, μια επιχείρηση, μπορούσε να θέσει έως το 50% των εργαζόμενων της σε καθεστώς «εκ περιτροπής απασχόλησης», για χρονικό διάστημα έως και έξι μήνες. Οι εργαζόμενοι που τέθηκαν σε καθεστώς εκ περιτροπής απασχόλησης εργάζονταν κατ' ελάχιστο 2 εβδομάδες το μήνα και οι αποδοχές τους προσαρμόζονταν αναλόγως. Οι επιχειρήσεις που έκαναν χρήση της ρύθμισης, απαγορεύονταν να προχωρήσουν σε καταγγελία συμβάσεων εργασίας για το σύνολο του προσωπικού, τόσο κατά την περίοδο εφαρμογής του μέτρου, όσο και για πρόσθετο διάστημα ίσο με το διάστημα εφαρμογής. Επισημαίνεται, ότι οι μισθωτοί που τέθηκαν σε καθεστώς εκ περιτροπής εργασίας δεν δικαιούνταν την αποζημίωση ειδικού σκοπού.

Το παραπάνω μέτρο της εκ περιτροπής εργασίας καταργήθηκε με την ενεργοποίηση του «μηχανισμού ενίσχυσης απασχόλησης με τη μορφή οικονομικής ενίσχυσης βραχυχρόνιας εργασίας, που καλείται «ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ». Πιο συγκεκριμένα, από 15/6/2020 και έως 15/10/2020, οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα που εντάσσονται στο μηχανισμό ενίσχυσης της απασχόλησης, δύνανται να προβαίνουν σε μείωση του χρόνου εβδομαδιαίας εργασίας μέχρι και 50%, έως και του συνόλου των εργαζομένων που απασχολούν με εξαρτημένη σχέση εργασίας πλήρους απασχόλησης, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα προβούν σε καταγγελία των συμβάσεων εργασίας και θα διατηρήσουν τους ονομαστικούς μισθούς των εργαζομένων αυτών για όσο χρονικό διάστημα εντάσσεται ο καθένας από αυτούς στον μηχανισμό.^{57,58} Επίσης, οι επιχειρήσεις έχουν την υποχρέωση να καλύπτουν το σύνολο των ασφαλιστικών εισφορών του εργαζομένου (υπολογιζόμενων επί του αρχικού ονομαστικού μισθού). Η πολιτεία αναλαμβάνει την υποχρέωση αναπλήρωσης κατά 60% του εισοδήματος

⁵⁵ Υποχρεούνται να απασχολούν τους ίδιους εργαζόμενους και με το ίδιο είδος σύμβασης εργασίας (συμβάσεις πλήρους ή μερικής ή εκ περιτροπής απασχόλησης).

⁵⁶ Δικαίωμα επαναπρόσληψης έχουν οι εργαζόμενοι που απασχολήθηκαν κατά το έτος 2019 με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας σε κύρια και μη κύρια ξενοδοχειακά και τουριστικά καταλύματα εποχικής λειτουργίας

⁵⁷ Δικαίωμα συμμετοχής στο μηχανισμό ενίσχυσης της απασχόλησης θα έχουν όλες οι επιχειρήσεις που κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα εμφανίζουν μείωση τζίρου κατά τουλάχιστον 20% (συμπεριλαμβάνονται επιχειρήσεις που λειτουργούν για πρώτη φορά και δεν έχουν καταγράψει έσοδα).

⁵⁸ Η μείωση του χρόνου εβδομαδιαίας εργασίας δεν επιφέρει μετατροπή της σύμβασης εργασίας των εργαζομένων που εντάσσονται στον μηχανισμό, για το χρονικό διάστημα που οι επιχειρήσεις κάνουν χρήση του εν λόγω μέτρου.

του εργαζομένου για το χρόνο που δεν θα εργάζεται και σε περίπτωση που η καθαρή αμοιβή μετά την ανωτέρω προσαρμογή υπολείπεται του κατώτατου μισθού, η διαφορά θα αναπληρώνεται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Σκοπός του μηχανισμού είναι η διατήρηση των θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα, αλλά παράλληλα και η κάλυψη του μεγαλύτερου μέρους της απώλειας του εισοδήματος των εργαζομένων που θα μπαίνουν σε εκ περιτροπής εργασία, κατά το μοντέλο του υιοθετήθηκε και από άλλες χώρες. Η δαπάνη για την υλοποίηση του μηχανισμού ενίσχυσης της απασχόλησης θα χρηματοδοτηθεί από τον κρατικό προϋπολογισμό ή/και από ευρωπαϊκούς πόρους.

Σε ότι αφορά το δεύτερο άξονα, δηλαδή της διατήρηση των θέσεων εργασίας, η κυβέρνηση προέκρινε την ενσωμάτωση «ρήτρας διατήρησης της απασχόλησης» για όσες επιχειρήσεις κάνουν χρήση των χρηματοδοτικών εργαλείων στήριξης. Ειδικότερα: α) οι επιχειρήσεις, που θα λάβουν επιδότηση μέσω της επιστρεπτέας προκαταβολής, υποχρεούνται να διατηρήσουν έως την 31/10/2020 τον αριθμό των εργαζομένων που απασχολούσαν κάτω από οποιοδήποτε καθεστώς απασχόλησης κατά την 30/3/2020, β) οι επιχειρήσεις που θα κάνουν χρήση του μέτρου της επιδότησης επιτοκίου των ενήμερων επιχειρηματικών δανείων τους, θα πρέπει να διατηρήσουν έως την 31/12/2020 τουλάχιστον τον ίδιο αριθμό εργαζομένων που απασχολούσαν κατά την 19/3/2020 και γ) οι επιχειρήσεις που κάνουν χρήση του μέτρου αναστολής φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων είναι υποχρεωμένες να διατηρήσουν τον ίδιο αριθμό θέσεων εργασίας μετά την ολοκλήρωση του μέτρου της αναστολής, για χρονικό διάστημα ίσο με εκείνο της αναστολής.

Τέλος, όσο αφορά τα μέτρα στήριξης των ανέργων αποφασίστηκε: α) η παράταση κατά δύο μήνες της καταβολής τακτικής επιδότησης ανεργίας, του επιδόματος μακροχρόνια ανέργων και του βοηθήματος ανεργίας σε ελεύθερους επαγγελματίες και αυτοαπασχολούμενους, και β) επίδομα 400 ευρώ σε 155.000 μακροχρόνια ανέργους. Για τη στήριξη των εποχιακά εργαζόμενων του τουριστικού και επισιτιστικού κλάδου που επιδοτούνται με επίδομα ανεργίας και δεν θα προσληφθούν την τρέχουσα τουριστική περίοδο αποφασίστηκε η παράταση του επιδόματος ανεργίας για τους μήνες Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο.

Σημαντικό χρηματοδοτικό εργαλείο της κυβέρνησης, εκτός από τα εθνικά κονδύλια του προϋπολογισμού και τα κονδύλια ΕΣΠΑ, θα αποτελέσει ο νέος προσωρινός μηχανισμός στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE - Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency), που πρότεινε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το SURE αποσκοπεί στην προστασία των θέσεων εργασίας και των εισοδημάτων των εργαζομένων που πλήττονται από την πανδημία του κορωνοϊού και θα παρέχει χρηματοδοτική συνδρομή, ύψους έως 100 δισ. ευρώ συνολικά, υπό μορφή δανείων χορηγούμενων με ευνοϊκούς όρους από την ΕΕ προς τα κράτη μέλη, με την Ελλάδα να υπολογίζεται ότι μπορεί να εξασφαλίσει τουλάχιστον 1,4 δισ. ευρώ. Ωστόσο, αναλυτικές λεπτομέρειες του προγράμματος δεν είναι ακόμα γνωστές.